

Tiistaina työntekijä, torstaina toiminimellä – työsuhteen ja yrittäjyyden yhdistäminen journalistina

Tanja Rihu
Opinnäytetyö
Journalismin YAMK
2020

Tekijä(t) Tanja Rihu	
Suuntautuminen Journalismin koulutusohjelma YAMK	
Opinnäytetyön nimi Tiistaina työntekijä, torstaina toiminimellä – työsuhteen ja yrittäjyyden yhdistäminen journalistina	Sivumäärä + liitesivumäärä 82 + 4
<p>Opinnäytetyössä selvitetään, voiko työsuhteessa oleva journalisti toimia viestinnän alalla sivutoimisena yrittäjänä. Tutkimustyö on kohdistettu sanomalehdille ja sanomalehdissä toimiville journalisteille.</p> <p>Tutkimustyön taustana ovat median ja työelämän murrokset, mitkä vaikuttavat sanomalehtiin ja journalistien työmarkkinoihin. Kokoaikaiset työsuhteet vähenevät, yrittäjyys kaikissa muodoissaan lisääntyy ja monimuotoinen ansiotyö on jo merkittävä työelämän ilmiö. Sanomalehtiä median murros koettelee kaikkein eniten.</p> <p>Työsuhteisten journalistien mahdollisuuksia sivutoihin ja sivutoimiseen yrittäjyyteen on tutkittu neljäntoista haastattelun, yhden asiaan liittyvän dokumentin ja kyselyn avulla. Oman mielipiteensä alalle vaikeaan asiaan ovat kertoneet Journalistiliiton ja Medialiiton edustajat, työsuhteen ja yrittäjyyden yhdistäneet journalistit sekä sanomalehdistön työnantajat, joiden suhtautumiseen on perehdytty sekä kyselyn että haastattelujen kautta. Tutkimuksen dokumenttilähteenä on työuomioistuimen pöytäkirja, jossa käsitellään työsuhteisen toimittajan sivutoimilupaan liittyvää kiistaa.</p> <p>Opinnäytetyössä on käytetty konstruktivistista tutkimusotetta, jonka avulla on etsitty vastauksia siihen, miten sanomalehdistön eri toimijat suhtautuvat työsuhteisen journalistin yrittäjyyteen ja mikä rajoittaa työsuhteessa olevan journalistin sivutoimista yritystoimintaa omalla alallaan. Lopputuloksena on syntynyt kaikkien osapuolten näkemyksiä yhdistävä toimintaohje, joka jokaisen työsuhteen ja yrittäjyyden yhdistävän journalistin kannattaa ottaa huomioon.</p> <p>Työelämän tuoreiden tietojen perusteella opinnäytetyö vahvistaa, että suhtautuminen sivutoihin on työnantajien keskuudessa erittäin vaihtelevaa. Työsuhteisen journalistin sivutoiminen yrittäjyys omalla alallaan on pitkälti kiinni siitä, hyväksyykö työnantaja sitä vai ei. Sen sijaan sivutoihin liittyvät ongelmat, kuten kilpailevaan toimintaan tai objektiivisuuden vaarantumiseen liittyvät tilanteet, ovat tutkimuksen mukaan ratkaistavissa työntekijän ja työnantajan kesken, jos halua ja oikeaa asennetta löytyy.</p> <p>Opinnäytetyö kertoo, että lehdistön työehtosopimuksen kirjaukset sivutoista kaipaavat päivittämistä nykypäivään. Päivitystarvetta lisää se, että nykyisiä kirjauksia on hankala soveltaa epätyypillisissä työsuhteissa oleviin toimittajiin, joiden määrä lisääntyy sanomalehdistössäkin jatkuvasti – osana työelämän murrosta.</p> <p>Tutkimustyö on tehty kokonaan etätöinä koronavuonna 2020, maaliskuun ja marraskuun välisenä aikana.</p>	
Asiasanat Journalismi, viestintä, sanomalehti, sivutyö, työsuhde, yrittäjyys	

Sisällys

Johdanto.....	1
2 Kahden murroksen keskellä.....	3
2.1 Kohti joustavia ja epävarmoja työmarkkinoita	3
2.1.1 Vakituksia työsuhteita, pätäkötöitä ja nollasopimuksia	6
2.1.2 Onko itsensä työllistäjä yrittäjä?	8
2.1.3 Monimuotoinen ansiotyö on merkittävä ilmiö	11
2.2 Media on kuin epäuskottava elokuvahahmo	12
2.2.1 Journalismi, viestintä ja rajapinnat.....	14
2.2.2 Lehtitoimittaja on pian harvinainen laji.....	19
2.2.3 Sanomalehdet keskittyvät, mutta kuolevatko ne?	23
2.3 Laki määrää ja työehtosopimus ohjeistaa?	24
2.3.1 Työsopimuslaki kertoo rajat.....	25
2.3.2 Työehtosopimus tarjoaa ohjeita.....	26
3 Miten tutkimus on tehty?	28
3.1 Yksi ainoa tapaus 20 vuoden aikana	30
3.2 Kysytään: helposti, kätevästi ja oikeilta ihmisiltä	30
3.2.1 Mitä kysyttiin ja miten?	30
3.2.2 Mitä vastattiin ja miten?	33
3.3 Puhu niille, jotka tietävät ja haluavat kertoa	35
3.3.1 Asiantuntemusta kahdesta liitosta	36
3.3.2 Sivutöihin törmänneitä toimittajia.....	37
3.3.3 Työnantajia luureissa ja posteissa.....	38
4 Tuoreen tiedon äärellä	39
4.1 Kolme lakipykälän lukijaa.....	40
4.2 Silloin kerran työtuomioistuimessa	44
4.3 Tabua taklaavat toimittajat.....	46
4.4 Kahden leirin työnantaja	55
4.4.1 Ei kilpailijoille tai yrityksille, kyllä valokuvaukselle	55
4.4.2 Nyt mennään ääripäästä toiseen!.....	63
5 Missä ollaan ja minne mennään?.....	68
5.1 Työnantaja sallii sivutoimisen yrittäjyyden, jos haluaa	68
5.2 Viisi yhteistä pelisääntöä	73
5.3 Jäävätkö sanomalehdet lopulta ilman parhaita toimittajia?	75
5.4 Vain hipaisu vaikeaan aiheeseen	76
Lähteet	78
Liitteet.....	83

Liite 1. Lehdistön työnantajille osoitettu kysely.	83
Liite 2. Haastattelurunko toimittajayrittäjille.	86

Johdanto

Opinnäytetyöni aihe syntyi keskellä sateista syksyä 2017. Kunnat laskivat epätoivoisina eurojaan ja joka toinen juttuni maakuntalehti Länsi-Savon aluetoimittajana liittyi budjetteihin. Rutiiniuutiset seurasivat toisiaan eikä työaikaa jäänyt muulle. Toimituksessa oli takana taas organisaatiouudistus, jonka avulla yritettiin jälleen kääntää yhtiön taloustilannetta valoisampaan suuntaan. Vahva viesti oli, että toimittajien täytyy muuttaa työtapojaan ja löytää lisää tehokkuutta.

Koska työaikani ei riittänyt reportaaseihin, epäkohtien penkomiseen tai syvällisiin henkilöhaastatteluihin, aloin miettiä, voisinko tehdä niitä omalla ajallani. Voisinko tehdä juttuja yrittäjänä viikonloput ja painaa palkkatyötä toimituksessa arkipäivät? Kun esitin ajatukseni työpaikallani, sain täystyrmäyksen. Tiedossani kuitenkin oli, että työsuhteisissa toimittajissa on oman alansa sivutoimisia yrittäjiä, joten itsepäisenä ihmisenä en suostunut jättämään asiaa sikseen.

Opinnäytetyöni peruskysymykseksi tuli, voiko työsuhteessa oleva journalisti tehdä vapaaajallaan viestinnän töitä sivutoimisena yrittäjänä. Monilla asiantuntija-aloilla yrittäjyys on mahdollista palkkatyön ohella, mutta journalismin parissa se on harvinaista – halusin selvittää, miksi. Mikä asettaa toimittajat eri asemaan kuin lääkärit tai ekonomit? Miksi journalismia koskevat erilaiset pelisäännöt?

Kiinnostustani aiheeseen lisäsivät median ja työelämän rakennemuutokset. Työsuhteisten toimittajien määrä on lähivuosina vähentynyt yhteistoimintaneuvotteluiden kautta Journalistiliiton ja Medialiiton arvioiden mukaan noin kahdella tuhannella (Kilpeläinen 2020, 31–32), ja mediayritykset etsivät tapoja järjestää työtehtävät toisella tavalla. Suomalaisessa työelämässä perinteisten, kokoaikaisten työsuhteiden määrä vähenee, yrittäjyys kaikissa muodoissaan lisääntyy ja monimuotoisen ansiotyön tekeminen on jo merkittävä työelämän ilmiö. Jos sanomalehdellä on tarjolla toimittajalle vain osa-aikainen työsuhde, onko edes kohtuullista rajoittaa työntekijältä oman osaamisen käyttäminen yrittäjänä?

Kohdensin tutkimukseni sanomalehdille, jotka ovat kärsineet median murroksesta kaikista eniten 2010-luvulla. Sanomalehdistössä sekä lukijat että mainostulot ovat vähentyneet, jakeluongelmat syventyneet ja talousvaikeudet lisääntyneet. Tutkimuksessa pääsevät ääneen kaikki osapuolet. Pelisääntöjä, lakipykälä ja työehtosopimuksen kirjauksia, avasivat minulle Journalistiliiton ja Medialiiton edustajat. Työsuhteen ja yrittäjyyden yhdistäneet toi-

mittajat kertovat aidosta arjesta, ja työnantajien edustajat ovat tuoneet esille oman suhtautumisensa aiheeseen. Lähteenä on lisäksi työtuomioistuimen pöytäkirja, jossa käsitellään työsuhteisen journalistin sivutoimilupaan liittyvää kiistaa.

Konstruktivisen tutkimusotteen avulla etsin vastauksia kahteen tutkimuskysymykseen – miten sanomalehdistön eri toimijat suhtautuvat siihen, että journalisti on työsuhteensa ohessa yrittäjä ja mikä rajoittaa työsuhteessa olevan journalistin sivutoimista yritystoimintaa. Tutkimuksessa huomioidaan epätyypilliset työsuhteet ja selvittää, miten työsuhteen muoto vaikuttaa sanomalehdistön journalistin sivutoimien ja sivutoimiseen yrittäjyyteen. Aineisto on hankittu dokumenttianalyysillä, kyselyllä ja haastatteluilla, ja analysoitu sisällönanalyysin keinoin.

Juridiikkaa ja työelämän käytännön tietoja yhdistelemällä opinnäytetyö avaa, mikä on nykytilanne työsuhteisen journalistin sivutoimiseen yrittäjyyteen liittyen. Opinnäytetyö kertoo pelisäännöt, joilla sanomalehdistössä työskentelevä journalisti voi yhdistää palkkatyön ja yrittäjyyden omalla alallaan. Uuden tutkimustiedon kautta tavoitteena on saada aikaan sanomalehdistöön uusia ajattelumalleja ja asennemuutoksia, jotka helpottavat työsuhteisten toimittajien sivutoimista yrittäjyyttä tulevaisuudessa. Kaikkien osapuolten näkemykset on koottu toimintaohjeeseen, joka jokaisen työsuhteen ja yrittäjyyden yhdistävän journalistin kannattaa ottaa huomioon.

Opinnäytetyöni rakentuu neljän luvun ympärille. Luvussa kaksi avataan taustoja ja ympäröivää maailmaa. Luvussa kolme kerron, miten tutkimusta on tehty ja aineistoa analysoitu. Varsinainen analyysi löytyy luvusta neljä ja viidennessä luvussa pohditaan, missä mennään ja minne ollaan menossa. Aihe on ollut kuin maahanmuuttokeskustelu – ääripäästä toiseen on menty ja mielipiteet ovat olleet vahvoja molempiin suuntiin.

2 Kahden murroksen keskellä

Yksikään opinnäytetyö ei synny tyhjiössä vaan linkittyy osaksi ympäröivää maailmaa. Tässä luvussa kerrotaan, mitä Suomelle kuului, kun tutkimusta tehtiin vuonna 2020. Millaisia ovat työelämä ja media, mitkä molemmat möyriivät murrostensa kourissa? Luvussa avataan, mitä tarkoitetaan työsuhteella, yrittäjyydellä ja uudella työelämän ilmiöllä, monimuotoisella ansiotyöllä. Lisäksi kerrotaan mitä on journalismi, ketä ovat toimittajat ja miten menee sanomalehdillä. Lopuksi sukelletaan syvälle työsopimuslain ja lehdistön työehtosopimuksen syövereihin ja selvitetään, mitä niissä journalistien sivutoista ja sivutoimisesta yrittäjyydestä sanotaan.

2.1 Kohti joustavia ja epävarmoja työmarkkinoita

Työelämä on vuonna 2020 valtavassa muutoksessa, sitä ei kiellä kukaan. Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon taustaselvityksessä (Anttila ym. 2018) todetaan, että käynnissä olevaa työn murrosta voi verrata mittakaavalta ja syvyydeltään ensimmäiseen teolliseen valankumoukseen. Suuren muutoksen syitä ovat väestön ikääntyminen, teknologian kehittyminen, maailman muuttuminen moninapaisemmaksi, alustatalouden syntyminen ja ilmastomuutoksen asettamat rajat talouskasvulle. Muutokset vaikuttavat laajasti työhön ja työelämään – työn organisointiin, sisältöihin, vaadittuun osaamiseen, toimeentuloon ja merkitykseen. (Anttila ym. 2018, 8 ja 10–11).

Työelämän murros on kokonaisuutena monimutkainen ja laaja ilmiö. Opinnäytetyöni kanalta olennaisinta muutoksessa on sen keskeinen piirre, jossa perinteiset työsuhteet ja työnantaja – työntekijä -suhteet pirstaloituvat entistä monimuotoisemmaksi. Työn tekemisen muodot ja työsuhteet moninaistuvat, työn aika- ja paikkasidonnaisuus heikkenee, ja työstä saatava toimeentulo muuttuu niin, että koko työelämän joustavuus lisääntyy. (Anttila ym 2018, 2 ja 8). Vakituiset, kokoaikaiset työsuhteet, joissa pysytään koko työuran ajan, ovat vähentyneet kaikilla toimialoilla. Epätyypilliset työsuhteet lisääntyvät ja työtä tehdään yhä useammin yrittäjyyden eri muodoissa, millä on sekä positiivisia että negatiivisia vaikutuksia ihmisten elämään: Työelämästä on tullut joustavampaa, mutta myös epävarmempaa.

Veera Nuutinen (2017, 7–8) tiivistää, että **yhä useamman työelämä ei sovi enää vanhoihin normeihin**, sillä ympärillämme erottuu nyt selvästi uusi ja vanha työelämä. Työn tekeminen muuttuu ja perinteisten työsuhteiden määrä vähenee, sillä itsensä työllistäjien ja osa-aikatyötä tekevien määrän kasvu on nykyinen työmarkkinatrendi. Laura Haapala

(2016, 41) lisää työelämän muutostrendien listaan keskituloisen työn vähentymisen ja tulotason jakautumisen.

Trendeistä huolimatta vakituinen, kokoaikainen työ on Suomessa hyvin yleistä. Tilastokeskuksen (2/2020) mukaan **kaikista työllisistä 63 prosenttia eli yli 1,6 miljoonaa ihmistä** oli vuonna 2019 toistaiseksi voimassa olevassa kokoaikaisessa työsuhteessa palkansaajana. Jo 1990-luvulta asti vakituisten ja kokoaikaisten työsuhteiden määrä on kuitenkin vähentynyt, sillä Haapalan (2016, 44) mukaan laman jälkeen Suomi muuttui ”palkkatyöyhteiskunnasta joustavien työmarkkinoiden yhteiskuntaan”. Työnantajat siirtyivät käyttämään entistä enemmän tilapäistä työvoimaa ja epätyypilliset työsuhteet alkoivat yleistyä.

Aivan mitättömästä määrästä ihmisiä ei puhuta kuitenkaan silloinkaan, kun tilastoidaan epätyypillisissä työsuhteissa olevia suomalaisia. Tilastokeskuksen (2/2020) mukaan viime vuonna lähes miljoona suomalaista työskenteli muussa kuin vakituudessa, kokoaikaisessa palkkatyösuhteessa. Valtavasta luvusta yrittäjiä on 335 000 ihmistä ja muut, **lähes 600 000 ihmistä, ovat esimerkiksi määräaikaisessa tai osa-aikaisessa työsuhteessa** tai näiden yhdistelmissä.

Epätyypilliset työsuhteet, joista muun muassa Haapala (2016, 9) käyttää nimitystä prekaarit työsuhteet, keskittyvät vuoden 1965 jälkeen syntyneille työntekijöille, joista vähintään **osa pitää epätyypillistä työntekoa uutena normaalina.** Myös Nuutinen (2017, 8) kuvaa ilmiötä sukupolvikysymykseksi ja sanoo, että monet nuoret eivät edes haaveille palkallisista lomista tai muista työelämän etuoikeuksista, mitkä ovat vanhemmalle sukupolvelle olleet itsestäänselvyksiä.

Yrittäjyyden yleistyminen kaikissa muodoissaan on myös yksi työelämän murroksen keskeinen piirre. Tilastokeskuksen (2/2020) mukaan yrittäjien määrä on noussut vuodessa 11 000 ihmisellä. Yrittäjien määrä kasvoi hieman kaikissa muissa paitsi yrittäjäperheenjäsenten ryhmässä. Suomen yrittäjien mukaan (2020) kasvu perustuu pääosin yksinyrittäjien määrään, joka on noussut koko 2000-luvun ajan ja on **yksi työelämän merkittävimmistä trendeistä.** Kaikista Suomen yrittäjistä yli puolet on yksinyrittäjiä. (Suomen yrittäjät 2020, 7 ja 10).

Työelämän murros tiivistyykin monella tasolla itsensätyöllistämisen ilmiöön. Itsensätyöllistäjiä ovat (Haapala 2016, 122) yksinyrittäjät, ammatinharjoittajat, freelancerit ja apurahansaajat, mitkä työskentelevät palkkatyön ja yrittäjyyden rajapinnassa. Työ- ja elinkeinoministeriön selvityksessä (Koramo ym. 2017, 13) todetaan, että itsensätyöllistämistä

käytetään kattokäsitteenä uusille työn ja yrittäjyyden muutoksille, joten käsite heijastaa työelämän murrokselle tyypillistä työn tekemisen tapojen muutosta ja moninaisuutta.

Valtioneuvoston yrittäjyys selvityksessä (Härmälä ym. 2017, 4) kuitenkin todetaan itsensä-työllistäjistä, että ”lainsäädäntö ei tunne työsuhteen ja yrittäjyyden välimuotoja”, joten muun muassa itsenäiset ammatinharjoittajat katsotaan yrittäjiksi. Itsensä-työllistämisen voi siis laskea yhdeksi ja merkittäväksi yrittäjyyden yleistymisen muodoksi, sillä itsensä-työllistäjien määrä on kasvanut koko 2000-luvun tasaisesti ja **lisääntynyt vuosien 2000–2019 aikana noin 67 000 ihmisellä**. Viime vuonna itsensä-työllistäjiä oli jo 187 000. (Koramo ym. 2017, 41–42 ja Tilastokeskus 2/2020).

Työelämän muuttumisessa joustavammaksi, epätyypillisten työsuhteiden ja itsensä-työllistämisen yleistymisessä, on yksilön kannalta sekä hyviä että huonoja puolia. Haapala (2016, 11) korostaa, että prekariaatit työskentelevät usein palkkatyön ja yrittäjyyden välimaastossa, ja ovat siten usein sosiaaliturvan rajamailla tai ulkopuolella. Työmarkkinoiden pelisäännöt on Haapasen mukaan rakennettu palkkatyösuhteiden näkökulmasta, mikä tuo epävarmuutta epätyypillisissä työsuhteissa oleville. Myös Nuutinen (2017, 7) näkee, että uudessa työelämässä turvallisuus murenee eivätkä laki ja työehtosopimus enää suojele työntekijää yhtä kattavasti kuin aiemmin.

Hyvinä puolina joustavuus, itsenäisyys ja työntekijöiden valinnanvapaus lisääntyvät. Nuutinen (2017, 8) toteaa, että monilla työntekijöillä ei välttämättä enää ole täsmällisiä työaikoja ja palkka maksetaan työsuoritusten perusteella. Haapala (2016, 12–13) muistuttaa, että parhaimmillaan epätyypillinen työsuhde antaa mahdollisuuksia yksilölliselle luovuudelle ja mielekkäälle työnteolle sekä vapauttaa toistuvasta kahdeksasta neljään -työrytmistä.

Samantyyppisesti työelämän muutoksia kuvaa myös nuoria journalisteja tutkinut Pauliina Lehtonen (2013), jonka mukaan vastuu työllistymisestä on siirtymässä työntekijöille. Yhden, pitkäaikaisen työnantajan sijaan **työntekijöillä on epäsäännöllisiä työtehtäviä ja lyhyempiä työsuorituksia**, mitkä on lisäksi hankittava itse. Se aiheuttaa epävarmuutta elämään, mutta on synnyttänyt vastapainoksi uutta ajattelua, jossa työntekijät valitsevat työnsä omien intressien mukaan ja tekevät vain töitä, joita pitävät itselleen välttämättöminä tai hyödyllisinä tulevaisuuden kannalta. (Lehtonen 2013, 14–15).

Työsuhteiden pirstaloitumiseen liittyviin sosiaaliturvan ja lainsäädännön ongelmiin on puuttu myös valtioneuvoston selvityksessä 2018 (Anttila ym. 2018, 8). Selvityksessä huo-

mautetaan, että nykyiset yhteiskunnan järjestelmät niputtavat ihmisiä tiukkarajaisiin kategorioihin ja työtä koskevia lakeja täytyy muuttaa niin, että ne mahdollistavat nykyistä paremmin ”monimuotoiset ja vaihtelevat tavat tehdä työtä ja vastaanottaa toimeentuloa useista eri lähteistä” (Anttila ym. 2018, 8).

Monimuotoinen ansiotyö, erilaisten työnteon muotojen yhdistäminen limittäin toisiinsa, on jo Suomessa niin merkittävä työelämän ilmiö, että sitä tutkitaan parhaillaan Tampereen yliopistossa. Monimuotoinen ansiotyö – käytännöt ja yhteiskunnallinen kehys -tutkimuksen ensimmäiset havainnot esitellään luvussa 2.1.3.

2.1.1 Vakituksia työsuhteita, pätkätoitä ja nollasopimuksia

Suomessa oli viime vuonna Tilastokeskuksen (2/2020) mukaan työllisiä eli 15–74-vuotiaita työelämässä mukana olevia ihmisiä, reilut 2,5 miljoonaa, joista 2,2 miljoonaa työskentelee palkansaajana ja loput yrittäjinä. Tilastokeskus (1/2020) määrittelee palkansaajaksi henkilön, joka on työsuhteessa työnantajaan ja saa sovittua korvaustaan työstään.

Työsuhde syntyy, kun työnantaja ja työntekijä sopivat työn tekemisestä, työ tehdään työnantajan valvonnan alaisena ja työstä maksetaan palkkaa. Työsuhde perustuu työsopimukseen, johon sovelletaan työsopimuslakia. Työsuhteeseen liittyy myös muita lakeja, jotka yhdessä työehtosopimuksen kanssa määrittelevät vähimmäisehdot, joita sekä työnantajan että työntekijän on noudatettava. (Työsuojeluhallinto 2020).

Työsuhteilla on monia muotoja. Yleisin työsuhteen muoto on vakituinen eli toistaiseksi voimassa oleva, kokoaikainen työsuhde. Tilastokeskus (1/2020) määrittelee kokoaikaiseksi työsuhteet, joissa säännöllinen viikkotyöaika on yli 90 prosenttia alan yleisestä työajasta. Tilastokeskuksen (2/2020) mukaan 63 prosenttia työllisistä eli yli 1,6 miljoonaa ihmistä oli viime vuonna toistaiseksi voimassa olevassa kokoaikaisessa työsuhteessa palkansaajana.

Kaikkia muita kuin vakituksia, kokoaikaisia työsuhteita **kutsutaan epätyypilliseksi työsuhteiksi** (Haapala 2016, 8). Jorma Saloheimo (2020) määrittelee tieteen termipankissa, että epätyypillisiä työsuhteita ovat kaikki työlainsäädännön perinteisestä lähtökohdasta eli pysyvistä ja kokoaikaisesta palkkatyösuhteesta poikkeavat työvoiman käytön muodot kuten määräaikaisen työsopimuksen perusteella tehtävä työ, osa-aikatyö ja kotona tehtävä työ sekä työvoiman vuokraukseen perustuva työ.

Työsuhde voi olla määräaikainen, joka tarkoittaa työsopimuslain mukaan, että työ loppuu sovittun ajan päätyttyessä tai työn valmistuessa. **Määräaikaisen työsuhteen** voi solmia vain perustellusta syystä, joista yleisimpiä ovat projektit ja sijaisuudet. Eniten määräaikaisia työsuhteita käytetään opetuksen, terveydenhuollon ja sosiaalialan parissa, mutta myös lukuisilla muilla aloilla. (Haapala 2016, 51–54). Tilastokeskuksen (2/2020) mukaan viime vuonna kaikista työsuhteista 16 prosenttia oli määräaikaisia eli Suomessa oli 350 000 määräaikaisessa työsuhteessa eli pätkätöissä olevaa palkansaajaa.

Työsuhde voi olla osa-aikainen, mikä tarkoittaa, että säännöllinen työaika on kokoaikaisen työntekijän tuntimäärää pienempi. Osa-aikaista työtä voidaan tehdä kausiluontoisesti tai sesonkien, viikonpäivien ja kellonaikojen mukaan eli esimerkiksi työskennellään kolmena päivänä viikossa, vain kesäaikaan tai öisin muutamia tuntia kerrallaan. Myös niin sanotut **nollasopimukset**, joissa työtuntien vähimmäismäärä on nolla ja työntekijä tulee töihin tarvittaessa, ovat osa-aikaisia työsuhteita. Osa-aikaista työtä tehdään eniten kaupoissa, majoitusalailla, ravintoloissa sekä sosiaali- ja terveyspalveluiden parissa. **Osa-aikainen työsuhde voi olla kestoaltaan joko vakituinen eli toistaiseksi voimassa oleva tai määräaikainen työsuhde.** (Haapala 2016, 73–74).

Osa-aikatyötä teki Tilastokeskuksen (2/2020) mukaan vuonna 2019 yhteensä 356 000 palkansaajaa, ja valtaosalle osa-aikatyö on pysyvä tila, sillä 247 000 ihmistä työskenteli vakituudessa, osa-aikaisessa työsuhteessa. Määrä on kymmenesosa kaikista työllisistä. Määräaikaisessa osa-aikatyössä oli puolestaan 110 000 ihmistä. Osa-aikaisten työsuhteiden määrä on ollut kasvussa vuodesta 2015 saakka ja vuonna 2019 osa-aikatyötä teki 12 000 ihmistä enemmän kuin edellisvuonna.

Pieni osa työllisistä, viime vuonna kaksi prosenttia palkansaajista eli 46 000 ihmistä (Tilastokeskus 2/2020), työskentelee vuokratyösuhteessa. Vuokratyö tarkoittaa, että työsuhde on solmittu vuokrausyritykseen, jonka kautta työntekijä sijoittuu töihin käyttäjäyritykseen. Vuokratyö on usein sekä määräaikaista että osa-aikaista, mutta sääntelyä on vähemmän. (Haapala 2016, 101). Vuokratyötä käytetään monilla eri aloilla, kuten teollisuudessa ja rakentamisessa, mutta yleisintä se on majoitus- ja ravitsemistoiminnassa (Tilastokeskus 2/2020).

Myös itsensä työllistämistä pidetään monissa tutkimuksissa epätyypillisenä työsuhteena, koska monet työskentelevät työsuhteisten palkansaajien ja yrittäjien rajapinnassa. Koska itsensä työllistäjät ovat lainsäädännön edessä yrittäjiä, tässä opinnäytetyössä itsensä työllistäjiin palataan yrittäjyyden eri muotojen määrittelyiden yhteydessä.

2.1.2 Onko itsensätyöllistäjä yrittäjä?

Yrittäjän määrittely ei ole yksinkertaista. Valtioneuvoston yrittäjyys selvityksessä Härmälä ym. (2017, 4) toteaa, että yrittäjyyden määritelmä vaihtelee näkökulman mukaan – juridisessa, tilastollisessa ja kansantaloudellisessa yrittäjän määritelmässä on eroja.

Härmälä ym. (2017, 4) linjaa, että yrittäjän ja työntekijän erottaa toisistaan se, onko olemassa työsuhdetta vai ei. Työsuhteessa henkilö työskentelee työsopimuksen perusteella ja työnantajan valvonnan alla, mutta yrittäjä ”työskentelee itsenäisesti, vastaa työnsä tuloksesta ja kantaa taloudellisen riskin itse”. Yritystoiminnan Härmälä ym. (2017, 5) määrittelee toiminnaksi, jossa tuotteita tai palveluita hyödyntämällä luodaan taloudellista arvoa. Härmälän mukaan yritystoiminnan käsite ei ole sidottu yritysmuotoihin vaan **kaikki ansio-tarkoituksessa tehty, työsuhteiden ulkopuolinen työ on yrittäjyyttä**.

Tilastokeskuksen (1/2020) määritelmän mukaan yrittäjä harjoittaa taloudellista toimintaa omaan laskuun ja omalla vastuulla. Yrittäjä voi olla työnantajayrittäjä, jolla on palkattua työvoimaa, tai yksinäisyrittäjä, kuten ammatinharjoittaja tai freelancer, jolla ei ole palkattua työvoimaa. Lisäksi tilastokeskus lukee yrittäjäksi osakeyhtiössä toimivan henkilön, joka yksin tai perheensä kanssa omistaa vähintään puolet yrityksestä.

Yrittäjyyden määrittelyssä on otettava huomioon, että erilaisilla yrittäjillä on toisistaan poikkeavia lähtökohtia ja odotuksia. Härmälä ym. (2017, 5) huomauttaa, että yrittäjyyden kirjo pitää sisällään kaikenlaiset yrittäjät suurten osakeyhtiöiden omistajista yksinyrittäjiin ja itsensätyöllistäjiin. Kaikista työtä tekevästä suomalaisista eli työllisistä (Tilastokeskus 2/2020) **yrittäjiä on 13 prosenttia eli 345 000 ihmistä**.

Suomessa oli Tilastokeskuksen (2/2020) mukaan viime vuonna 345 000 yrittäjää, joista 10 000 oli yrittäjäperheenjäseniä eli palkatta perheensä yrityksessä työskenteleviä ihmisiä. **Työnantajayrittäjiä oli 97 000 ja kaikki loput, peräti 238 000 ihmistä, oli yksinyrittäjiä**. Luku pitää sisällään maa-, metsä- ja kalatalousyrittäjät sekä yksinyrittäjien, ammatinharjoittajien, freelancereiden ja apurahansaajien monimuotoisen ryhmän, minkä edustajia kutsutaan itsensätyöllistäjiksi.

Juuri itsensätyöllistäjät ovat yksi syy siihen, että yrittäjän ja yrittäjyyden määrittely on vaikeaa. **Itsensätyöllistäminen on Suomessa merkittävä ja jatkuvasti kasvava työllistymismuoto**, mutta toisaalta itsensätyöllistäjät ovat monimuotoinen ryhmä, joka ei ole juridisesti yksiselitteinen. (Löfgren & Hellstén 2016, 9–10).

Työ- ja elinkeinoministeriön selvityksessä (Koramo ym. 2017, 13) itsensätyöllistäjät on luokiteltu Tilastokeskuksen tavoin neljään ryhmään. **Yksinyrittäjäksi** on määritelty henkilö, joka työskentelee itsekseen osakeyhtiössä, avoimessa yhtiössä, kommandiitti-yhtiössä tai osuuskunnassa. **Ammatinharjoittajalla ja yksityisellä elinkeinonharjoittajalla** tarkoitetaan puolestaan omalla toiminimellä työskentelevää henkilöä. **Freelancer** on itsensätyöllistäjä, joka ei ole yksinyrittäjä eikä ammatinharjoittaja vaan työskentelee esimerkiksi freelancer-verokortilla ja usein samanaikaisesti monille työnantajille. Myös **apurahansaa-jat** työskentelevät freelancereiden tavoin usein erilaisissa pätäkissä apurahalla joko yhdelle tai useammalle toimeksiantajalle.

Merkittävän yrittäjäryhmän itsensätyöllistäjistä tekee se, että kaikista Suomen yrittäjistä yli puolet, viime vuonna yhteensä 187 000 ihmistä, on tilastoitu itsensätyöllistäjiksi (Tilastokeskus 2/2020). Itsensätyöllistäjien määrä on ollut jatkuvassa kasvussa koko 2000-luvun. Kun vielä vuonna 2000 itsensätyöllistäjien osuus kaikista työllisistä oli viisi prosenttia eli 120 000 ihmistä, viime vuonna prosenttiluku oli jo seitsemän – määrällisesti itsensätyöllistäjiä on nyt 67 000 ihmistä enemmän kuin vuonna 2000. (Koramo ym. 2017, 41–42).

Haapala (2016, 124) huomauttaa lisäksi, että itsensätyöllistäjien määrä voi todellisuudessa olla vielä tilastolukujakin suurempi. Haapalan mukaan melkein viidesosa itsensätyöllistäjistä on saanut tietää olevansa yrittäjä vasta siinä vaiheessa, kun on hakenut työttömyyskorvauksia. Haapala tiivistääkin, että ”jos ihminen ei tiedä itse olevansa yrittäjä, kuvanee se konkreettisesti, kuinka häilyvä raja palkkatyön, yrittäjyyden ja itsensätyöllistäjyyden välillä on”.

Päätoimisen ja kokoaikaisen itsensätyöllistämisen lisäksi Suomessa kasvavia yritysmuotoja ovat **sivutoiminen yrittäjyys ja kevytyrittäjyys**. Koramo ym. (2017, 14) pitää molempia itsensätyöllistämisen muotoina, ja käyttää sivutoimisesta yrittäjästä käsitettä sivutoiminen itsensätyöllistäjä. Määritelmän mukaan sivutoiminen itsensätyöllistäjä on päätoiminen palkansaaja, opiskelija, työtön tai eläkeläinen, mutta työskentelee lisäksi sivutoimisesti yrittäjänä, ammatinharjoittajana, laskutusosuuskuntien kautta tai apurahalla. (Koramo ym. 2017, 14).

Uusyrittäjäkeskuksen (2015) sivutoimiyrittäjän oppaassa määrittelynä on, että sivutoimiyrittäjä saa toimeentulonsa enimmäkseen muualta kuin yritystoiminnasta. Oppaassa muistutetaan, että sivutoiminen yrittäjyys on usein välivaihe – moni yrittäjä aloittaa sivutoimisena ja siirtyy myöhemmin päätoimiseksi yrittäjäksi. Uusyrittäjäkeskuksen mukaan sivutoiminen yrittäjyys on myös hyvä tapa testata liikeideaa ilman suurta taloudellista riskiä.

Uusyrittäjäkeskuksen verkkosivuilla (2020) kuvaillaan lisäksi, että sivutoiminen yrittäjyys on usein osa-aikaista tai kausiluontoista. Sivutoiminen yrittäjä voi toimia kaikissa yritysmuodoissa, mutta sivutoimiseen yrittäjyyteen pätevät samat säännöt kuin päätoimiseen yrittäjyyteenkin. Lisäksi Uusyrittäjäkeskus muistuttaa, että palkkatyössä tulee tietyissä tapauksissa kysyä työnantajan lupa sivutoimisen yrityksen perustamiseen, sillä työsopimuslaki kieltää työntekijää harjoittamasta sellaista toimintaa, joka voisi vahingoittaa työnantajaa.

Tilastokeskus laskee sivutoimiset yrittäjät itsensätyöllistäjiksi, joten tuoreita lukuja sivutoimiyrittäjien määrästä ei ole saatavilla. Akateemista sivutoimiyrittäjyyttä vuonna 2014 tutki-
neet Anmari Viljamaa & Elina Varamäki toteavat, että 80 prosenttia yrittäjistä aloittaa sivutoimisena ja esittävät arvionaan, **että jopa kolmasosa kaikista yrityksistä olisi sivutoimisten yrittäjien pyörittämiä.** (Viljamaa & Varamäki 2014). Viime vuoden yrittäjäluvuista (335 000) laskettuna sivutoimisia yrittäjiä olisi kyseisen arvion mukaan yli 100 000.

Viljamaan ja Varamäen kuusi vuotta vanhaa arviota tukevat tiedot kevytyrittäjien määrästä Suomessa. Tilastokeskus ei tilastoi kevytyrittäjiäkään erikseen vaan osana itsensätyöllistäjiä, mutta Suomen yrittäjät (2019) toteaa laskutuspalveluiden asiakasmäärien perusteella, että **kevytyrittäjiä on Suomessa yli 100 000**, ja kevytyrittäjistä valtaosa toimii sivutoimisesti. Suomen yrittäjät määrittelee kevytyrittäjäksi ihmisen, joka myy ja markkinoi itse oman työnsä, mutta käyttää hallinnollisiin tarpeisiin laskutuspalvelua eikä tarvitse omaa Y-tunnusta.

Juuri Y-tunnuksen puute on koko kevytyrittäjän määritelmän ongelma. Koramo ym. (2017, 14) huomauttaa, että kevytyrittäjän käsite ei kuvaa virallista statusta, koska ilman Y-tunnusta kevytyrittäjät voidaan määritellä palkansaajiksi tai yrittäjiksi. Koramo ym. pitää kuitenkin kevytyrittäjyyttä yhtenä itsensätyöllistämisen muotona ja muistuttaa, että kevytyrittäjä toimii yrittäjämäisesti, koska vastaa itse asiakkaista, työvälineistä ja työn suorittamisesta.

Käsiteviidakossa ja käytännössä sivutoiminen yrittäjä ja kevytyrittäjä sekoittuvat ja limittyvät toisiinsa erityisesti osa-aikaisen toiminnan kautta. Suomen yrittäjien (2019) tavoin Koramo ym. (2017, 54) tutkimuksessa tulee esiin, että suurin osa kevytyrittäjistä tekee töitä sivutoimisesti. Lisäksi tutkimuksen mukaan kevytyrittäjissä on palkansaajia, freelancereita, yrittäjiä, työttömiä, opiskelijoita ja eläkeläisiä – aivan samoin kuin sivutoimisten yrittäjien piirissäkin.

Yksi vielä marginaalinen, mutta Suomessakin kasvava yritysmuoto on osuuskunta. Osuuskunta on jäsentensä, usein itsensätyöllistäjien, omistama yritys, joka toimii jäsenten

työnantajana eli jäsenet ovat työsuhteessa osuuskuntaan. Osuuskunnat ovat usein monialaisia yrityksiä, jotka profiloituvat jäsenistönsä osaamisen mukaan. Ne voidaan lukea yksinyrittäjien yhteisyrittäjäryhmiiksi. Osuuskuntia on Suomessa arviolta 1500–2000 ja niihin kuuluu noin 13 000 jäsentä. (Nuutinen 2017, 157–158).

2.1.3 Monimuotoinen ansiotyö on merkittävä ilmiö

Työelämän murroksen aiheuttama työsuhteiden pirstaloituminen ja itsensätyöllistämisen yleistymisen on synnyttänyt Suomeen monimuotoisen ansiotyön ilmiön, jota tutkitaan Tampereen yliopistossa vuosina 2019–2022. Suomi kuuluu muiden pohjoismaiden ohella maihin, joissa monimuotoisen ansiotyön tekeminen on kaikkein yleisintä. Vaikka **kyseessä on merkittävä työelämän ilmiö**, sitä on tutkittu aiemmin vain vähän ja Monimuotoinen ansiotyö – käytännöt ja yhteiskunnallinen kehitys -tutkimus on ensimmäinen laatu- ja tutkimus Suomessa.

Tutkimuksessa tarkastellaan monimuotoista ansiotyötä ilmiönä sekä sitä, ketkä monimuotoista ansiotyötä Suomessa tekevät. Aineistona tutkimuksessa on tilastotietoja ja 43 haastattelua. Tutkimuksen ensimmäinen väliraportti, jonka ovat kirjoittaneet Anu Järvensivu, Arja Haapakorpi ja Merja Kauhanen, julkaistiin helmikuussa 2020.

Työllisistä keskimäärin 6,9 prosenttia tekee väliraportin mukaan joka vuosi monimuotoista ansiotyötä. Viime vuoden tilastolukujen (Tilastokeskus 2/2020) mukaan monimuotoista ansiotyötä tekee siis 177 000 ihmistä. Ansainnan muodot vaihtelivat yrittäjyyden, itsensätyöllistämisen, palkkatyön, osuuskunnan, kevytyrittäjyyden, vapaaehtoistyön, maa- ja metsätaloustyön, opintoetuuksien ja työttömyyden yhdistelminä. **Yleisintä oli itsensätyöllistämisen ja palkkatyön yhdistelmä**, mutta lisäksi yhdisteltiin useita eri palkkatöitä sekä palkkatyötä, vuokratyötä, projekteja ja työkeikkoja. Osalla muita ansioita täydensi myös työttömyyskorvaus.

Väliraportin mukaan **ansiotyön eri muodot olivat yli puolella haastateltavista samalta alalta**. Yleisimmin monimuotoista ansiotyötä tehtiin taiteen, projektien ja koulutuksen parissa, ja toiseksi suurin ryhmä oli toimitus- ja tiedotustyö sekä tapahtumajärjestäminen. Tilastoanalyysien perusteella monimuotoista ansiotyötä tekivät muita työllisiä useammin nuoret, korkeakoulutetut, ruotsinkieliset, muunkieliset sekä maaseudulla asuvat ihmiset. Ammattiryhmistä eniten olivat edustettuina erikoisasiantuntijat, myyjät ja maanviljelijät. Lisäksi epätyypillisissä työsuhteissa olevat ihmiset tekivät monimuotoista ansiotyötä enemmän kuin muut. (Järvensivu, Haapakorpi & Kauhanen 2020).

Monimuotoista ansiotyötä tekevät ajattelevat työnteon muotoaan positiivisena asiana. Väliraportissa tulee esiin, että toisin kuin aiemmista tutkimuksista voisi päätellä, monille usean työn tai ansainnan yhdistäminen ei ole pakko vaan enemmän oma valinta, johon on päädytty joko harkitusti tai sattumalta.

Monimuotoisen ansiotyön huonojen ja hyvien puolien listauksessa toistuvat samat asiat, jotka useissa tutkimuksissa on liitetty epätyypillisiin työsuhteisiin ja itsensätyöllistämiseen. Väliraportissa mainitaan **huonoiksi puoliksi** useiden töiden hallintaan liittyvät ongelmat sekä kiire, ansainnan riittämättömyys ja huoli omasta jaksamisesta. Lisäksi esiin nousi epävarmuus ja huoli siitä, että yhteiskunta ja viranomaiset eivät ymmärrä tai tue monimuotoista ansiotyötä tekeviä.

Hyviksi puoliksi nousi väliraportin mukaan vapaus eri muodoissaan ja erityisesti verrattuna kokoaikaiseen palkkatyöhön. Monimuotoisessa ansiotyössä ei tarvitse osallistua turhauttavaan organisaatiotyöhön, ja erilaisten työtehtävien yhdistelyn kautta työstä muodostui monipuolista ja mielekästä. Lisäksi useampaa työtä pidettiin turvana siinä, ettei jää tyhjän päälle, mikäli yksi työ loppuu. (Järvensivu, Haapakorpi & Kauhanen 2020).

2.2 Media on kuin epäuskottava elokuvahahmo

Media-ala painii, taas kerran, rajujen muutosten keskellä. Jaakko Kilpeläinen (2020, 30) tiivistää oivallisesti, että syksyyn 2008 sijoittuvan maailmantalouden romahduksen jälkeen maailma on potkinut mediaa päähän monin tavoin. Kilpeläisen mukaan media olisi elokuvahahmonakin epäuskottava, sillä kellään ei voi olla noin huono tuuri.

Digitaalisuus on tullut voimalla ihmisten ja sitä kautta toimitusten arkeen, ja vaikuttaa lähes kaikkeen mediayritysten toiminnassa. Journalistiset tuotteet siirtyvät verkkoon ja perinteiset jakelukanavat heikkenevät, kun tilaus- ja katsojamäärät ovat laskeneet. Erityisen kovilla ovat sanomalehdet, kun levikit laskevat ja ilmoitusmäärät vähenevät eikä digitaalisista sisällöistä tai mainonnasta ole saatu riittävästi korvaavia tuloja.

Median murrosta tutkinut selvitysmies Tuomas Harpf (2014, 13) tiivistää, että median murroksessa on kyse samanaikaisesti sekä suhdannekuopasta että rakenteellisesta muutoksesta. Harpf:n mukaan (2014, 3) suomalaisen median kannalta taloustaantumaa merkittävämpi ongelma on alan ansaintalogiikan mullistuminen sekä sisällön että mainonnan myynnissä. Harpf puhui jo kuusi vuotta sitten jopa (2014, 3) **suomalaisen median kriisistä**, joka on arvioitua vakavampi eikä sen pohjaa ole vielä nähty.

Mediayritysten ansaintalogiikka perustuu kahteen, toisiaan tukevaan asiaan – journalistisen sisällön myymiseen kuluttajalle ja mainostilan myymiseen asiakkaille. **Murros kurittaa sanomalehtiä** juuri siksi, että molemmat tulot ovat pudonneet ja vaikuttavat toisiinsa. Kansallisen mediatutkimuksen tilastojen mukaan (Vainio & Kyytsönen 2019) painettujen lehtien tilaajamäärät ovat pudonneet vuoden 2010 jälkeen peräti 30–40 prosenttia. Kun tilaaja on vähemmän, mainostajiakin on vähemmän. Mainontaa on siirtynyt verkkoon ja euroja valuu mediayrityksiltä sosiaaliseen mediaan, hakukoneisiin ja yritysten omille verkkosivuille. Kilpeläisen (2020) mukaan Suomen sanomalehtien mainoksiin käytetyt summat putosivat vuosien 2008–2018 aikana yli 50 prosenttia. (Kilpeläinen 2020, 30).

Harpf (2014, 3) on todennut, etteivät muutokset kohtele kaikkia mediayrityksiä samalla tavalla. Lehdistön keskuudessa suurimmat sanomalehdet saavat digitaalisesta liiketoiminnastaan jo merkittävän paljon korvaavia tuloja, mutta maakunnalliset sanomalehdet ja kaupunkilehdet eivät. Iltapäivälehdet ovat selviytyneet muutoksesta hyvin, samoin kuin aikakauslehdet. (Harpf 2014, 3).

Sanomalehtien vaikeuksia lisäävät jakeluun liittyvät, monitasoiset ongelmat. Sanomalehtien kilpailuetuna on ollut, että juuri painettuja uutisia saa varhain aamulla luettavaksi omaan kahvipöytään. Valtaosa sanomalehdistä on jaettu kuluttajille varhaisjakelussa. Aikakauslehdet ja pieni osa sanomalehdistä puolestaan on päätyneet lukijoille postin päiväkannossa, kirjeiden yhteydessä. Molemmat jakelujärjestelmät ovat kuitenkin kalliita ja kannattamattomia, etenkin, kun kappalemäärät eli lehdet ja muut kirjeet ovat jatkuvasti vähentyneet. Tilanne on vielä hankalampi haja-asutusalueilla, joissa välimatkat ovat pitkiä. (Harpf 2014, 4). Journalistiliitto on (Kilpeläinen 2020, 30) syyttänyt lehdistön taloushuolista myös arvonlisäveroa, jonka piiriin lehtitilaukset joutuivat vuonna 2012, sillä sen jälkeen lehtien oli pakko nostaa tilaushintojaan.

Mediayritysten heikentynyt taloustilanne on näkynyt rajuna säästökuureina, jotka ovat kohdistuneet työntekijöihin. Viestinnän Keskusliiton jäsenyrityksistä on vuosina 2007–2012 vähentynyt noin tuhat toimituksellista työpaikkaa (Harpf 2014, 8). Vähennysvauhti ei ole vuosikymmenen lopussakaan hiipunut, sillä Journalistiliiton arvion mukaan (Kilpeläinen, 31) vuosina 2009–2019 Suomen toimituksista sai lähteä noin 2000 journalistia irtisanomisilla sekä ero- ja eläkepaketeilla. Säästökuurit ovat kohdistuneet erityisesti kirjoittaviin toimittajiin, sillä lehdistön työnantajajärjestö Medialiiton laskelmien mukaan **pelkästään lehdistön journalistien määrä on vähentynyt 1950 hengellä** vuosina 2010–2019. (Kilpeläinen 2020, 31–32).

Harpfin (2014, 3) mukaan painetussa viestinnässä, kuten juuri sanomalehdissä, sisällön-tuotannon supistusten syy on se, että kahteen muuhun keskeiseen kustannuserään eli painatukseen ja jakeluun, on vaikeampi vaikuttaa. Toimittajien vähentäminen vaikuttaa kuitenkin sisältöjen laatuun ja kuluttajien palvelutasoon. Kilpeläisen mukaan (Kilpeläinen, 32–34) yleisölle luettavaa on koko ajan vähemmän: lehtiä on lakkautettu kokonaan, juttu-vaihto eli juttujen kierrättäminen lehdistä toisiin on lisääntynyt, kannattamattomia juttutyyp-pejä on lopetettu sekä tutkivaa journalismia ja kulttuurikritiikkejä vähennetty. (Kilpeläinen 2020, 32–34)

Kilpeläinen huomauttaa (Kilpeläinen, 34 ja 43), että heikentyneen työvoiman ja digitalisaa-tion yhtälö on tehnyt toimitusten arjesta entistä kiivastempoisempaa. Journalistien kiire on lisääntynyt merkittävästi, koska yhä pienempi joukko tekee yhä suuremman työn. Samaan aikaan journalisteilla on paine tuottaa verkkoon entistä enemmän sisältöä, ja erityisesti on-line-journalismissa **sisällön määrä ja nopeus ovat joskus tärkeämpiä arvoja kuin laatu**: Juttuja tehdään yhden lähteen perusteella eikä kaikkia tietoja tarkisteta, ja esimer-kiksi tiedotteet voidaan julkaista sellaisenaan verkkouutisina. (Kilpeläinen 2020, 34 ja 43).

Harpf (2014, 3) varoittaa, että ”Tuottojen rapautumisesta, kustannustason noususta, kulu-jen karsinnasta, toiminnan supistumisesta ja liikearvojen alentumisesta rakentuu helposti oravanpyörä, joka johtaa pidempään supistumiskierteeseen” (Harpf 2014, 3). Vähintään osittain oravanpyörä pyörii jo, sillä harva media-asiantuntija (Kilpeläinen, 44) uskoo, että perinteinen media, ainakaan vanhoilla rahoitusmalleilla, singahtaa enää uuteen nousuun. Kilpeläinen (2020) maalaakin, että journalismi tuskin häviää, mutta julkaisu- ja lähetysfor-maatit sekä rahoitustavat muuttuvat. (Kilpeläinen 2020, 44 ja 47).

2.2.1 Journalismi, viestintä ja rajapinnat

Viestinnän käsitteet ovat yhtä moninaisia kuin ala itsessään ja muuttuvat jatkuvasti – ja erityisen paljon sen mukaan, miltä taholta asiaa kysyy. Kilpeläinen (2020, 12–13) aloittaa alan määrittämisen **joukkoviestinnästä, joka on sateenvarjokäsite** journalismille, viestinnälle, markkinoinnille, taiteelle, viihteelle ja kansalaisviestinnälle. Maarit Jaakkola (2013, 14) kuvaa joukkoviestintää suurelle, väljästi rajatulle yleisöjoukolle suunnatuksi jul-kiseksi viestinnäksi, jonka eri muodot eroavat toisistaan tarkoituksensa ja toimintaperi-aatteidensa perusteella.

Journalismi on yksi joukkoviestinnän muoto. Risto Kuneliuksen (2003) mukaan ”journa-lismi on ajankohtaista ja faktapohjaista joukkoviestintää.” Kuneliuksen mukaan (2000)

journalismin perinteisiä tehtäviä ovat tiedonvälitys, tarinoiden kertominen, julkisen keskustelun ylläpito, ja lisäksi journalismi on julkisen toiminnan resurssi. Kunelius (2003) liittää journalismiin myös määreet itsenäinen ja edustava, mutta toteaa, että journalismin määrittelemisen on juuri määreiden suhteellisuuden takia ongelmallista. (Kunelius 2003, 21–25 & Kunelius 2000).

Kilpeläisen hieman tuoreempien (2020, 12–13) ajatusten mukaan journalismi on joukkoviestintää, jonka sisällöt syntyvät toimitustyössä ammatillisten käytäntöjen ja eettisten ohjeiden perusteella. Toimitustyössä hankitaan tietoa, jota välitetään tiedotusvälineiden, kuten lehtien ja radion, avulla yleisölle. Journalistiset sisällöt ovat tosiasioihin perustuvia ja ajankohtaisia, ja ne on tiedotusvälineissä erotettu selvästi mielipiteistä ja mainoksista. (Kilpeläinen 2020, 12–13).

Elisa Juholin (2017) lisää journalismin määritelmään, että toimittajan työtä ohjaavat uusien ajatusten esittely ja maailman selittäminen sekä se, että journalistit ”katsovat olevansa vastuussa tekemisistään ensisijaisesti yleisölle ja suhtautuvansa kriittisesti yhteiskunnallista vallankäyttöä kohtaan”. (Juholin 2017, 187.) Jaakkolan (2013, 13) määritelmän mukaan journalismi on yhteiskunnallista tiedonvälitystä, joka on suunnattu suurelle yleisölle.

Juho Ruotsalainen (2016) puolestaan selittää artikkelissaan journalismia Mark Deuzelta lainatun **journalistisen ideologian** mukaan. Deuze ajattelee, että journalistinen ideologia koostuu ydinarvoista, joita ovat esimerkiksi journalistien toimiminen vallan vahtikoirina, objektiivisuus eli neutraalius ja tasapuolisuus sekä itsenäisyys, välittömyys ja eettisyys. Deuzen mukaan ideologia määrittää kaikkea journalismia mediatyypistä riippumatta. Jos ideologian kriteerit eivät täyty, on kyse jostain muusta viestinnän muodosta kuin journalismista. (Ruotsalainen 2016, 232).

Tiivistettynä journalismi on toimittajien tuottamaa, tiedotusvälineissä julkaistua sisältöä, joka on totuudenmukaista ja luotettavaa sekä palvelee ensisijaisesti yleisöä. Esimerkillä **yksinkertaistettuna journalismia on sanomalehdessä julkaistu, toimittajan kirjoittama uutinen**, jossa kerrotaan, mitä kunnanvaltuutetut päättivät eilisessä kokouksessa kyläkouluun liittyen. Uutisesta hyötyvät vain lukijat eivätkä esimerkiksi kunnanvaltuutetut tai sanomalehti.

Viestinnän määrittely on, jos mahdollista, vielä hankalampaa kuin journalismin, koska sana viestintä pitää sisällään monenlaista ihmisten välisestä kommunikaatiosta alkaen. Kun puhutaan viestinnästä joukkoviestinnän alalajina, Kilpeläinen (2020, 14) kuvailee viestintää informaatioksi, jonka lähettäjä on kaupallinen tai aatteellinen taho. Viestintää

kuvaakin paremmin osittain käytöstä väistynyt **tiedottaa**-verbi, sillä viestinnässäkin informaatio voi olla lähettäjän kannalta positiivista tai negatiivista. Oleellinen ero journalismiin on, että **viestinnän perustehtävänä on palvella lähettäjäänsä** eikä informaatio ole puolueetonta. Juholin (2017, 54) listaa viestinnän tekijän tehtäviksi muun muassa sisällöntuotannon, sisäisen viestinnän, brändin rakentamisen ja sosiaalisen median työt.

Viestintää ei voi määritellä mainitsematta **markkinointia**, koska viestinnän ja markkinoinnin rajapinnat ovat ohentuneet (Juholin 2017, 198). Markkinointi, jonka yksi perinteinen alalaji on mainonta, pyrkii esittämään asiat tietyn tahon kannalta mahdollisimman myönteisesti. Markkinoinnin tarkoituksena on aina lisätä myyntiä, oli kyseessä sitten tuote, palvelu tai idea, mikä taas ei ole välttämättä viestinnän ykköstehtävä. (Juholin 2017, 198 & Kilpeläinen 2020, 14). Juholin (2017, 54) myöntää silti, että välillä viestinnän ja markkinoinnin erottelu toisistaan on vaikeaa, koska keskeistä ovat tavoitteet eivätkä keinot.

Viestinnän määritelmän perusajatukseksi sopii siis vanha sanonta **”Kenen leipää syöt, sen lauluja laulat”**. Yksinkertaistettuna viestintä on tiedotteen kirjoittamista yrityksen näkökulmasta ja tiedotteen lähettämistä valituille vastaanottajille, kuten tiedotusvälineille tai asiakkaille. Yhtä suoraviivaisesti ajateltuna markkinointi taas on tuotemainoksen suunnittelua ja toteuttamista tai tapahtumailmoituksen julkaisemista järjestäjän sosiaalisen median kanavissa.

Jos lasketaan markkinointi osaksi viestintää ja tarkastellaan syvemmin viestinnän ja journalismin eroa, on Kilpeläisen (2020, 15) tiivistelmä pätevä: ”Jos joukkoviestinnän tarkoitus on palvella yleisöä faktapohjaisilla, ajankohtaisilla sisällöillä, joissa kaikkia asiaan vaikuttavia tekijöitä tarkastellaan tasapuolisesti ja kriittisesti eikä viestinnän taustalla ole tavoitetta tuoda myönteistä näkyvyyttä viestin lähettäjälle, se on todennäköisemmin journalismia kuin viestintää.”

Elämää rajapinnoilla?

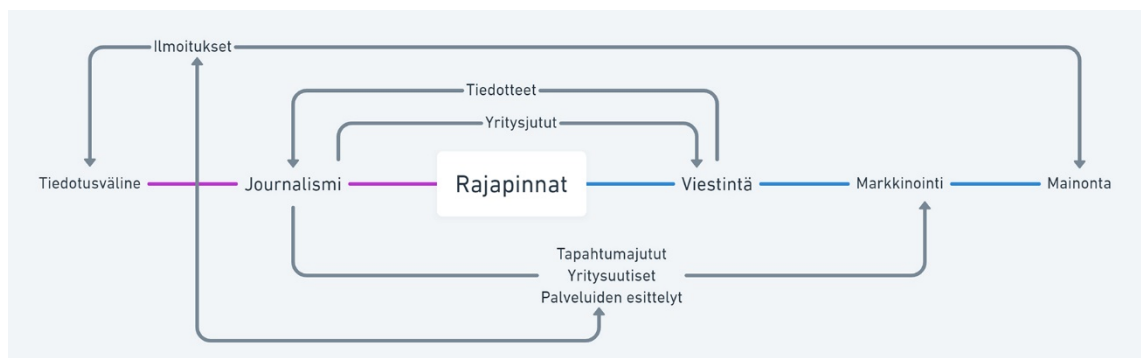
Median murroksen keskellä on totuus, että markkinointi, viestintä ja journalismi lähestyvät sisällöntuotannossa toisiaan (Juholin 2017, 198) eikä yleisön ole aina helppo erottaa, mikä on kaupallista ja mikä journalistista sisältöä. Viestinnän ja journalismin rajapinnalla liikkuu esimerkiksi lähivuosina yleistynyt sisältömarkkinointi. Sisältömarkkinoinnissa kaupallisen viestin yhteydessä käytetään journalismille tyyppillisiä elementtejä ja ulkoasua sekä vältetään suoria myyntipuheita, joten sisällöt voivat muistuttaa hyvinkin paljon journalismia.

Ossian Väisäsen (2017) määritelmän mukaan sisältömarkkinointi on yksi markkinoinnin laji, jonka tarkoituksena on tuottaa kuluttajalle arvokasta, kiinnostavaa ja hyödyllistä sisältöä. Lopullisena tavoitteena on, markkinoinnille tyypillisesti, luoda haluttuja asiakastoimenpiteitä eli esimerkiksi ostoja. Koko sisältömarkkinoinnin idea on tuottaa sellaista sisältöä, jota kuluttajat haluavat kuluttaa. Sisältömarkkinointia luodaan ja tarjotaan useimmiten markkinoijan omissa kanavissa ja medioissa.

Yleisöä ei helpota, että myös mediayhtiöt julkaisevat nykyisin sisältömarkkinointia osana omia tuotteitaan. Kyseessä on natiivimainonta, jonka Juholin (2017, 204) määrittelee uutisvuustolle tai sosiaaliseen mediaan sijoitetuksi markkinointiviestinnäksi. Journalismin parissa tyypillinen esimerkki natiivimainonnasta on sanomalehdessä julkaistu, uutisen muotoon tehty ilmoitus, jonka mediayhtiön omat sisällöntuottajat tekevät maksajan toiveiden mukaiseksi. Juholin (2017, 204–205) pitää natiivimainoksen tunnusmerkkinä juuri sitä, että mainos ei pomppaa silmille tai erotu vaan on ulkoasultaan ja sisällöltään hyvin yhtenäinen muun mediasisällön kanssa.

Ulla Järvi (2018) näkeekin, että viestinnän ja journalismin rajat ovat madaltuneet nimenomaan sisältömarkkinoinnin vallatessa mediatilaa perinteiseltä mainonnalta. Myös Julkisen sanan neuvosto on reagoinut ilmiöön ja julkaissut lausuman mainonnan merkitsemisestä tiedotusvälineissä. Julkisen sanan neuvosto (2015) linjasi, että kyseisten juttujen yhteydessä on käytettävä ilmaisua: Kaupallinen yhteistyö ja mainostaja tai tuotemerkki. Tavoitteena on, että yleisö pystyy erottamaan mainonnan journalistisesta sisällöstä. (Julkisen sanan neuvosto 2015).

Julkisen sanan neuvoston ilmaisu kaupallisesta yhteistyöstä on selkeä, mutta ei tavoita koko rajapintaa. Osa nykypäivän medioiden journalistisista sisällöistä on hyvin lähellä sisältömarkkinointia, vaikka ne tarjoillaan tiedotusvälineissä journalismina. Erityisesti paikallis- ja maakuntalehdissä on rajapinnoilla liikkuvia sisältöjä, joita on kuvattu alapuolella olevassa kuvassa 1.

Kuva 1. Sanomalehdissä on monia sisältöjä, jotka liikkuvat journalismin ja viestinnän rajapinnoilla.

Rajapinnat on huomannut myös Järvi (2018), jonka mukaan suomalaisissa tiedotusvälineissä julkaistaan omien uutisten joukossa juttuja, jotka ovat syntyneet toimituksen ulkopuolisissa organisaatioissa ja niiden viestinnän pyrkimyksiä tukien. Esimerkiksi lukijoiden ottamia valokuvia julkaistaan uutissivuilla. Samaa viestiä antaa Laura Juntusen (2011) analyysi, jonka mukaan yli kolmannes kaikista suomalaisissa valtaviestimissä julkaistusta uutisista hyödynsi ulkopuolisten tuottamaa materiaalia, kolmannes pohjautui uutistoimistoaineistoon ja melkein joka viides juttu oli lainattu toiselta tiedotusvälineeltä.

Paikallisjournalismissa, kuten maakunta- ja paikallislehdissä, sekä Järven että Juntusen havainnot niin sanotuista rajapinnalla liikkuvista sisällöistä ovat arkipäivää. Journalismin ja sisältömarkkinoinnin rajoilla liikutaan viikoittain, kun toimituksessa käsitellään omiksi juttuiksi esimerkiksi ilmestymisalueen kuntien tai muiden paikallisten organisaatioiden tiedotteita. Rärkeimmissä tapauksissa **tiedotteet oppoavat printtilehteen tai verkkosivuille** sellaisinaan. Esimerkiksi Kymen Sanomat sai toukokuussa 2020 Julkisen sanan neuvostolta (2020) langettavan päätöksen, kun lehden verkkosivuilla oli julkaistu kokonaan tiedotteeseen perustuvana matkailuaiheisen tapahtuman ennakkojuttu. Juttu oli kopioitu otsikkoa, rakennetta ja suoria lainauksia myöten suoraan ulkopuolisen tuottamasta tekstistä, ja esitetty lehden tuottamana aineistona.

Järvi (2018) nostaa esiin myös, että journalistiseen muotoon verhoilluilla viesteillä voidaan perusteettomasti ja kritiikittömästi tukea jutun käsittelemää tahoa, kuten yritystä, palvelua tai viranomaista. Taustalla saattaa olla mainoskytkentä tai suhteiden ylläpitäminen. Julkisen sanan neuvoston piilomainontalausumassa yksi keskeinen periaate on ehdoton journalistinen riippumattomuus mainostajista, ilmoittajista ja sponsoreista. Toimitus ei saa luovuttaa heille minkäänlaista päätösvaltaa toimitukselliseen sisältöön (Julkisen sanan neuvosto 2013).

Rajapinnoilla liikutaan paikallismedioissa usein lukijoita kovasti kiinnostavien **yritysuutisten** suhteen. Uusi ravintola tai tehtaan laajennusurakka ylittää lähes aina uutiskynnyksen, vaikka sisältö on usein enemmän markkinointia kuin journalismia. Julkisten palveluiden esittely useilla valokuvilla ei sekään ole harvinaista. Esimerkiksi Länsi-Savo (2018) näytti yleisölleen verkkosivuillaan seitsemällä valokuvalla, miltä näyttää Mikkelin uusi monitoimihalli Saimaa Stadium.

Oma osuutensa rajapintojen ilmiöön on tarinallisuudella, joka vetoaa lukijoihin – etenkin verkossa, jossa seurataan klikkauksia ja lukijoiden määrää. Journalistinen sisältö muuttuu

yhä tarinallisemmaksi (Järvi 2018), mikä madaltaa tarinallisuuteen uskovan sisältömarkkinoinnin ja faktapohjaisen journalismin eroa entisestään. Uutinen voidaan kertoa tarinan muodossa – ja kun herkullinen tarina löytyy yritysmaailmasta, ollaan jälleen rajapinnalla ja yleisön on vaikea erottaa, millaisesta sisällöstä on kyse.

2.2.2 Lehtitoimittaja on pian harvinainen laji

Mediassa työskenteleviä journalisteja kutsutaan yleiskielessä toimittajiksi, ja useimpien ihmisten mielikuvissa kaikki tiedotusvälineiden työntekijät ovat toimittajia. Näin asia ei tietenkään ole, koska medioissa työskentelee myös muita ammattilaisia, kuten mainos- ja tilausmyyjiä. Journalistin ammatti ei kuitenkaan vaadi tiettyä koulutusta tai virallista pätevyyttä, joten **journalisteiksi kutsutaan sisällöntuottajia, jotka tekevät journalismia.**

Vaikka toimittaja on (Kilpeläinen 2020, 29) media-alan yleisin ammattinimike, Suomen Journalistiliiton tilastoissa toimittajia on vain noin puolet kaikista journalisteista. Kokonaiskuva rakentuu siis parhaiten, kun tutkitaan nimenomaan journalisteja, vaikka viestinnän alan ammattilaisten jakaminen journalisteihin ja muihin asiantuntijoihin on hankalaa. (Kilpeläinen 2020, 29).

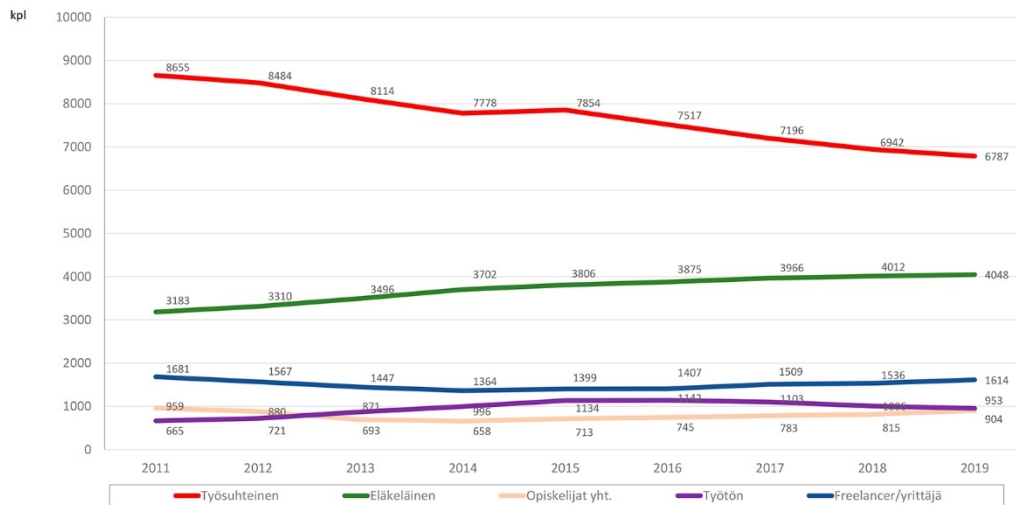
Suomen Journalistiliiton jäsentilastojen mukaan Suomessa oli vuoden 2019 lopussa vajaa 9000 päätoimista journalistia, joista yli puolet, noin 5000, työskentelee lehdistössä. Kaikki journalistit eivät kuitenkaan kuulu liittoon eivätkä toimi päätoimisesti, joten journalistien tarkkaa määrää ei tiedä kukaan. (Kilpeläinen 2020, 29). Se kuitenkin tiedetään, että journalistien asema työmarkkinoilla on muuttunut – **työsuhteisia journalisteja on koko ajan vähemmän ja yrittäjätoimittajia yhä enemmän.**

Mona Kokkonen (2015) näkee, että muutokset alkoivat jo 1990-luvulla, mihin saakka toimittajien keskuudessa vallitsi täystyöllisyys. Vuosikymmenen aikana media-alan koulutuspaikkojen määrä kolminkertaistettiin, laman aikana jaettiin irtisanomislappuja ja mediayhtiöt alkoivat käyttää freelancer-työtä sekä määräaikaista työsopimuksia. Vakituisten työpaikkojen määrä mediayhtiössä vähentyi, joten toimittajia oli viimeistään 1990-luvun lopussa tarjolla enemmän kuin alan työpaikkoja. (Kokkonen 2015, 34–35).

Suunta journalistien työmarkkinoilla ei ole muuttunut 2010-luvulla. Vuosina 2009–2019 Suomen toimituksista **sai lähteä noin 2000 journalistia irtisanomisilla** sekä ero- ja eläkepaketeilla (Kilpeläinen 2020, 31). Journalistiliiton jäsentilastojen (kuva 2) mukaan työsuhteisten journalistien määrä on laskenut lähes kymmenellä prosentilla vuosien 2011–

2019 aikana. Kilpeläinen (2020, 44) tiivistää, että ”ammattijournalisti, joka on vakituisessa työsuhteessa isossa mediatalossa, on yhä harvinaisempi laji”.

Journalistiliiton jäsenmäärä jäsenlajeittain 2011 – 2019

Lähde: TILASTO JoLi 20191231 Yhdistys Jäsenlaji

Kuva 2. Työsuhteisten journalistien määrä on laskenut, mutta yrittäjäjäseniä oli 2019 lähes yhtä paljon kuin vuonna 2011.

Vielä **harvinaisempi laji on pian lehtitoimittaja**. Lehdistön työnantajaliiton Medialiiton tilastojen mukaan vuonna 2019 lehdissä oli töissä 3850 journalistia, kun vuonna 2010 luku oli vielä 5800 (Kilpeläinen 2020, 44). Vähentämismuutos avautuu paremmin pienemmässä mittakaavassa, joten otetaan esimerkiksi maakuntalehti Keskisuomalainen. Aurora Rämö (2020) kirjoittaa Suomen Kuvalehdessä, että Keskisuomalaisen toimituksessa oli vuonna 1990 ”pitkälti toistasataa” toimittajaa, vuonna 2010 vakituisia toimittajia oli 70 ja tänä vuonna enää 40. (Rämö 2020, 32).

Mikään ei viittaa siihen, että suunta journalistien työmarkkinoilla olisi muuttumassa, sillä vuonna 2019 yhteistoimintaneuvotteluja käytiin 16 lehtiyrityksessä, monessa yrityksessä useampiakin, ja työnsä menetti 119 journalistiliiton jäsentä. Tilastoluvussa eivät näy määräraikaisten työsuhteiden päättymiset. (Oras 2019.) Vuonna 2020 koronakriisi aiheutti yhteistoimintaneuvottelut lähes kaikkiin Suomen mediayhtiöihin. Medialiiton (2020) mukaan yli puolet mediayrityksistä on joutunut lomauttamaan henkilöstöään, ja kriisin pitkittyessä alaa uhkaavat jälleen irtisanomiset ja konkurssit.

Kilpeläinen (2020, 44) nostaa esiin Jukka Ukkolan laskelmat, jotka perustuvat Medialiiton tilastoihin. Jos suunta ei muutu, työsuhteisia journalisteja on lehdistössä vuonna 2025 enää tasan kolme tuhatta ja **vuonna 2040 Suomen viimeinen lehtitoimittaja sammuttaa lopullisesti toimituksen valot**.

Yrittäjyyden lisääntyminen näkyy journalismissa yhä vahvana suuntana kuin työsuhteisten journalistien vähentyminen. Suomen freelance-journalistien yhdistyksen jäsenmäärä on ollut pitkään kasvusuunnassa. Esimerkiksi vuonna 2017 jäsenmäärä kasvoi 7,8 prosenttia. Vuonna 2018 Journalistiliiton työelämässä olevista jäsenistä **joka viides oli freelancer** joko verokortilla, yrityksensä tai työosuuskunnan kautta. (Suomen freelance-journalistit 2019).

Kokkosen tutkimuksessa jo vuonna 2015 toimittajan työ oman yrityksen kautta nähtiin yhä lisääntyvänä tapana toimia ja tehdä työtä. Yksi Kokkosen haastateltava ennusti, että tulevaisuudessa mediayritykset eivät enää pidä toimittajia ollenkaan palkkalistoilla, vaan toimittajien perustamat yhteisyritykset tarjoavat palveluita yrityksille. (Kokkonen 2015, 78). Myös Kilpeläinen (2020, 44) veikkaa, että yrittäjien osuus toimittajakunnasta lisääntyy edelleen tulevaisuudessa.

Median murros on tehnyt työsuhteisesta toimittajasta yhä harvinaisemman, mutta myös muuttanut erittäin paljon journalistien työtä. Juha Herkman (2009) listaa muutoksia näin: Yhä harvempi journalisti saa keskittyä erikoisalaansa ja tehdä pitkäjänteistä taustatyötä, työtä leimaa kiire, taustojen tarkistamiseen ei ole enää aikaa kuten ennen, toimittajilta odotetaan joustavuutta ja kykyä tuottaa materiaalia kaikista aiheista. (Herkman 2009, 40.)

Laura Juntunen (2011) teki samankaltaisia havaintoja ja kertoo, että osa toimittajista koki työn muuttuneen **liukuhihnammaksi**: Asioiden analysointiin jää vähemmän aikaa, uutisten faktat jäävät useammin tarkistamatta, eikä juttujen arvottamiseen ja lähdekritiikkiin ehditä paneutua. **Kelloa vastaan kamppailu** lisää houkutusta tarttua mieluummin sellaiseen uutiseen, johon tarvittavat tiedot ja haastateltavat saadaan samasta paikasta (Juntunen 2011, 55).

Journalistien työnkuvan muutoksessa korostuvat moniosaamisen vaatimukset ja tekniset taidot. Herkman huomautti jo yli kymmenen vuotta sitten, että juttujen kirjoittamisen lisäksi toimittajan pitää ottaa ja käsitellä kuvia sekä taittaa lehteä. (Herkman 2009, 40.) Kokkosen (2015) tutkimuksen mukaan yksikään mediayritys ei halunnut palkata pelkästään kirjoittavaa toimittajaa vaan työrooliin kuuluvat kuvaustaidot ja sosiaalisen median käyttö. Lisäksi ”kaikenlainen teknologian hallitseminen” on vähimmäisvaatimus työllistymiselle. Monikanavaisen tekemisen ohella Kokkosen haastateltavat painottivat erikoistumista. Työnantajat puolestaan odottavat toimittajilta yhä laajempia osaamisalueita ja suurempien kokonaisuuksien hallintaa. (Kokkonen 2015, 77 ja 79).

Jatkuvasti kasvaneet vaatimukset ja kelloa vastaan kamppailu **kohdistuvat erityisesti työsuhteisiin journalisteihin**, mikä on voinut ja voi tulevaisuudessa vaikuttaa yrittäjyyden lisääntymiseen alalla. Kokkosen (2015) tutkimuksessa nousi esiin, että oman yrityksen perustaminen on yksi mahdollisuus erikoistua ja keskittyä tiettyyn aihealueeseen: Yrittäjyyden kautta toimittaja voi perehtyä ja syventyä omaan aihepiiriinsä ja myydä siihen liittyvää sisältöä erilaisiin välineisiin. Esimerkiksi hidasta journalismia voi tehdä kustantajasta erillään. Erikoistunut toimittaja saa myös kilpailuetua muihin, kun kehittyä oman aihealueensa asiantuntijaksi (Kokkonen 2015, 78 & 89).

Kilpeläinen (2020) on samoilla linjoilla ja uskoo, että journalistien yrittäjyys antaa luovuu-
delle uutta tilaa kukoistaa ja muokkaa tekemisestä ketterämpää. Kilpeläinen ennustaa, että journalistit kehittävät yhä enemmän kapeisiin erikoisaloihin ja uusiin sisältömuotoihin keskittyviä yrityksiä – sellaisia, kuten yhden erittäin pitkän jutun kuukaudessa julkaiseva Long Play. (Kilpeläinen 2020, 44–45).

Journalistien yrittäjyyden yleistymisen on tuonut alalle mukanaan niin sanotut yhdistelmätehtävät (Juholin 2017), jossa **yrittäjät myyvät sisältöjä sekä medioille että yrityksille** – toisille journalismia ja toisille viestintää tai markkinointia. Kokkosen (2015) haastateltavista kaksi näkee yhdistelmän mahdollisuutena laveampaan toimintatapaan, joka tuo yrittäjälle taloudellista turvaa. Juholin (2017) puolestaan miettii ilmiön eettisyyttä eli sitä, tunnistaako yleisö sisältöjen lähteet ja tarkoitukset, ja toisaalta voiko yrittäjä itse erottaa kaksi erilaista roolia toisistaan. (Kokkonen 2015, 89 & Juholin 2017, 54).

Julkisen sanan neuvoston entinen varapuheenjohtaja Pasi Kivioja (Niiniluoto 2016) ei näe asiassa eettistä ongelmaa. Kiviluodon mukaan ammattilainen pystyy tekemään journalismia ja sisältömarkkinointia, kunhan jutussa selkeästi kerrotaan, mistä materiaalista on kyse (Niiniluoto 2016).

Yhdistelmätehtävät ovat tulleet jäädäkseen ja ovat Kilpeläisen (2020, 54) mukaan yksi esimerkki media- ja viestintätyön pirstaloitumisesta. Saman viestin kertovat Journalistiliiton tekemät muutokset jäsenkriteereihinsä. Kun aiemmin jäsenyyden ehtona oli Journalistin ohjeiden noudattaminen työtehtävissä, vuodesta 2014 on riittänyt, että työ sisältää merkittävän määrän journalistisia elementtejä. Suomen Journalistiliiton jäseneksi siis kelpaavat nykyisin myös viestintäammattilaiset, eivät pelkästään journalistit.

2.2.3 Sanomalehdet keskittyvät, mutta kuolevatko ne?

Suomessa median murros on iskenyt erityisesti sanomalehtiin. Kuten aiemmissa luvuissa on kerrottu, sanomalehdissä sekä lukijat että mainostulot ovat vähentyneet 2010-luvulla jopa useita kymmeniä prosentteja, ja lisäksi kiusana ovat jakeluongelmat. Sanomalehtiä onkin kurjuuden keskellä lakkautettu kokonaan, ilmestymispäiviä on vähennetty ja journalisteja irtisanottu sanomalehdistä useita satoja. Sanomalehti on silti edelleen Suomen toiseksi yleisin journalistinen tiedotusväline aikakausilehtien jälkeen.

Sanomalehti on Kilpeläisen (2020, 28) mukaan päivittäin tai ainakin viikoittain ilmestyvä uutismedia, joka sisältää ajankohtaisten uutisten lisäksi esimerkiksi kolumneja, pääkirjoituksia ja henkilöhaastatteluita. Tilastokeskuksen (1/2020) määritelmässä sanomalehtinä tilastoidaan **1–7 kertaa viikossa ilmestyvät lehdet**, jotka sisältävät valtakunnallista tai paikallista uutisaineistoa.

Vuonna 2018 painettuja sanomalehtiä ilmestyi Kansalliskirjaston mukaan 295. Luku sisältää päivälehdet, kaupunkilehdet ja paikallislehdet. Lukumääräisesti eniten oli paikallislehtiä, joita ilmestyi 167. (Kilpeläinen 2020, 28). Sanomalehtien liitto, johon yli 80 prosenttia sanomalehdistä kuuluu, tilastoi jäsenlehtensä päivälehtiin, paikallislehtiin, kaupunkilehtiin sekä muut lehdet -lehtityyppiin, joka sisältää erikoislehdet, iltapäivälehdet, verkkojulkaisut ja harvemmin kuin kerran viikossa ilmestyvät lehdet. Sanomalehtien liiton vuosikysely (Suomen Lehdistö 2019) mukaan jäsenlehtiä ilmestyi vuoden 2018 lopussa yhteensä 241, ja niiden työllistämä **toimituksellisen henkilöstön määrä oli 2347,5**. (Suomen Lehdistö 2019, 25).

Sanomalehtien määrä on kuitenkin laskussa, sillä vuosien 2008–2018 aikana lakkautettiin kokonaan 58 sanomalehteä. Myös lehtien ilmestymiskertoja on vähennetty koko 2010-luku. Trendin aloittivat Sanomalehtien liiton tilastojen (Suomen Lehdistö 2019) mukaan paikallislehdet, mutta vuosikymmenen puolivälistä alkaen ilmestymiskertoihin on kajottu kaikissa lehtityypeissä. 2010-luvun aikana ilmestymiskertoja on vähentänyt yhteensä 70 lehteä. (Suomen Lehdistö 2019, 8).

Suomalaista sanomalehtikenttää leimaa erittäin vahvasti keskittyminen harvojen omistajien käsiin. Sanoma Oyj omistaa 37 prosenttia suomalaisista sanomalehdistä, ja toiseksi suurin konserni Keskisuomalainen Oyj yli 20 prosenttia. Muut 18 lehtiketjua ovat huomattavasti pienempiä, ja itsenäiset sanomalehdet alkavat olla harvinaisuuksia. (Rämö 2020, 29).

Keskittyminen yksipuolistaa sisältöjä, kun samoja henkilöhaastatteluja ja uutisia kierrätetään konsernin sisällä lehdistä toisiin. Esimerkiksi Keskisuomalaisen isoimmat maakuntalehdet ja aluelehdet julkaisevat Rämön (2020, 32) mukaan ”enintään 30 prosenttia samoja juttuja” eli yhteisiä ovat valtakunnalliset uutiset, sunnuntaisivut, teemasivut ja tv-ohjelmasivut.

Helppoa sanomalehdillä ei ole ja muutos yltäkylläisyyden ajoista nykyiseen on valtava. Keskisuomalaisen konsernijohtaja **Vesa-Pekka Kangaskorpi** tiivistä (Yle 2020) tilanteen kuvaavasti: ”Jos ajatellaan, että sanomalehtien kustantaminen oli 20 vuotta sitten maailman helpoin bisnes, niin lyhyessä ajassa se on muuttunut maailman vaikeimmaksi bisnekseksi.”

Sanomalehtien printtiversioiden kuolemaa on ennustettu jo useita vuosia, mutta vieläkin se ei näytä todennäköiseltä. Sanomalehtiä ilmestyy Suomessa yhä lähes kolme sataa ja tavoitettavuus on hyvä, sillä kansallisen mediatutkimuksen (KMT 2019) mukaan sanomalehtiä **lukee painettuna** kaikista suomalaisista yhä 59 prosenttia. Sanomalehdet ovat myös pärjänneet hyvin luotettavuustutkimuksissa. Esimerkiksi kevään 2020 koronauutisoinnissa painettuja tai digitaalisia sanomalehtiä pitää tärkeimpinä 71 prosenttia ja luotettavimpina 60 prosenttia suomalaisista. (Sanomalehtien liitto 2020).

Sanomalehdissä printtipuolen mainos- ja tilaustulot laskevat Sanomalehtien liiton jäsenlehdissä edelleen, (Suomen Lehdistö 2019, 3) toissa vuonna neljän prosentin vuosivauhdilla. Digitaalisen liiketoiminnan tulot ovat lisääntyneet, esimerkiksi kaupunkilehdissä toissa vuonna jopa 32 prosenttia, mutta kasvu ei korvaa printtipuolen menetyksiä, sillä **digitulojen osuus kaikista nettotuloista on kaikissa lehdissä vain 15 prosenttia**. Sanomalehtien tulevaisuuden kannalta on ratkaisevaa, löytyykö keinoja, joiden avulla yhä suurempi joukko on valmis maksamaan sanomalehtien digitaalisista sisällöistä.

2.3 Laki määrää ja työehtosopimus ohjeistaa?

Journalismin ja viestinnän työtehtäviin liittyy useita lakipykälää, mitkä on otettava huomioon sekä palkansaajana että yrittäjänä työskennellessä. Työsuhteen sanomalehdistön toimittajan **sivutöihin ja sivutoimiseen yrittäjyyteen liittyvä** juridiikka löytyy työsopimuslain kolmannelta luvulta sekä Medialiiton ja Suomen Journalistiliiton välisestä lehdistön työehtosopimuksen toisesta luvusta, mitkä molemmat on avattu omien otsikoidensa alla.

Työsopimuslain ja työehtosopimuksen lisäksi journalistin työtä määrittävät myös laki asiakirjojen julkisuudesta, tekijänoikeuslaki, perustuslain sananvapautta koskevat pykälät sekä

rikoslaki salakuvaamisen, yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen ja kunnianloukkauksen osalta (Kilpeläinen 2020, 37).

Viestinnän työtehtäviin liittyy niin ikään perustuslain yksityiselämän suojaan, sananvapauden ja julkisuuteen liittyvät pykälät sekä laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta. Lisäksi valtionhallinnon viestintää säätelee noin 20 lakia ja kuntaviestinnässä on otettava huomioon muun muassa kuntalaki, hallintolaki ja julkisuuslaki. Yritysten viestintään vaikuttavat toimialan mukaan esimerkiksi osakeyhtiölaki ja kuluttajansuojalaki, työyhteisöviestintään puolestaan vähintään yhteistoimintalaki. (Juholin 2017, 40–41).

Sekä journalismissa että viestinnässä työtä ohjaavat lisäksi eettiset ohjeet. Journalistin ohjeet määrittelevät journalistin oikeudet ja velvollisuudet. Journalistin ohjeita valvoo Julkisen sanan neuvosto, ja niihin on sitoutunut valtaosa Suomen journalistisista tiedotusvälineistä. Viestinnän eettiset ohjeet on laatinut Viestinnän eettinen neuvottelukunta, jonka taustayhteisönä ovat neljä viestinnän ammattilaisten järjestöä tai yhdistystä. Neuvottelukunnan jäsenet ovat sitoutuneet eettisiin ohjeisiin ja edistävät niitä toiminnassaan. Lisäksi viestintäalalla on muitakin eettisiä koodistoja, ja esimerkiksi Mainonnan eettinen neuvosto seuraa markkinointia. (Kilpeläinen 2020, 35-36, Juholin 2017, 42).

2.3.1 Työsopimuslaki kertoo rajat

Työsuhteista toimittajaa sitoo työsopimuslaki. Sivutöihin ja sivutoimimiseen yrittäjyyteen liittyy luku 3, jossa käsitellään **työntekijän velvollisuuksia**. Luvun 3 ensimmäinen pykälä on ”Yleiset velvollisuudet”, minkä mukaan työntekijän on tehtävä työnsä huolellisesti ja noudatettava työnantajan määräyksiä työn suorittamisesta. Lisäksi työntekijän on pykälän (Työsopimuslaki) mukaan ”toiminnassaan vältettävä kaikkea, mikä on ristiriidassa hänen asemassaan olevalta työntekijältä kohtuuden mukaan vaadittavan menettelyn kanssa.” (Työsopimuslaki 26.1.2001/55.)

Luvun 3 kolmas pykälä määrää kilpailevasta toiminnasta, ja liittyy siltä osin sivutöihin ja sivutoimimiseen yrittäjyyteen. Kolmannen pykälän (Työsopimuslaki) mukaan ”työntekijä ei saa tehdä toiselle sellaista työtä tai harjoittaa sellaista toimintaa, joka huomioon ottaen työn luonne ja työntekijän asema **ilmeisesti vahingoittaa** hänen työnantajaansa työsuhteissa noudatettavan hyvän tavan vastaisena kilpailutekona.” Kilpailevaa toimintaa käsittelevässä pykälässä todetaan myös, ettei työntekijä saa työsuhteen aikana edes valmistella sellaista kilpailevaa toimintaa, jota ei ensimmäisen momentin mukaan voida pitää hyväksyttävänä. (Työsopimuslaki 26.1.2001/55.)

2.3.2 Työehtosopimus tarjoaa ohjeita

Toimittaja, joka on työsuhteessa sanomalehteen, noudattaa Medialiiton ja Suomen Journalistiliiton välistä lehdistön työehtosopimusta. Sivutoihin ja sivutoimiseen yrittäjyyteen liittyy työsuhdetta käsittelevän luvun 2 kohta 2.3, joka on nimeltään avustajana toimiminen. (Työehtosopimus 2020–2022).

Lehdistön työehtosopimuksen (Työehtosopimus) mukaan ”toimittaja tai kuvaaja ei ilman kustantajan lupaa saa pitää ammattiinsa liittyvää sivutointa eikä toimia toisen lehden tai tiedotusvälineen avustajana päätoimeensa kuuluvilla aloilla.” Samassa luvussa tarkennetaan, että sivutoimeksi ei katsota harrastukseen liittyviä tehtäviä tai ammattijärjestön luotamustehtäviä. (Työehtosopimus 2020–2022).

Avustajana toimimista eli toisin sanoen sivutoita käsitellään laajemmin luvun 2.3 soveltamisohjeessa. Soveltamisohjeessa viitataan aluksi työsopimuslain kolmannen luvun kolmannesta pykälästä eli kilpailevan toiminnan yleissäännöksestä, jonka mukaan sivutyöt eivät saa vahingoittaa työnantajaa. Seuraavana muistutetaan työehtosopimuksen määräyksestä, jonka mukaan **päätoimeen kuuluvilla aloilla toimittaja ei saa toimia avustajana**. Poikkeuksen tekee soveltamisohjeen mukaan kirjan kirjoittaminen, johon toimittaja voi osallistua päätoimeen liittyvällä alallakin. Kirjaan ei voi käyttää aineistoa, jonka toimittaja on saanut työsuhteensa ansiosta. (Työehtosopimus 2020–2022).

Päätoimi on avustajana toimimisen soveltamisohjeen kannalta oleellinen. Jos päätoimi on selkeästi merkitty, toimittaja voi toimia avustajana muilla aloilla eikä silloin tarvita työnantajan lupaa. Taustalla on työsopimuslain kolmannen luvun ensimmäinen pykälä, jonka edellytyksin **lupaa tarvitaan vain päätoimeen kuuluvilla aloilla**. Soveltamisohjeessa on kuitenkin huomautus, ettei päätoimen määrittely ole aina mahdollista ja mikäli tehtäväaluetta ei ole työsopimuksessa rajattu selvästi, on avustamisesta neuvoteltava. (Työehtosopimus 2020–2022).

Työnantajalla on mahdollisuus antaa lupa avustajana toimimiseen. Soveltamisohjeen mukaan lupa avustajana toimimiseen voidaan antaa pysyväksi, määräajaksi, toistaiseksi tai yksittäistapausta koskevana. Lupa voi olla toimittajan päätoimeen tai vain osaan niistä. Lupa voi myös rajoittaa, esimerkiksi tiedotusvälineiden mukaan, ja se voi olla joko kirjallinen tai suullinen. Mikäli lupa evätään, työnantajan on ilmoitettava toimittajalle kirjallisesti kiellon perusteet. (Työehtosopimus 2020–2022).

Sivutöihin ja sivutoimiseen yrittäjyyteen liittyy yleinen lojaliteettivelvollisuus, jota määritellään työsopimuslain kolmannen luvun ensimmäisessä pykälässä, lehdistön työehtosopimuksen yleisissä velvollisuuksissa luvussa 2.5 ja avustajana toimimisen soveltamisohjeessa. Työehtosopimuksen (Työehtosopimus) luku 2.5 yleisistä velvollisuuksista kuuluu näin: ”Toimittajan ja kuvaajan on työssään noudatettava hyvää järjestystä ja täsmällisyyttä ja parhaan kykynsä mukaan pyrittävä edistämään sitä lehtiyrittystä, jonka palveluksessa hän on.” (Työehtosopimus 2020–2022).

Soveltamisohjeessa puolestaan todetaan, että yleisen lojaliteettivelvollisuuden mukaan työntekijän on oltava huolellinen työssään ja noudatettava työnantajan määräyksiä sekä (Työehtosopimus) ”työntekijän on myös vältettävä kaikkea sellaista, mikä on ristiriidassa hänen asemassaan olevan työntekijän velvoitteiden ja kohtuuden mukaan vaadittavan menettelyn kanssa ja mikä saattaisi aiheuttaa työnantajalle vahinkoa.” (Työehtosopimus 2020–2022).

Soveltamisohjeessa huomautetaan vielä erikseen, että toimittajan on otettava huomioon, etteivät sivutyöt, kuten muualla julkaistut aineistot, vaaranna lehden luotettavuutta lukijoihin tai tietolähteisiin nähden ja aiheuta sitä kautta haittaa. Viimeisenä soveltamisohjeessa kehoitetaan neuvottelemaan tulkinnanvaraisista kohdista työnantajan kanssa. (Työehtosopimus 2020–2022).

3 Miten tutkimus on tehty?

Opinnäytetyöni tavoitteena on selvittää, voiko toimittaja, joka on työsuhteessa sanomalehteen, tehdä viestinnän alan töitä yrittäjänä. Tässä luvussa kerrotaan, miten tutkimukseni on tehty eli kuinka aineisto on hankittu ja miten aineistoa on analysoitu.

Tutkimukseni on kohdistettu sanomalehdille, jotka ovat kärsineet eniten median murroksesta 2010-luvulla. Sekä lukijat että mainostulot ovat vähentyneet ja jakeluongelmat syventyneet, mikä on aiheuttanut sanomalehdille talousvaikeuksia. Journalisteja on irtisannottu useita satoja, mikä on muuttanut toimitustyön luonnetta sanomalehdissä ja osaltaan monimuotoistanut journalistien työelämää. Tutkimuksessa huomioidaan sanomalehdistön journalistien erilaiset työsuhteen muodot eli kokoaikaisen, vakituisen työsuhteen lisäksi epätyypilliset työsuhteet, ja selvittää, miten työsuhteen muoto vaikuttaa journalistin sivutoihin ja sivutoimiseen yrittäjyyteen.

Kaksi tutkimuskysymystäni ovat, **miten sanomalehdistö suhtautuu siihen, että työsuhteinen journalisti on viestintäalan yrittäjä ja mikä rajoittaa työsuhteessa olevan journalistin sivutoimista yritystoimintaa**. Tutkimuskysymyksiin on etsitty vastauksia laajalla aineistolla, joka on hankittu dokumenttianalyysillä, kyselyllä ja haastatteluilla.

Kokonaiskuvan rakentamiseksi on selvitetty, mitä työsuhtesuhteissa ja lehdistön työehtosopimuksessa sanotaan sivutoimista ja sivutoimisesta yrittäjyydestä sekä kysytty mielipiteitä työntekijä- ja työnantajaliitoilta, lehdistön työnantajilta ja lehdistössä työskenteleviltä toimittajilta. Lisäksi on tutkittu työtuomioistuimen pöytäkirjaa, jossa käsitellään työsuhteisen toimittajan sivutoimilupaan liittyvää kiistaa.

Työntekijöitä edustava Journalistiliitto ja lehdistön työnantaja edustava Medialiitto kertovat näkemyksiään kolmella **asiantuntijahaastattelulla**. Lehdistön työnantajien mielipiteitä on kartoitettu **kyselyllä**, jonka tuloksia on syvennetty kuuden työnantajan edustajan **puolistrukturoidulla haastattelulla**. Toimittajien näkemystä asiaan selvitettiin viidellä **avomella haastattelulla**. Erityisen tärkeässä roolissa opinnäytetyön tavoitteiden kannalta ovat toimittajat, jotka ovat yhdistäneet palkkasuhteen ja yrittäjyyden eli toimineet työsuhteensa aikana viestintäalan sivutoimisina yrittäjinä.

Tutkimuksessani yhdistyvät olemassa oleva teoreettinen tieto ja työelämästä kerätty uusi käytännön tieto, joten kyseessä on konstrukttiivinen tutkimus. Konstruktivisessa tutkimuksessa on oleellista sitoa käytännön ongelma ja ratkaisu teoreettiseen tietoon (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 65).

Myös innovaatioiden tuottaminen on hyvin lähellä konstruktivistista tutkimusta ja lähestymistavat ovat hyvin pitkälle päällekkäisiä. Konstruktivistisen tutkimuksen tuotos ei kuitenkaan välttämättä ole innovaatio. Innovaatioissa tärkeää on myös niiden toteuttaminen ja kaupallistaminen eli pelkkä idea ei ole innovaatio. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 38–39.)

Konstruktivistista tutkimusta tukee sekin, että käytän kehittämistyössäni monia eri menetelmiä. Tärkeimmät aineistomenetelmäni, kysely ja haastattelu, ovat lähestymistavalle Ojasalo, Moilanen & Ritalahti (2014, 68) mukaan tyypillisiä menetelmiä. Kolmantena aineistomenetelmänä on dokumenttianalyysi.

Konstruktivisessa tutkimuksessa pyritään toimintatutkimuksen tavoin muuttamaan käytänteitä. Muutos kohdistuu kuitenkin konkreettiseen kohteeseen, tässä tutkimuksessa työelämään, kun taas toimintatutkimuksessa pyritään ihmisten toiminnan muuttamiseen. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 66 ja 38.) Opinnäytetyössäni tavoitteena on tuoreen tutkimustiedon avulla muuttaa sanomalehdistön käytänteitä eli **saada aikaan uusia ajattelumalleja ja asennemuutoksia**, jotka helpottavat työsuhteisten journalistien sivutoimista yrittäjyyttä tulevaisuudessa. Lopputuloksena on syntynyt **kaikkien sanomalehdistön osapuolten näkemyksiä yhdistävä toimintaohje**, jonka viisi asiaa jokaisen työsuhteen ja yrittäjyyden yhdistävän journalistin kannattaa ottaa huomioon.

Haastatteluista ja dokumenteista kertynyt tutkimusaineisto on analysoitu **aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä**, joka sopii menetelmäksi laadullisiin tutkimuksiin ja erityisen hyvin haastattelujen analysointiin. Jouni Tuomi ja Anneli Sarajärvi (2009) kuvailevat, että ”sisällönanalyysillä pyritään järjestämään aineisto tiiviiseen ja selkeään muotoon kadottamatta sen sisältämää informaatiota.” Sisällönanalyysillä hajanaisesta ja vaihtelevasta aineistosta on kerätty yhtenäistä informaatiota ja yhdistelty asioita toisiinsa. Tuloksin ja päättelyn avulla analysoidusta aineistosta on tehty johtopäätöksiä tutkittavasta aiheesta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108 ja 112.)

Kyselyn tulokset on analysoitu Webropol-kyselytutkimusohjelmiston automaattisen raportoinnin avulla. Kaikkien kysymysten kohdalla on tarkasteltu vastausten jakaumia ja jaettu niitä kahteen ryhmään. Lisäksi ristiintaulukoinnin kautta on analysoitu, onko vastauksissa eroja eri vastaajaryhmien, kuten pieniä ja suuria lehtiä edustavien vastaajien, välillä.

3.1 Yksi ainoa tapaus 20 vuoden aikana

Työsopimuslain, lehdistön työehtosopimuksen ja journalistin ohjeiden sekä työsuhteisen journalistin sivutoimilupaan liittyvän työtuomioistuimen pöytäkirjan käsittelyssä on käytetty aineistomenetelmänä dokumenttianalyysia. Dokumenttianalyysin vahvuutena on sen herkkyyksi asiayhteydelle ja se, että menetelmää voidaan käyttää sekä valmiiden aineistojen että sellaisten aineistojen analyysiin, joita ei alun perin ole tarkoitettu tutkimusta varten (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 136).

Dokumenttianalyysissä aineisto hajotetaan osiin ja kootaan uudestaan loogiseksi kokonaisuudeksi. Aineiston käsittely perustuu päättelyyn ja tulkintaan (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 137). Opinnäytetyössäni laajat dokumentit on käyty tarkkaan läpi ja poimittu sisällöistä aiheeseen liittyviä, olennaisia asioita, jotka omalta osaltaan auttavat tutkimuskysymyksiin vastaamisessa.

3.2 Kysytään: helposti, kätevästi ja oikeilta ihmisiltä

Työnantajien suhtautumista työsuhteisen journalistin sivutoimiseen yrittäjyyteen kartoitettiin kyselyllä. Toteutustapana oli sähköinen kysely, koska Ojasalo, Moilanen & Ritalahti (2014, 122) toteavat sen soveltuvan monenlaisten aiheiden ja ilmiöiden tutkimukseen. Perusvaatimus kyselyn käytölle on, että aiempaa tietoa ilmiöstä on käytettävissä riittävästi. Lähtökohtana oli, että kyselyn vastaanottavat lehdistön työnantajien edustajat ovat asemansa ansiosta oman alansa asiantuntijoita ja tuntevat sekä työlain että lehdistön työehtosopimuksen pykälät.

Kysely toteutettiin poikittaistutkimuksena eli aineisto kerättiin yhtenä ajankohtana useilta vastaajilta, kuten Valli (2018, 129) poikittaistutkimuksen määrittelee. Kyselylomake laadittiin Webropol-kyselytutkimusohjelmistolla. Lomake lähetettiin Webropolin kautta saatekirjeen ja kyselylinkin kanssa vastaajien sähköpostiosoitteisiin maaliskuussa 2020. Kyselyn vastaanottajiksi valittiin edustajia erilaisista suomalaisista sanomalehdistä. Kaikki lehdet ovat Sanomalehtien liiton jäsenlehtiä.

3.2.1 Mitä kysyttiin ja miten?

Kyselyn tavoitteena oli selvittää, mitä sanomalehdistön työnantajat ajattelevat työsuhteisen journalistin sivutoimisesta yrittäjyydestä. Kysely rakennettiin niin, että yleisen suhtautumisen lisäksi saatiin tietoa siitä, millaisissa tilanteissa työnantajat hyväksyvät sivutyöt, ja millaisia edellytyksiä tai ehtoja työnantajilla on työsuhteisten journalistien sivutoimien suhteen.

Kyselylomakkeen suunnittelussa oli kaksi keskeistä johtajatusta: **korkea vastausprosentti ja täsmällinen tieto**. Jotta vastausprosentti nousisi mahdollisimman suureksi, kyselystä tehtiin lyhyt ja selkeä. Tärkeää oli myös, että kysely toimii kaikilla vastaanottovälineillä, ja myös mobiililaitteella, millä oli takuulla vaikutusta vastausinnostukseen. Liian pitkä kysely puolestaan heikentää vastaamishalua, joten kyselyiden keskimääräisen, 15–20 minuutin vastausajan sijaan kyselylomakkeeseen vastaaminen vei aikaa vain alle 10 minuuttia. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 130–131.)

Kysymyksiä lomakkeessa (Liite 1) oli yhteensä 16 kappaletta. Varsinaisia tutkimuskysymyksiä oli 11 kappaletta ja viimeiset viisi kysymystä liittyivät vastaajan taustatietoihin. Valtaosa kysymyksistä, 14 kappaletta, oli monivalintakysymyksiä. Avoimia kysymyksiä oli kaksi, joista molemmat olivat vastaajille vapaaehtoisia. Varsinaisissa tutkimuskysymyksissä oli ”En osaa sanoa” -vaihtoehto, ”Ei samaa eikä eri mieltä” -vaihtoehto tai molemmat. Yhdeksään kysymykseen vastaaminen oli pakollista, jotta vastaaja pääsee eteenpäin kyselyssä – avointen kysymysten lisäksi yksi monivalintakysymys oli vapaaehtoinen.

Kyselylomake jakaantui Vallin (2018, 94–95) ohjeiden mukaan kolmeen vaiheeseen. Ensimmäisten kysymysten ja vastausohjeiden avulla luotiin luottamusta sekä osoitettiin vastaajille kyselyn tärkeyttä. Toisessa vaiheessa esitettiin vaativimmat kysymykset. Loppuun sijoituivat helpot kysymykset ja taustatietokysymykset, joihin on helppo vastata motivaatiopulassakin.

Koska kyselyllä haettiin täsmällistä tietoa, kysymykset olivat yksiselitteisiä ja tarkkoja. Kyselylomake rakennettiin niin, että ennen ensimmäistä kysymystä oli tiivistelmä kyselyn tavoitteista ja tarkennus kyselyn keskeisestä käsitteestä ”toimittaja”.

Kolme ensimmäistä kysymystä käsittelivät työsuhteen journalistin sivutoimista yrittäjyyttä yleisellä tasolla. Ensimmäisten kysymysten yhteydessä oli selvitetty työsopimukseen ja työehtosopimukseen liittyvät pykälät, millä haluttiin varmistua vastaajien riittävästä tiedosta kysymykseen liittyen. Vaikka vastaajat ovat alan asiantuntijoita, aihealue ei välttämättä ole kaikille täysin tuttu, kuten Ojasalo, Moilanen & Ritalahti (2014, 131) muistuttavat. Yleisellä tasolla liikkuvien kysymysten tavoitteena oli myös innostaa vastaajia kyselyn pariin.

Kysymykset 4–9 ovat esimerkkitalanteisiin perustuvia väittämiä, joihin vastaajat voivat vastata viisiportaisella asteikolla. Ennen väittämiä oli selvennetty, mihin työehtosopimuksen

pykälään seuraavissa kysymyksissä viitataan. Esimerkkeihin perustuvien kysymysten tavoitteena oli kannustaa vastaajia miettimään, millainen oma suhtautuminen kyseisessä tilanteessa on tai voisi olla. Viisiportainen asteikko antoi vastaajille mahdollisuuden kyllä ja ei -vastausten sijaan lievennettyihin vastauksiin sekä positiivisessa että negatiivisessa suunnassa. Vastausvaihtoehtoina oli lisäksi neutraali ”Ei samaa eikä eri mieltä” ja ”En osaa sanoa”, jotta jokaiselle vastaajalle löytyi varmasti sopiva vastausvaihtoehto.

Viimeinen monivalintakysymys liikkui jälleen yleisemmällä tasolla kuin kysymykset 4 – 9, ja siksi vastausvaihtoehdot oli rajattu ”kyllä, ei, ei osaa sanoa” -vaihtoehtoihin. Kyselyn lopussa vastaajille annettiin vielä mahdollisuus kommentoida aihetta avoimeen tekstikenttään mistä tahansa näkökulmasta.

Kyselyn lopussa udeltiin neljällä kysymyksellä vastaajien taustatietoja. Vastaajilta kysyttiin asemaa edustamassaan yrityksessä, kokemusvuosia journalismin parissa sekä edustetun yrityksen luokkaa ja kokoa. Lisäksi vastaajilta kysyttiin halua osallistua anonyymiin, kyselyä syventävään tutkimushaastatteluun.

Taustakysymykset valittiin niin, että niiden vastaukset tukevat varsinaisia tutkimuskysymyksiä ja niiden avulla vastaukset voidaan laittaa oikeanlaiseen suhteeseen. Siksi oli tärkeää tietää, onko millaista lehteä vastaaja edustaa ja onko toimituksellisen henkilöstön määrä lehdessä yksi vai sata. Sen sijaan perinteiset taustakysymykset, vastaajien ikä ja sukupuoli, on jätetty kokonaan pois vastaajien tunnistettavuuden välttämiseksi. Esimerkiksi naisia, ja erityisesti nuoria naisia, on lehdistön työntekijöiden joukossa niin vähän, että taustatiedot voisivat paljastaa vastaajien henkilöllisyyden.

Kyselylomaketta testattiin seitsemällä henkilöllä, joista kolme olivat alan ulkopuolisia henkilöitä, kaksi viestinnän alan asiantuntijoita, ja kaksi nykyisiä tai entisiä lehdistön päätoimittajia. Palaute oli kaikilta hyvää eikä korjausehdotuksia tullut.

Kyselyn vastaanottajia lähestyttiin maaliskuussa 2020 sähköpostilla, joka oli otsikoitu ”Kysely työsuhteisen toimittajan sivutoimisesta yrittäjyydestä”. Sähköpostiviesti sisälsi kyselyyn liittyvän **saatekirjeen**, jossa tiivistettiin lyhyeen tekstiin tutkimuksen tavoite, tekijä ja tarpeellisuus sekä esiteltiin kyselyyn liittyvät perusasiat.

Tutkimuskysymys oli saatekirjeessä pelkistetty siihen, voiko työsuhteessa oleva toimittaja tehdä vapaa-ajallaan viestinnän töitä sivutoimisena yrittäjänä. Tutkimuksen tarpeellisuutta perusteltiin journalismin erikoispiirteillä muihin asiantuntija-aloihin verrattuna sekä sillä,

että samaa aihepiiriä, monimuotoista ansiotyötä, tutkitaan laajemmin Tampereen yliopistossa.

Kyselylomakkeesta kerrottiin, kuinka kauan vastaaminen vie aikaa ja paljonko vastausaika on. Lisäksi korostettiin, että vastaaminen on luottamuksellista. Tutkimuksen tekijän oppilaitos ja koulutusohjelma tulivat esille heti tekstin alussa, mutta lisäksi saatekirje päättyi tutkijan laajoihin yhteystietoihin, joiden jälkeen sähköpostissa oli kyselylinkki.

Ensimmäisessä muistutuskirjeessä oli tiivistelmä faktoista ja korostettu sitä, kuinka tärkeitä vastaukset ovat tutkimuksen kannalta. Lisäksi muistutusviestissä oli tarkennettu sitä, kuinka vähän aikaa vastaaminen vie. Erittäin tiivistetty toinen muistutusviesti oli otsikoitu ”Auta opiskelevaa toimittajaa – anna pari minuuttia aikaasi ja vastaa kyselyyn”, jotta vastaanottajille tuli selväksi, että vastaaminen on nopeaa. Lisäksi toisessa muistutusviestissä kerrottiin, että kyselyssä on ”En osaa sanoa” -vaihtoehto.

3.2.2 Mitä vastattiin ja miten?

Kyselytutkimuksen havaintoyksikköjoukkona käytettiin näytettä eli havaintoyksikköjen valintaa oli harkinnanvaraista. Näyte valittiin havaintoyksikköjoukoksi, koska tutkimus halutaan suunnata nimenomaan tietyille, erikseen valituille lehdistön työnantajille. Työn tuloksia tulkittaessa asia otetaan huomioon eikä tuloksia yleistetä, kuten Ojasalo, Moilanen & Ritalahti (2014, 123–124) opastavat.

Kyselyn vastaanottajiksi valittiin työnantajan edustajia kymmenistä erilaisista suomalaisista sanomalehdistä. Tärkeänä lähteenä oli Suomen Lehdistön erikoisnumero 4/2018, jossa oli tilastotietoja Sanomalehtien liiton jäsenlehdistä. Lähtökohtana oli, että vastaanottajien kattaus on kaikilta osin mahdollisimman monipuolinen.

Vastaanottajien valinnassa otettiin huomioon kolme asiaa – **alueellinen tasa-arvo, Suomen lehtiketjut ja eri lehtityypit**. Kyselyn vastaanottajien joukossa on lehtien edustajia eri puolilta Suomea Inarista Helsinkiin ja Parikkalasta Pietarsaarelle. Mukana on lehtiä kaikista Suomen maakunnista Ahvenanmaata lukuun ottamatta. Kyselylinkin saivat myös valittujen lehtien edustajat kaikista Suomen lehtiketjuista eli konserneista, joita on maassamme 22 kappaletta. Lehtiketjujen koko vaihtelee kymmenien lehdistä kahteen. Lisäksi vastaanottajiksi valittiin yksityisessä omistuksessa olevia lehtiä. Myös kaikki Sanomalehtien liiton määrittelemät eri lehtityypit, päivälehti, paikallislehti, kaupunkilehti ja muut lehdet, ovat edustettuina kyselyn vastaanottajissa.

Kyselylomake lähetettiin kaikkien valittujen lehtien toimitusjohtajalle, päätoimittajalle ja lehtiyrityksen hallituksen puheenjohtajalle – kuitenkin lehtiketjun toimitusjohtajalle ja hallituksen puheenjohtajalle vain kerran, vaikka kyselyn vastaanottajissa oli monta saman lehtiketjun lehteä. Lisäksi oli lehtiä, joissa päätoimittaja oli myös toimitusjohtaja tai toimitusjohtaja myös hallituksen puheenjohtaja, mikä laskee vastaanottajien kokonaismäärää. Vastaanottajia oli ensimmäisessä vaiheessa 70 kappaletta. Sähköpostiosoitteet lisättiin manuaalisesti Webropolin osoitekenttään, joten jokainen kyselylinkki oli henkilökohtainen. Yhteensä vastaanottajina oli 54 eri lehden edustajia – mukana oli 15 päivälehteä, 25 paikallislehteä, seitsemän kaupunkilehteä ja seitsemän muut lehdet -lehtityypin lehteä.

Kyselylomake lähetettiin Webropolin kautta saatetekstin ja kyselylinkin kanssa vastaanottajien sähköpostiosoitteisiin maanantaina 16. maaliskuuta 2020. Vastausaikaa annettiin ensimmäisessä vaiheessa huomattavan pitkään, vappuun eli 1.5.2020 saakka. Ensimmäisessä muistutusviestissä 24. maaliskuuta vastaanottajilta (67 kappaletta) toivottiin pikaista reagointia koronavirukseen vedoten ja kerrottiin, että vastausaikaa on lyhennetty pääsiäiseen 2020. Toisessa ja viimeisessä muistutusviestissä 3. huhtikuuta (57 vastaanottajaa) muistutettiin vielä kerran, että vastausaikaa on vielä jäljellä, muttei koko huhtikuuta vaan pääsiäiseen asti. Muistutusviestejä lähetettiin vain vastaanottajille, jotka eivät olleet vielä vastanneet kyselyyn.

Koska vastausinnostus osoittautui laimeaksi, vastaanottajien määrää lisättiin vielä maaliskuun loppupäivinä. Vastaanottajien laajennusryhmä valittiin ottamalla huomioon samat kolme asiaa kuin aiemminkin: alueellinen tasa-arvo, Suomen lehtiketjut ja eri lehtityypit. Laajennusryhmässä vastaanottajia oli 30 ja lehtiä edustettuina 25. Laajennusryhmässä oli edustettuna 12 paikallislehteä, 10 kaupunkilehteä ja 3 päivälehteä.

Kyselylomake lähetettiin laajennusryhmän sähköposteihin Webropolin kautta saatetekstin ja kyselylinkin kanssa 27. maaliskuuta. Vastausaikaa annettiin pääsiäiseen saakka, mutta muilta osin saateviesti oli sama kuin alkuperäisillä vastaanottajilla. Ensimmäinen muistutusviesti lähti laajennusryhmälle matkaan 3. huhtikuuta (26 vastaanottajaa) ja toinen muistutusviesti (24 vastaanottajaa) 8. huhtikuuta. Muistutusviestejä lähetettiin vain vastaanottajille, jotka eivät olleet vielä vastanneet kyselyyn.

Kun sekä alkuperäiset että laajennusryhmäläiset lasketaan, kyselyn vastaanottajia oli yhteensä sata ja edustettuna oli 79 lehteä. Vastaanottajista 18 oli päivälehdien edustajia, 7 edusti muut lehdet -lehtityyppejä, paikallislehtiä oli mukana 37 ja kaupunkilehtiä 17. Sanomalehtien liiton päivälehdistä kyselyn vastaanottajia oli 58 prosenttia, muut lehdet -lehtityypistä 47 prosenttia sekä paikallis- ja kaupunkilehdistä molemmista 27 prosenttia.

Kyselyn vastauslinkit suljettiin pääsiäisen jälkeisenä tiistaina 14. huhtikuuta 2020. Yhteensä sadalle vastaanottajalle lähetettyyn kyselyyn tuli 35 vastausta, joten lopullinen vastausprosentti on 35. Kyselytutkimuksissa vastaajia on tyypillisesti alle 20 prosenttia, joten kyselyn vastausprosenttia voi pitää oikein hyvänä. Lisäksi yhdeksän kyselyyn vastannutta työnantajan edustajaa jätti yhteystietonsa syventävää tutkimushaastattelua varten.

Kun kysely oli suljettu, kaikille vastanneille lähetettiin kiitosviesti. Kiitosviestissä kerrottiin, että vastausten laatu oli hyvä, sillä En osaa sanoa -vaihtoehtoa oli käytetty erittäin maltillisesti ja suurimpaan osaan kysymyksistä oli löytynyt muu kuin neutraali vastaus. Kiitosviestissä kiitettiin siitäkin, että toiveiden mukaisesti vastauksia tuli erilaisista lehdistä eri puolilta Suomea.

3.3 Puhu niille, jotka tietävät ja haluavat kertoa

Tärkein aineistomenetelmä tutkimuksessani oli haastattelu, joita tehtiin yhteensä 14 kappaletta. Tutkimukseen saatiin asiantuntijahaastattelut Journalistiliiton kahdelta edustajalta ja yhdeltä Medialiiton edustajalta. Viisi toimittajaa ja kuusi työnantajaa antoivat anonyymit tutkimushaastattelut.

Kaikkien haastattelujen lähtökohtana oli saada työsuhteisen journalistin sivutoista ja sivutoimisesta yrittäjyydestä työnantajille osoitettua kyselyä syvempää tietoa ja aitoja kokemuksia, mitä käytettiin kokonaiskuvan ja lopulta toimintaohjeiden rakentamisen pohjana. Asiantuntijahaastatteluiden tavoitteena oli löytää työsopimuslaista ja työehtosopimuksesta pykälät, jotka vaikuttavat keskeisimmin sivutoihin ja sivutoimiseen yrittäjyyteen.

Toimittajien ja työnantajien haastatteluilla tavoiteltiin oikeaa ja ajankohtaista tietoa siitä, mitkä asiat estävät, rajoittavat, hankaloittavat, tukevat tai kannustavat työsuhteisen toimittajan sivutoita ja sivutoimista yrittäjyyttä. Lisäksi haastatteluilla haettiin yksityiskohtaista tietoa siitä, millaisia sivutoimisia työtehtäviä journalistilla voi olla työsuhteensa kanssa samaan aikaan ja millaisia ei.

Haastattelu valittiin menetelmäksi, koska kyseessä on tuntematon, vaikea ja aiemmin hyvin vähän tutkittu aihe, ja sellaiseen haastattelu Hirsjärven & Hurmeen (2015, 35) mukaan sopii hyvin. Haastattelun valintaa tutkimusmenetelmäksi tukee sekin, että minulla on haastattelujen tekemisestä paljon kokemusta ja osaamista, mitkä ovat Hirsjärven & Hurmeen (2015, 35) mukaan tärkeitä ominaisuuksia onnistuneille haastatteluille.

Käytin puolistrukturoitua ja avointa haastattelua. Ojasalo, Moilanen & Ritalahti (2014, 108–109) pitävät molempia menetelmiä toimivina, kun tutkimuksen tarkoituksena on tutkia ilmiön merkitystä osallistujille. Haastattelujen avulla saatiin uusia näkökulmia avaavaa aineistoa, syvällistä tietoa ja aitoja käytännön kokemuksia. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 107–109.)

Sekä toimittajat että työnantajat antoivat haastattelunsa anonymieinä, mikä antoi haastateltaville rohkeutta kertoa aiheesta totuudenmukaisesti, ilman pelkoa ”vääristä” mielipiteistä tai mahdollisista ongelmista työelämässä. Erityisesti toimittajien haastatteluissa tuli esiin arkojakin asioita, joita ei olisi muulla menetelmällä ollut mahdollista saada tutkimusaineistoksi.

3.3.1 Asiantuntemusta kahdesta liitosta

Asiantuntijahaastatteluita kuuluu tutkimusaineistoon kolme. Asiantuntijoille osoitettujen kahdeksan kysymyksen tehtävänä oli avata työsuhteisen toimittajan mahdollisuuksia sivutoimiseen yrittäjyyteen työsopimuslain ja työehtosopimuksen näkökulmasta. Asiantuntijoilta kysyttiin, mikä on työntekijä- ja työnantajaliittojen kanta toimittajien työsuhteen ja yrittäjyyden yhdistämiseen ja miksi se on journalistien keskuudessa niin harvinaista muihin asiantuntija-aloihin verrattuna.

Kysymysten tavoitteena oli selvittää, voiko työsuhteisen toimittajan sivutoimisen yrittäjyyden kieltää tai voiko sitä rajoittaa lehdistön työehtosopimukseen vedoten. Erityisesti haluttiin avata sivutoimilupiin liittyviä kirjauksia, joita on lehdistön työehtosopimuksessa hyvin paljon. Sivutoimiin liittyvät kirjatukset ovat lisäksi lehdistön työehtosopimuksessa poikkeuksellisen tarkkoja, mihin kysymyksillä etsittiin perusteluja.

Asiantuntijahaastatteluiden aikaan sanomalehdistön työnantajille osoitettu kysely oli päätynyt, joten mukaan otettiin tuloksissa esiin noussut kaupallisiin sisältöihin ja toimittajien jääviyteen liittyvä kysymys. Lisäksi kysyttiin työntekijä- ja työnantajaliittojen kantaa siihen, pitäisikö epätyypillisissä työsuhteissa eli muissa kuin vakituisessa, kokoaikaisissa työsuhteissa työskenteleviä toimittajia kohdella sivutoimien ja sivutoimisen yrittäjyyden suhteen eri tavalla.

Journalistiliitosta valittiin haastateltavaksi työelämän asiantuntija, lakimies **Hannu Hallamaa**, joka on erikoistunut freelancereihin ja yrittäjiin. Haastattelu tehtiin puhelimitse, koska korona aiheutti tutkimuskeväänä tapaamiskieltoja ja epidemia oli juuri tuolloin sulkenut

Uudenmaan rajat. Puolistrukturoidun haastattelun välineenä toimivat sähköposti ja puhelin. Hallamaalle lähetettiin etukäteen sähköpostilla kysymykset, joihin Hallamaa antoi puhelinhaastattelun aikana vastauksia avoimella haastattelulla. Haastattelua ei äänitetty, mutta haastattelu litterointiin heti puhelun jälkeen. Haastatteluteksti lähetettiin sähköpostitse Hallamaalle, joka hyväksyi lausuntonsa.

Toinen Journalistiliiton asiantuntijahaastateltava oli lehdistön työehtoneuvontaan erikoistunut lakimies **Tytti Oras**, joka kommentoi tutkimukseni käyttöön erityisesti lehdistön työehtosopimuksen sivutoimilupaan liittyviä kirjauksia. Oras sai sähköpostitse kysymykset, joihin vastasi kirjallisesti. Kysymykset olivat samat kuin Hallamaalle.

Medialiitosta asiantuntijahaastateltavaksi lupautui työmarkkinajohtaja **Elina Nissi**, joka Oraksen tavoin kommentoi pääasiassa työehtosopimuksen kirjauksia. Nissi sai sähköpostitse kysymykset, joihin hän vastasi kirjallisesti. Kysymysten sisältö oli suunnilleen sama kuin Journalistiliiton edustajille, mutta muotoilu oli muutettu Medialiitolle osoitetuksi.

3.3.2 Sivutöihin törmänneitä toimittajia

Yrittäjinä työskentelevät toimittajat haastateltiin niin ikään puhelimitse, koska tutkimuskeväänä tapaamisia välteltiin koronaepidemian takia. Haastateltavaksi valittiin viisi toimittajaa, jotka ovat tällä hetkellä tai ovat olleet yrittäjiä journalismin alalla sekä törmänneet jossain vaiheessa uraansa sivutoimilupaan.

Haastateltavaksi haluttiin erityisesti sanomalehdistön toimittajia, jotka ovat olleet tai ovat parhaillaan sekä palkkatyössä että toimivat yrittäjinä. Heitä oli haastateltavista kolme. Lisäksi yksi on toiminut tiedottajana ja tehnyt samaan aikaan sivutöitä toimittajana. Viides haastateltava on nykyisin yrittäjä, mutta kysyi sivutoimilupaa yritystoiminnalleen työsuhteen aikana, sitä kuitenkaan saamatta.

Neljä haastateltavaa toimittajaa löytyivät omien verkostojeni kautta, ja yksi haastateltava otti yhteyttä sen jälkeen, kun Suomen freelance-journalistit ry julkaisi etsintäkuulutuksen tutkimukselle sopivista haastateltavista. Lisäksi mahdollisia haastateltavia kysyttiin Journalistiliitolta, joka ei voinut nimiä välittää tietosuojasäännöksiin vedoten. Haastateltavia etsittiin lisäksi Journalistiliiton osuuskunnan Mediakunnan kautta, mutta sieltä ei yhteydenottoja valitettavasti tullut.

Kaikkiin haastateltaviin toimittajiin otettiin yhteyttä ensin sähköpostilla, jossa esiteltiin tutkimusta ja saatiin suostumukset anonymille tutkimushaastattelulle. Toimittajille lähetettiin

etukäteen sähköpostitse väljä kysymysrunko (Liite 2.). Haastatteluissa keskusteltiin avoimesti aiheesta ja molemmat osapuolet osallistuivat aktiivisesti. Toimittajat kertoivat aitoja, arkisia kokemuksiaan sivutoistään ja sivutoimisesta yrittäjyydestä. Kysymysrunгон tehtävänä oli huolehtia, että tietyt perusasiat tulevat varmasti kysytyä. Aikaa haastatteluihin meni 26 minuutin ja 70 minuutin välillä.

Haastatteluita ei äänitetty, mutta haastattelut litteroitiin heti ja tekstit lähetettiin tarkistettavaksi haastateltaville sähköpostitse. Litteroinnin yhteydessä sisällöstä poistettiin haastateltavien tunnistetiedot, kuten työnantajien nimet, jotta anonymiteetti säilyy. Perustietojen jälkeen teksti oli kirjoitettu minä-muotoon toimittajan näkökulmasta. Kaikki haastateltavat toimittajat hyväksyivät tekstit ilman suuria muutoksia, vain yhtä haastattelutekstiä tarkistettiin jälkikäteen sävyn osalta.

3.3.3 Työnantajia luureissa ja posteissa

Sanomalehdistön työnantajille osoitetun kyselyn yhteydessä yhdeksän vastaajaa jätti yhteystietonsa syventävää tutkimushaastattelua varten. Kattaus oli tutkimuksen kannalta upea, sillä mukana oli vastaajia kaikista eri lehtityypeistä. Kaikkia yhteystietonsa jättäneitä lähestyttiin sähköpostilla, jonka mukana oli haastattelun kysymysrunko. Työnantajilla oli mahdollisuus vastata kysymyksiin kirjallisesti, antaa puhelinhaastattelu tai molempia – muita vaihtoehtoja ei ollut, koska vielä toukokuussakin elettiin koronarajoitusten aikaa.

Haastatteluiden kysymysrunko rakennettiin kyselyn (Liite 1) pohjalta, jotta haastattelut syventävät ja laajentavat kyselyn tuloksia. Kysymysrunkoon lisättiin osa-aikaisilla, määräaikaisilla ja nollatuntisopimuksella olevien työntekijöiden asema, mikä nousi tärkeänä asiana esiin muissa haastatteluissa. Lisäksi kysymysrungossa kysyttiin, mitä työnantajan edustajat pitävät suurimpana ongelmana työsuhteiden toimittajan sivutoimisessa yrittäjyydessä.

Kolme työnantajan edustajaa vastasi kysymyksiin kirjallisesti sähköpostilla. Kuuteen muuhun työnantajaan otettiin yhteyttä sähköpostin lisäksi puhelimitse ja viesteillä sopivan haastatteluajankohdan löytämiseksi. Puhelinhaastattelu onnistui kolmen työnantajan edustajan kanssa. Puhelinhaastattelu toteutettiin avoimena haastatteluina, joissa ei seurattu tarkasti kysymysrunkoa. Puhelinhaastattelujen kestot olivat 12, 13 ja 39 minuuttia. Puhelinhaastatteluja ei äänitetty, mutta haastattelut litteroitiin heti, tunnistetiedot poistettiin ja tekstit lähetettiin haastateltaville sähköpostilla hyväksyttäväksi. Korjausvaatimuksia ei haastateltavilla ollut kahta pientä yksityiskohtaa lukuun ottamatta.

4 Tuoreen tiedon äärellä

Työsuhteisen journalistin sivutoimisesta yrittäjyydestä omalla alallaan ei löydy tutkimustietoa. Tässä luvussa on analysoitu 14 haastattelua, yksi dokumentti ja kysely, mitkä avaavat sanomalehdistön eri toimijoiden ajatuksia aiheesta. Kaikkia analyyseja yhdistää, että suhtautuminen journalistien sivutöihin vaihtelee hyvin paljon osapuolten ja erityisesti työnantajien välillä. Työsuhteisten journalistien sivutoiminen yrittäjyys viestinnän alalla ei ole yksinkertainen tai helppo asia, ei lakipykälien eikä käytännön kannalta – ja tästä asiasta sekä työntekijäliitto, työnantajaliitto, toimittajat että työnantajat ovat yksimielisiä.

Työntekijä- ja työnantajaliittojen näkemyksiä asiaan avataan kolmen asiantuntijan haastattelun avulla. Haastatteluissa tulee esiin, että työsuhteisten journalistien sivutoiminen yrittäjyys omalla alalla **on harvinainen, muttei mahdoton yhtälö**. Sanomalehdistön työsuhteisten journalistien sivutöitä säätelevät työehtosopimuslaki ja lehdistön työehtosopimus, joissa on osittain ristiriitaisia, tulkinnanvaraisia määräyksiä. Asiantuntijoiden mukaan työehtosopimus on sivutöiden osalta vanhentunut ja kaipaa päivittämistä.

Dokumenttianalyysin kohteena on työsuhteisen journalistin sivutoimista yrittäjyyttä käsittelevä työtuomioistuimen pöytäkirja, jossa pureudutaan käytännössä työsopimuslain ja työehtosopimuksen ristiriitoihin. Analyysi osoittaa, että **aihe on alalle vaikea, sillä lopputuloksena on kaksijakoinen päätös**.

Viiden toimittajan haastatteluista selviää, **että työsuhteen ja yrittäjyyden yhdistäminen on käytännössä mahdollista**. Toimittajat korostavat, että sivutoiminen yrittäjyys vaatii lojuaaliutta työnantajaa kohtaan ja tarkkuutta eri roolien erottamisessa, mutta myös työnantajan luottamusta. Toimittajien haastatteluissa tulee esiin, miten sivutyöt vaikuttavat työsuhteisiin ja kuinka paljon työnantajien välillä on suhtautumiseroja sivutoimiseen yrittäjyyteen liittyen.

Työnantajille osoitetun kyselyn ja kuuden syventävän haastattelun perusteella mielipiteiden jakautuminen kahteen leiriin korostuu entisestään. Kyselystä selviää, että työnantajat karsastavat sivutöitä erityisesti, jos journalisti työskentelee toisille tiedotusvälineille tai tekee kaupallisia sisältöjä. Haastatteluissa yhdistäviä tekijöitä ovat, että **sivutyöt eivät saa olla kilpailevaa toimintaa eivätkä ne saa vaarantaa objektiivisuutta journalistina**. Eroja on siinä, mikä on työnantajien mielestä kilpailevaa toimintaa ja milloin objektiivisuus vaarantuu – ja erot vievät ääripäät kauas toisistaan.

4.1 Kolme lakipykälän lukijaa

Työsuhteisen journalistin sivutoimiseen yrittäjyyteen liittyviä pelisääntöjä ja lakipykälää avattiin kolmen asiantuntijan haastattelulla. Sanomalehdistön työntekijöitä edustavasta Journalistiliitosta haastateltiin työelämän asiantuntija, lakimies **Hannu Hallamaata**, joka on erikoistunut freelancereihin ja yrittäjiin sekä lehdistön työehtoihin erikoistunutta lakimies **Tytti Orasta**. Työnantajia edustavasta Medialiitosta haastateltiin työmarkkinajohtaja **Elina Nissä**.

Kaikissa kolmessa haastattelussa tuli esiin, että työsuhteisten journalistien sivutoiminen yrittäjyys on Suomessa harvinaista. Erityisen harvinaisena sekä Hallamaa että Nissi pitävät sitä, että vakituisessa, kokoaikaisessa työsuhteessa oleva toimittaja tekee samaa työtä yrittäjänä. Hallamaa sanoo, että ”käytännön tasolla minulla on käsitys, että työsuhteen ja yrittäjyyden yhdistämistä tehdään todella vähän, pienimuotoisesti tai vain satunnaisesti.”

Harvinaisuudesta kertoo sekin, että työsuhteisten journalistien sivutoimilupiin liittyviä erimielisyyksiä ei ole juuri jouduttu ratkomaan työntekijä- ja työnantajaliittojen välillä. Oras kertoo, että **kyselyjä asiaan liittyen tulee silloin tällöin**, mutta varsinaisia ristiriitoja on ollut viimeisen 20 vuoden aikana tasan yksi kappale. Kyseinen, sanomalehden toimittajan sivutoimilupaan liittyvä tapaus päättyi lopulta työtuomioistuimeen saakka. Tapaus on analysoitu alaluvussa 4.2.

Hallamaa alleviivaa, että erimielisyyksien vähäinen määrä kertoo siitä, ettei sivutoimilupaan liittyviä tilanteita ole toimittajilla paljon. ”Jos ne olisivat yleisiä, niin tapauksia olisi varmasti tullut vastaan tai olisimme ainakin kuulleet niistä. Sivutoimilupiin liittyvät tapaukset ovat varmasti luottamushenkilöillekin niin hankalia, että he olisivat varmasti herkästi ottaneet yhteyttä, koska ei heillä ole halua itse näitä selvittää paikallisesti”.

Kukaan haastateltavista ei pidä työsuhteen ja yrittäjyyden yhdistämistä mahdottomana yhtälönä. Hallamaa sanoo, että Journalistiliitossa ei ole asiasta tehty mitään virallista linjanvetoa, mutta työsuhteen ja yrittäjyyden yhdistäminen ei ole Journalistiliitolle ongelma.

Oras ja Nissi sanovat, että kyseessä on yksilön ja yrityksen asia. Oras muistuttaa, että työsuhde ja yrittäjyys ”ovat erilaisia työnteon juridisia muotoja, joihin liittyy erilaisia käytännöllisiä ja juridisia kysymyksiä.” Nissi lisää myös, että lojaliteettivelvoitteen kannalta ei ole keskeistä, onko sivutoiminen työskentely yrittäjyyttä vai työsuhteista.

Asiantuntijahaastatteluuissa keskityttiin työsuhteisen journalistin sivutoimimiseen yrittäjyyteen työsopimuslain ja työehtosopimuksen näkökulmasta. Kaikki kolme haastatettavaa tiedostavat, että lehdistön työehtosopimuksen kirjaukset sivutoihin liittyen ovat hyvin tarkkoja, mutta eivät silti yksiselitteisiä. **Sekä Oras että Nissi korostavat työsopimuslain painavuutta suhteessa työehtosopimukseen.** Näkökulmissa on kuitenkin eroja, sillä Nissi tiivistää, että sivutoissa ”lähtökohtana on työsopimuslain mukainen lojaliteettivelvoite ja kilpailevan toiminnan kieltö”. Nissi ei pidä hyvänä sitä, että laissa ja työehtosopimuksessa on samaa asiaa, koska tulkintojen välille voi tulla ristiriitaa.

Oras puolestaan huomauttaa, että työehtosopimuksella ei voi rajoittaa lain mukaisia työntekijän oikeuksia eli **työehtosopimuksen määräys ei voi olla kilpailukieltosäännöstä tiukempi.** Oras sanoo, että ihmisellä on perustuslaillinen oikeus hankkia elantonsa työllään. ”Tätä oikeutta rajoittaa työsopimuslain kilpailukieltosäännös eli työntekijä ei saa vahingoittaa sivutoimillaan työnantajaansa. Lehdistön työehtosopimuksen määräys tulkitsee sitä alalla”, Oras näkee.

Työsopimuslain ja työehtosopimuksen määräyksissä on tulkinnanvaraa. Yksi keskeinen ja Oraksen mukaan vaikea tulkintakysymys on, miten toimittajan päätoimi määritellään. Työehtosopimuksen mukaan sivutoimilupaa ei tarvita päätoimen ulkopuolisilla aloilla, mikäli sivutoimi ei vahingoita yleistä lojaliteettivelvoitetta. Hallamaa muistuttaa, tehtäväalueet pitäisi periaatteessa määritellä työsopimuksessa, mutta usein näin ei ole. ”Se, että yleistoimittaja, joita tosiaan monet ainakin sopimuksen mukaan ovat, eivät voisi tehdä mitään sivutoita, on hassu ajatus”, Hallamaa sanoo.

Nissin näkemyksenä on, että ”päätoimi määrittyy sen kautta, mitä on sovittu työsopimuksessa tai mitä tehtäviä toimittaja pääsääntöisesti tekee.” Nissin mukaan maakuntalehdissäkin, joissa toimittajat ovat yleensä kaikkia töitä tekeviä yleistoimittajia, ”monet toimittajat profiloituvat johonkin aihekokonaisuuteen”. Oraksen mukaan päätoimen määrittelyyn löytyy ratkaisu pohtimalla, vahingoittaako sivutoimi työnantajaa. ”Työsuhteessa työnantajalla on niin sanottu tulkintaetuoikeus. Viime kädessä asian ratkaisisi sitten työtuomioistuin”, Oras linjaa.

Työehtosopimuksen kirjaukset, joiden mukaan sivutoimilupaa ei tarvita harrastustoimintaan tai kirjan kirjoittamiseen, ovat kaikkien kolmen asiantuntijan mukaan yksiselitteisiä – kumpikaan ei ole kilpailevaa toimintaa, joten työnantajalle ei ole oikeutta kieltää niitä. Sen sijaan esimerkiksi siihen, voiko toimittaja tehdä sivutoina kaupallisia sisältöjä, työehtosopimuksessa ei ole kirjausta, joten haastateltavien linjaukset ovat varovaisia. Kaupalliset si-

sällöt eivät ole sivutöinä kilpailevaa toimintaa, mutta niihin liittyy journalistin riippumattomuuteen liittyviä kysymyksiä. Nissin mukaan kyse on uskottavan tiedonvälityksen turvaamisesta. Oras sanoo, että Journalistiliiton puolesta kysymykseen ei voi vastata, ja Hallamaa näkee, ettei työehtosopimuksella voida puuttua asiaan.

Mitä kaupallisiin sisältöihin tulee, niin alalla suhtaudutaan yhä hyvin tosissaan siihen, että markkinointiviestintä ja journalismi eivät saa sekoittua ja eron on oltava selvä. Jos yksi ihminen tekee molempia, kirjoittaa uutisia ja mainostaa jotakin, omalla nimellään, niin voihan se näyttää pahalta uskottavuuden kannalta. Alan työehtosopimuksella ei kuitenkaan voida puuttua tähän uskottavuusasiaan kovin tehokkaasti, koska on työnantajan tehtävä määritellä se, milloin työntekijän muu työ tai toiminta vaarantaa uskottavuuden ja millä perusteilla. (Hannu Hallamaa)

Journalistin ohjeista löytyy se linja, jota näissä riippumattomuusasioissa on noudatettava. Ohjeiden mukaan olennaista on se, että yleisöllä on oikeus tietää sidonnaisuuksista. Mediataloilla voi lisäksi olla omia ohjeistuksiaan siitä, minkälaiset yritysysteistyöt ovat mahdollisia. (Tytti Oras)

Työsopimuslain ja työehtosopimuksen sivutyöhön liittyvien pykälien tulkitseminen vaikeutuu entisestään, kun kyseessä ovat **epätyypillisissä työsuhteissa olevat toimittajat**. Nissi kertoo, että freelancereiden ja osa-aikaisten toimittajien, jotka saattavat tehdä välillä työsuhteista työtä ja toimia välillä yrittäjinä, lojaliteettivelvoitetta ja sivutoimilupaa arvioitaessa on annettu merkitystä työajan pituudelle ja asemalle organisaatiossa. ”Työnantaja on velvollinen perustelemaan ratkaisunsa kieltäessään osa-aikaista tekemästä samaa työtä toiselle työnantajalle”, Nissi tiivistää.

Hallamaa puolestaan linjaa pääsäännöksi, että ”mitä heikompi linkki työnantajan ja työntekijän välillä on, sitä vähemmän työnantajalla on lupa määrätä työntekijän toimintaa.” Hallamaan näkemyksenä on, että toimittajilla, joille työnantaja ei tarjoa kokoaikaista työtä, pitää olla laajempi oikeus tehdä muita töitä. ”Suoraan kilpaileva toiminta ei ole hyväksyttävää, mutta mielestäni muuta työtä ei voi kieltää, jos ei voi osoittaa, että siitä on selkeästi haittaa. Esimerkiksi kaupallisten sisältöjen tekemistä ei pitäisi kieltää osa-aikaisilta työntekijöiltä. Työnantajan velvoite on aina osoittaa, että miten sivutyöt haittaavat uskottavuutta toimittajana.” Hallamaa näkee, että työnantajien pitäisi olla järkeviä vaatimuksissaan, sillä usein epätyypillisissä työsuhteissa on nuoria, jotka vielä hakevat paikkaansa työelämässä: ”Heitä kohtaan työnantajien rajoitukset muista töistä ovat julmia.”

Kaikki kolme haastateltavaa ovat samoilla linjoilla siitä, että **lehdistön työehtosopimuksen kirjaukset eivät enää täysin vastaa alan nykyisiin vaatimuksiin**. Hallamaa viittaa

erityisesti epätyypillisiin työsuhteisiin ja huomauttaa, että ”työehtosopimukset on rakennettu tilanteisiin, joissa työntekijöillä on vakituinen, kokoaikainen työsuhde. Kaikki sen ulkopuolella on vaikeaa ja sovellettavissa”. Myös Oras sanoo, että työehtosopimuksen avustamista koskevat pykälät ovat hyvin vanhoja ja tulkitsevat lakia alalle aikanaan tyypillisissä tilanteissa, joten sitä olisi hyvä tutkia tätä päivää silmällä pitäen. ”Työehtosopimuksen monet kirjaukset ovat varmasti hieman vanhentuneita ja kaipaisivat ainakin editointia nykypäivään”, Oras näkee.

Nissi on samaa mieltä siitä, että työehtosopimuksen määräykset ovat vanhoja ja ne on tehty ohjeistamaan käytännön kysymyksiä silloin, kun lehdistön toimintatavat ja työntekomuodot ovat olleet yhdenmukaisempia. Nissi kuitenkin huomauttaa, että ”työehtosopimuksesta on perinteisesti vaikea poistaa mitään määräyksiä”. Nissi kritisoi erityisesti sitä, että työehtosopimukseen sisällytetty lakia, mikä vaikeuttaa määräyksien tulkintaa.

Työehtosopimukseen ei ylipäätään ole järkevää eikä tarkoituksenmukaista sisällyttää lakia. Kaikkia mahdollisia tilanteita ei ole mahdollista ottaa huomioon etukäteen tai ennakoida tulevaisuuden muutoksia. Liitot tulkitsevat työehtosopimusta. Yleiset oikeusistuimet, viime kädessä korkein oikeus, tulkitsevat lakia. Pitäisi harkita tarvitaanko laista poikkeavia kilpailevan toiminnan määräyksiä työehtosopimukseen, jotta oltaisiin paremmin ajassa eikä määräysten tulkintaan tulisi ”klappia”. (Elina Nissi)

Haastateltavat ovat yhtä mieltä myös siitä, että suhtautuminen työsuhteisten journalistien sivutoimiin tai sivutoimiseen yrittäjyyteen vaihtelee paljon eri työnantajien välillä. Medialiiton Nissin mukaan kyse on työntekijän asemasta, joka vaikuttaa lojaliteettivelvoitteeseen ja sitä kautta sivutoimilupiin. ”Toimittajat toimivat yrityksissä erilaisissa tehtävissä ja organisaatiotasoilla. Lojaliteettivelvoitteen sisältöön ja laajuuteen vaikuttaa muun muassa työntekijän asema. Mitä korkeampi asema sen suurempaa lojaalisuutta edellytetään”, Nissi näkee.

Journalistiliiton Hallamaa kertoo, että journalisti on voinut saada sivutoimiluvan, mutta työnantaja ei silti hyväksy sivutöitä. ”Sivutoimilupaa ei ole voitu kieltää, joten työntekijä tekee sivutöitä, vaikka ei pomo tykkää siitä. Se sitten voi vaikuttaa esimerkiksi työtehtäviin. Eli työnantaja antaa luvan sivutöille, mutta sitä ei pidetä mitenkään toivottavana toimintana. Lisäksi Hallamaan tiedossa on, että osa työnantajista pitää tiukasti kiinni myös epätyypillisissä työsuhteissa olevista työntekijöistä. ”Työnantajat osaavat olla tarvittaessa toihin tulevista ihmisistäkin hyvin mustasukkaisia ja silloin työntekijän asema on heikko eli

jos työntekijän muu toiminta ei miellytä työnantajaa niin työvuoroja tarjotaan vielä vähemmän.”

Oras puolestaan sanoo, että työnantajat ovat kautta aikojen suhtautuneet sivutoihin erilaisilla tavoilla. ”Toiset ovat iloisia, että omien journalistien työlle löytyy kysyntää muualtakin ja näkevät tässä myös kehittymisen mahdollisuuksia, mutta toiset ovat mustasukkaisempia”, Oras tiivistää.

4.2 Silloin kerran työtuomioistuimessa

Työsuhteisen journalistin sivutoimista yrittäjyyttä on käsitelty työtuomioistuimessa vuonna 2004. Kyseessä on sanomalehdessä työskentelevän toimittajan sivutoimilupaan ja avustajana toimimiseen liittyvä kiista, jossa **toimittaja ja työnantaja ovat erimielisiä siitä, millainen sivutoiminen yrittäjyys omalla alalla on toimittajalle sallittua**. Työtuomioistuin ottaa kantaa siihen, onko työnantajalla ollut työehtosopimuksen ja sen soveltamisohjeen mukaan oikeus kieltää toimittajaa sivutyönä avustamasta toista sanomalehteä. Lisäksi työtuomioistuin käsittelee sitä, tarvitseeko toimittaja kyseiseen avustamistehtävään työnantajalta sivutoimiluvan vai ei.

Kiistan toisena osapuolena oli sanomalehti Länsi-Uusimaassa työskentelevä taloustoimittaja, joka toimi sivutoimisena yrittäjänä toiminimellä Bittitohtori. Yritystoiminta oli liittynyt toimittajan harrastukseen, tietokoneisiin ja niiden korjauksiin. Toimittaja oli tehnyt yrittäjänä journalismia tietokonealan erikoislehtiin, kirjoittanut tietokoneohjelmiston käyttöoppaan ja kääntänyt alaan liittyviä artikkeleita. Toisella osapuolella, työnantajalla eli Länsi-Uusimaalla, ei ollut huomauttamista näistä sivutoista.

Taloustoimittajan työtehtävien lisäksi toimittaja oli kirjoittanut Länsi-Uusimaahan tietokoneisiin liittyvää pakinaa, joka oli osittain tehty työajalla ja osittain toimittajan vapaa-ajalla. Erimielisyydet toimittajan ja työnantajan välille syntyivät, kun taloustoimittaja päätti tarjota tietokoneisiin liittyvää kysymys – vastaus -juttusarjaa sanomalehti Kalevalle, muille sanomalehdille ja aikakauslehdille. Kaleva tarttui tarjoukseen ja ehti julkaista yhden jutun, kunnes **Länsi-Uusimaa kielsi taloustoimittajaa avustamasta Kalevaa**.

Toimittaja ei hyväksynyt kieltoa vaan vetosi työehtosopimukseen, jonka mukaan harrastusluonteinen sivutoimi on sallittu eikä toimittaja tarvitse sivutoimilupaa muilla kuin päätoimensa kuuluvilla aloilla. Toimittajan mukaan tietokoneisiin liittyvät aiheet eivät kuuluneet taloustoimittajan tehtäväalueeseen. Toimittaja katsoi myös, että tietokoneet ovat hänen

harrastustoimintaansa, joten kysymys ei ole työsopimuslain mukaisen kilpailukiellon tai lojaaliteettivelvoitteen rikkomisesta.

Toimittajan esittämissä perusteluissa huomautetaan, että työsopimuslain yleistä lojaaliteettivelvoitetta rikotaan vasta siinä vaiheessa, kun **työntekijän toiminta ilmeisesti vahingoittaa työnantajaa** työsuhteissa noudatettavan hyvän tavan vastaisena kilpailutekona. Yleinen lojaaliteettivelvoite ei estä laajaakaan sivutoimista ansioiden hankkimista, ellei siitä aiheudu haittaa työnantajan toiminnalle. Toimittaja vetosi siihen, että eri alueella ilmestynyt sanomalehti Kaleva ei kilpaile Länsi-Uusimaan kanssa ja huomautti, että hän on hoitanut päätoimensa aina moitteettomasti eikä sivutoista ole ollut haittaa työnantajalle.

Työnantajan mukaan tietokoneisiin liittyvät aiheet kuuluivat selkeästi kyseisen toimittajan tehtäväalueeseen Länsi-Uusimaan taloustoimittajana, viimeistään tietokoneisiin liittyvän pakinan aloituksen jälkeen, joten toimittaja tarvitsee työnantajalta sivutoimiluvan Kalevan ja muiden lehtien avustamiseen. Työnantaja huomauttaa lisäksi, että työehtosopimuksen pykälät ovat tarkennuksia työsopimuslain kilpailukielloa ja lojaaliteettivelvollisuutta koskeviin pykäliin, joiden mukaan työntekijällä ei ole oikeutta harjoittaa kilpailevaa toimintaa.

Työnantajan mukaan **kyse ei ole harrastustoiminnasta vaan samalla toimialalla toimimisesta elinkeinonharjoittajana**, koska juttusarjaa on tarjottu useille lehdille. Työnantaja katsoo, että huolimatta siitä, tarvitaanko sivutoimilupaa vai ei, toimittaja on rikkonut kilpailevan toiminnan kieltoa ja toiminut lojaalisuusvelvoitteen vastaisesti avustaessaan Kalevaa aineistolla, jonka hän on hankkinut työajallaan Länsi-Uusimaassa. Työnantajan näemyksen mukaan kaikki sanomalehdet ovat toisensa kilpailijoita eikä toisiin lehtiin kirjoittaminen ole sallittua.

Toimittaja ja työnantaja tulkitsevat hyvin eri tavoilla myös perustuslain sananvapauteen liittyviä periaatteita. Toimittajan perustelujen mukaan perustuslaissa määrättyä oikeutta viestin välittämiseen ei voida rajoittaa työsopimussuhteella tai työehtosopimuksella, joten työntekijällä on vapaus toimia toimituksellisella alalla myös työsopimussuhteen ulkopuolella. Työnantaja puolestaan näkee, että toisen lehden avustamisessa ei ole kyse sananvapaudesta vaan kilpailukiellon ja lojaalisuusvelvoitteen rajanvedosta.

Työtuomioistuimen ratkaisu on yksimielinen, mutta kaksijakoinen eikä selkeää, yksiselitteistä ratkaisua toimittajan ja työnantajan kiistaan löydy. Ratkaisussa muistutetaan, että toimittaja ei tarvitse muilla kuin päätoimeensa kuuluvilla aloilla työnantajan lupaa avustajana toimimiseen. Työtuomioistuin kuitenkin katsoo, että **toimittajan päätoimi ratkaistaan tosiasiallisten työtehtävien eikä nimikkeen perusteella**. Toisaalta työtuomioistuin

toteaa, että päätoimensa ulkopuolella erikoistoimittaja saa avustaa muita tiedotusvälineitä eikä oikeutta ole rajattu esimerkiksi vain harrastelehtiin.

Työtuomioistuin huomauttaa, että hyvän tavan vastainen kilpailutoiminta edellyttää, että työntekijän toiminnan **tulee ilmeisesti vahingoittaa** työnantajaa eikä riittäväksi ole katsottu sitä, että työntekijän **toiminta mahdollisesti vahingoittaa** työnantajaa. Työtuomioistuimen mukaan ei ole riittävää näyttöä siitä, että toimittaja olisi sanomalehti Kalevaa avustamalla aiheuttanut työnantajalleen Länsi-Uusimaalle ilmeistä vahingonvaaraa. Lisäksi työtuomioistuin katsoo, että toimittaja on hankkinut Kalevassa julkaistuu juttuun liittyvän aineiston vapaa-ajallaan harrastuksen yhteydessä eikä avustustoiminta ole haitannut toimittajan päätyötä, joten se ei ole työ sopimuslain lojaaliteettivelvoitteen vastaista.

Ratkaisuna työtuomioistuin vahvistaa, että **Länsi-Uusimaalla ei ole ollut oikeutta kieltää** taloustoimittajan avustustoimintaa. Työtuomioistuin katsoo kuitenkin myös, että ei voi vahvistaa, että **taloustoimittajalla on oikeus ilman työnantajan lupaa** avustaa muita lehtiä tietokoneisiin liittyvissä aiheissa. Toisin sanoen taloustoimittajan olisi pitänyt työtuomioistuimen mukaan pyytää sivutoimilupaa sanomalehti Kalevan avustamiseen, ja Länsi-Uusimaalla ei olisi ollut oikeutta kieltää sivutoimilupaa.

4.3 Tabua taklaavat toimittajat

Sanomalehdissä työskentelevien journalistien käsityksiä työsuhteisen toimittajan sivutoimisesta yrittäjyydestä avattiin viidellä haastattelulla. Kaikki viisi haastateltavaa ovat journalisteja, jotka ovat yhdistäneet työsuhteeseensa sivutoimista yrittäjyyttä tai muuta sivutyötä eli olleet tekemisissä sivutoimilupien kanssa.

Kolme haastateltavaa ovat olleet tai ovat parhaillaan sekä työsuhteessa journalisteinä että toimivat sivutoimisina yrittäjinä. Kaikki kolme ovat tehneet yrittäjinä sekä journalismia että viestintää. Yksi haastateltava on toiminut viestinnän työtehtävissä tiedottajana ja tehnyt samaan aikaan sivutoimisena yrittäjänä journalistisia töitä. Viides haastateltava kysyi sivutoimilupaa viestintään liittyvälle yritystoiminnalleen journalistisen työsuhteensa aikana, sitä kuitenkaan saamatta.

Haastateltavista kahdella oli sivutoimisen yrittäjyyden aikana työsuhde paikallislehteen, ja muilla uutistoimistoon, päivälehteen ja organisaatioon. Haastateltavien työsuhteen laatu vaihtelee kokoaikaisesta vakituisesta työsuhteesta osa-aikaiseen määräaikaiseen työsuhteeseen. Myös sivutoimiluvissa on haastateltavien välillä eroja, sillä yksi ei kertonut sivu-

töistään ollenkaan työnantajalleen, yhdellä on suullinen avoin lupa, ja kolmella muulla kirjallinen, joista kahdella rajattu ja yhdellä avoin. Haastateltavista kahdella yritysmuoto oli freelancer-verokortti, kolmannella osakeyhtiö ja neljännellä toiminimi. Viidennen journalistin haastattelu sijoittuu aikaan, jolloin virallista yritysmuotoa ei ollut.

Erilaisista lähtökohdista ja taustoistaan huolimatta haastatteluissa erottuu kuusi asiaa, jotka kaikki viisi tuovat esiin.

1. Sivutyö ei saa olla kilpailevaa toimintaa.
2. Lojaalius työnantajaa kohtaan on tärkeää.
3. Sivutyö ei saa haitata työnantajan toimintaa.
4. Sivutöihin liittyy henkilökohtaista kiinnostusta.
5. Sivutyö on vaikuttanut työsuhteeseen.
6. Työnantajat suhtautuvat sivutöihin nihkeästi.

Kaikki haastateltavat olivat hyvin tietoisia työsopimuslain **kilpailevan toiminnan kiellosta** ja pohtineet asiaa sivutöidensä suhteen. Kolme haastateltavaa on tehnyt sivutöinä viestintää, mitä yksikään kolmesta ei pidä lainkaan kilpailevana toimintana journalismille. Journalismin sisällä kilpaileva toiminta koetaan haastattelujen perusteella hyvin eri tavalla ja ääripäät ovat kaukana toisistaan. Yksi haastateltava kertoo, että teki samaan aikaan juttuja politiikasta sekä työsuhteisena toimittajana että yrittäjänä, kun taas toinen haastateltava, joka teki työsuhteessa journalismia, ei saanut tehdä viihteeseen keskittyvää blogia.

Olin paikallislehdessä toimittajana eli tein kaikenlaisia juttuja, myös paikallispolitiikkaa. Ammattilehden sivutyöt liittyivät pääasiassa valtakunnalliseen politiikkaan. Koska toimiala oli sama, teoriassa sivutyöt olisi voinut tulkita työsuhteen kanssa kilpailevaksi toiminnaksi. Sivutöissä pääpaino on valtakunnallisissa asioissa ja jutut tehdään tarkkaan määritellyille palstoille. Paikallislehdessä paikallisuuden vaatimus teki tavallaan luonnollisen rajauksen. **Rajaus oli itseasiassa niin selvä, ettei minulla koskaan ollut mitään moraalisia ongelmia.** Tilanne olisi ollut erilainen, jos olisin ollut työsuhteessa valtakunnalliseen uutistoimistoon, silloin sivutyöt olisivat oikeasti olleet kilpailevaa toimintaa, mutta nyt sitä tilannetta ei ollut. (Toimittaja Y)

Olin toimittajana ja tuottajana päivälehdessä, kun hain sivutoimilupaa omalle, erikoisosaamiseeni perustuvalla viihteellisellä blogilla. Blogi keskittyi aivan muuhun maailmaan kuin työni. Blogi ei ollut journalismia, se oli viihdettä. En nähnyt blogin kirjoittamisessa minkäänlaisia kilpailevan toiminnan elementtejä. Kun olin pitänyt blogia puoli vuotta, sain yhtiön ulkopuolelta tarjouksen blogistani. Hain

sivutoimilupaa, joka hylättiin. Työnantaja katsoi, että blogin julkaiseminen toisen yhtiön palvelussa on kilpailevaa toimintaa yhtiön omalle blogiportaalille, vaikka työsuhteessa päätyöni oli tehdä journalismia. (Toimittaja L)

En koe, että paikallislehden ja iltapäivälehden jutut kilpailivat keskenään eikä niistä ollut haittaa toisilleen. Paikallislehti kertoo vain yhden paikkakunnan asioista ja iltapäivälehti on valtakunnallinen. Harvoin oli tilannetta, että iltapäivälehden aihe olisi käynyt paikallislehteen. Paikallislehden työnantaja ei koskaan kyseenalaistanut, ovatko sivutyöt kilpailevaa toimintaa. (Toimittaja K)

Kun olin urheiluun liittyvän organisaation tiedottajana, tein sivutyönä journalistisia juttuja free-verokortilla uutistoimistolle ja maakuntalehtiin. Sivutyöni eivät olleet suoraan kilpailevaa toimintaa, koska ne liittyivät eri urheilulajeihin kuin tiedottajan työni. (Toimittaja M)

Olen ollut määräaikaisissa, lyhyissä työsuhteissa toisessakin paikallislehdessä, urheilutoimittajana, ja tehnyt sivutyönä samoja ammattilehden töitä. Myös silloin päätoimittaja myönsi sivutoimiluvan suullisesti, mikä oli selvää, koska urheilutoimittajana politiikkaan liittyvät sivutyöni olivat vielä vähemmän kilpailevaa toimintaa. (Toimittaja Y)

Sain työnantajalta kirjallisen sivutoimiluvan, jossa ehtona on, etten saa tehdä kilpailevaa toimintaa eli en saa tehdä töitä uutistoimiston omille asiakaslehdille. Uutistoimistossa teen valtakunnallisia uutisia ja ajankohtaisia artikkeleita sanomalehdille. Yritykseni kautta teen journalismia erikoislehdille ja asiakaslehdille. Työnantajani on ollut joustava yritystoimintani suhteen, mutta toisaalta olen ollut aina hyvin tarkka siitä, ettei yritystoimintani kilpaile uutistoimistotyön kanssa. **Ymmärrän hyvin sen, ettei sivutyö saa olla työsuhteen kanssa kilpailevaa toimintaa**, se on perusasia kaikessa työelämässä ja kaikilla aloilla. (Toimittaja S)

Haastatteluissa korostuu lojaalius päätoimista työnantajaa kohtaan, vaikka kyseessä olisi-kin osa-aikainen tai määräaikainen työsuhde. Yksi haastateltava tiivistä, että **päätyö pitää olla aina ensin**. Toinen haastateltava sanoo, että päätoiminen työnantaja on aina etusijalla, mikäli kovia uutisia tulee vastaan. Kaikki haastateltavat tekivät hyvin selväksi, etteivät ole tehneet sivutoitään työajallaan tai työnantajan työvälillä.

Muutaman kerran eteen tuli paikallisia aiheita, joista tein jutut sekä paikallislehteen että iltapäivälehteen. Sellaisia olivat esimerkiksi erään tunnetun henkilön juhlat paikkakunnalla. Silloin olin tarkkana, että paikallislehti sai jutun ensin, joskus jopa kirjoitin iltapäivälehden juttuun, että asiasta kertoi ensin paikallislehti, vaikka itse tein molemmat jutut. Olin aina tarkka siitä, että paikallislehti ei niin sanotusti maksa

iltapäivälehdien töitä esimerkiksi ylimääräisinä työtunteina, jos materiaalit molempiin lehtiin kertyivät samalla juttukeikalla. Lähtökohta on, että päätyö pitää hoitua ja olla aina ensin, muuten tulee ongelmia. Sivutyöt tehdään vapaa-ajalla.
(Toimittaja K)

Teen yritykseni työt aina omilla työvälineilläni ja uutistoimistotyöt työnantajan työvälineillä. Olen tarkka siitä, etten tee sivutöitä työaikana enkä ole ikinä käyttänyt uutistoimistotyössä hankittuja tietoja tai muita materiaaleja yritystoimintani hyväksi. Pidän työsuhteeni ja yritystoimintani aina erillään. **Töiden tekeminen päällekkäin tai limittäin on ajatuksenakin täysi mahdottomuus, koska pidän sellaista toimintaa kestävämmän epäeettisenä.** Toki on totta, että joskus uutistoimisto työssä voi syntyä esimerkiksi juttuidea, joka sopii yritykselleni, mutta toteuttamisen aika on myöhemmin omalla vapaa-ajallani eikä missään tapauksessa työaikana.
(Toimittaja S)

Kirjoitin blogia aina omalla koneellani ja omalla vapaa-ajallani. (Toimittaja L)

Tein sivutyöt aina kotona omalla tietokoneella vapaa-aikana. Omalla koneella tuli välillä tehtyä paikallislehdenkin juttuja iltaisin, mutta paikallislehden koneella en tehnyt sivutöitäni. Monet politiikkaan liittyvistä aiheista ovat sellaisia, että ne ovat yleisessä tiedossa eli asiakirjat löytyvät verkosta, jos vain osaa etsiä. Jos käsiin olisi tullut työsuhteiden aikana kova, paikallislehteäkin kiinnostava uutinen, olisin tietenkin joko tehnyt sen itse paikallislehden tai soittanut toimitukseen, vaikka olisin ollut vapaapäivälläkin. (Toimittaja Y)

Lojaaliuden ja kilpailevan toiminnan kiellon lisäksi haastateltavat kertovat kiinnittäneensä huomiota siihen, että **sivutyöt eivät haittaa päätoimisen työnantajan toimintaa.** Yksi haastateltava muistuttaa, että ”jos sivutyöt eivät haittaa päätoimea, niin silloin niitä ei voi kieltää”. Esiin nousee sekin, että työsuhteisen toimittajan sivutöistä on ollut myös hyötyä päätoimiselle työnantajalle. Yksi haastateltava myös kertoo, että on ristiriitatilanteissa joutunut ja luopunut sivutöistä, jotka ovat häirinneet päätoimista työnantajaa.

(Journalistiset) sivutyöt oli helppo yhdistää tiedottajan työhön niin, ettei päätyö kärsinyt niistä. (Toimittaja M)

Käytännössä juttuaiheet eivät olleet juuri koskaan päällekkäisiä. Yhteisiä juttuja olivat ehkä yksittäinen valintauutinen joskus harvoin. Joskus saatoinkin tehdä sivutöissä vastaan tulleesta valtakunnallisesta (politiikan) aiheesta paikallislehden paikallisen version eli paikallislehti hyötyi sivutöistäni. **Mutta ei sitä voi kieltää, että järjestely perustui päätoimittajan luottamukseen.** Päätoimittaja ei ikinä

kyseenalaistanut sivutöitäni, työpanostani paikallislehdelle tai niiden suhdetta toisiinsa. (Toimittaja Y)

Sivutoissa tuli muutaman kerran vastaan aiheita, joista sain tehtyä paikallislehteen juttuja. Sivutyöt antoivat muutenkin uusia ideoita ja näkökulmia. Koen, että paikallislehti ja erityisesti pieni paikkakunta, jossa työskentelin, hyötyivät sivutöistäni. Kun tein omalta paikkakunnalta iltapäivälehteen juttuja, tuli paikkakunnalle valtakunnallista näkyvyyttä. Silti totuus on, että materiaalia käyttää aina ristiin, mutta siitä hyötyivät kaikki osapuolet. Eihän toimittajia olla vain työaikana. Jos illalla tulee jotakin kiinnostavaa vastaan, en minä kävele ohi ja sano, että en ole nyt töissä, teenpä vaan iltapäivälehdelle ja toisinpäin. Idea voi syntyä missä vaan ja toteutuu myöhemmin tai sitä voi versioida erilaiseksi eri lehtiin. Lähtökohtahan on, että sivutyöt eivät saa haitata päätoimea ja jos ne eivät haittaa, niin silloin niitä ei voi kieltää. (Toimittaja K)

Alkuaikoina kirjoitin yritystoimintana myös kolumneja yhteen uutistoimiston asiakaslehdistä. Sopimus kolumneista oli ollut olemassa pitkään ja solmittu paljon ennen työsuhdettani uutistoimistoon. Kolumneista luovuttiin, jottei objektiivisuuteni toimittajana vaarannu ja roolit sekoitu lukijoiden mielessä. Menetin vähän yritystuloja, mutta hyväksyin tilanteen. (Toimittaja S)

Kolme haastateltavaa, jotka ovat tehneet toimittajan työsuhteen ohella sivutyönä viestintää, ovat miettineet myös riippumattomuuttaan ja objektiivisuuttaan journalisteinä.

Journalismin lisäksi olen tehnyt sivutöinä kaupunkilehden tuottamista ja pienimuotoisesti yritysviestintää, pitänyt asiantuntijaluentoja, kirjoittanut näytelmän ja toteuttanut omaan kirjaani liittyvää kustannustoimintaa. Olen jäävänyt itseni niin, etten tee uutistoimistolle juttuja yrityksestä, jolle teen yritystoimintana viestintää. Viestintäteksteissä ei myöskään näy nimeäni, vain yrityksen nimi. Se on ollut työnantajani toive. (Toimittaja S)

Tein freelancerina työsuhteiden aikana myös yksittäisiä juttuja asiakaslehtiin ja metsänhoitoyhdistykselle. Ne eivät olleet kilpailevaa toimintaa, joten ongelmia ei ollut. En myöskään koe, että riippumattomuuteni toimittajana vaarantui niistä. (Toimittaja Y)

Kauppakamarin ja yliopistokeskuksen sisällöt eivät ainakaan kilpailleet paikallislehden kanssa. Riippumattomuuteni en koe vaarantuneen viestinnän töiden takia, vaikka ainahan sitä voi miettiä, kuinka puhdasoppisesti suhtautuu omiin asiakkaisiinsa, joiden toiminnan tuntee luonnollisesti paremmin kuin muut.

Yhteentörmäyksiä ei ole juuri ollut. Kerran tein iltapäivälehteen jutun kauppakamarin julkaisusta, jota olin ollut tekemässä, kun yksi virkamies antoi kovia kommentteja erääseen ajankohtaiseen asiaan. Siitä tuli kauppakamarilta moitteita, mutta journalismin kannalta se oli oikein. (Toimittaja K)

Yhteistä kaikille haastateltaville on, että sivutyöt ovat liittyneet tavalla tai toisella henkilökohtaiseen mielenkiinnon kohteeseen, johon ei ole ollut mahdollisuutta tarttua työsuhteen puitteissa. Kolmella haastateltavalla sivutoiminen yrittäjyys oli vakiintunutta toimintaa jo ennen työsuhteen solmimista eikä siitä ole haluttu luopua. Neljä viidestä haastateltavasta mainitsee sivutöiden syyksi myös lisäansiot.

Sivutoita tein, koska tiedottajan palkka oli niin huono ja halusin tienata enemmän. Lisäksi **kyseiset urheilulajit ovat minulle intohimo**. Kieltäydyin tiedottajan työpestin aikana monista juttukeikoista, mutta nämä muutamat työtarjoukset tulivat tutulta ihmiseltä ja halusin tehdä ne, riskin uhallakin, koska halusin kokemusta alalta. (Toimittaja M)

Suurin syy sivutoimiseen yritystoimintaani on raha. Toimittajan palkkaus on aiempiin, yritysviestinnän tehtäviini verrattuna huomattavasti heikompi, ja haluan tienata osaamisellani enemmän. **Osa yritystoiminnastani, kuten taiteellinen puoli ja vähemmistöihin liittyvät työt, ovat myös sydämen asioita.** (Sivutöissäni) aiheiksi valikoituu usein aiheita, joissa olen omillani ja aiheita, joihin minulla on oman erikoisosaamisen kautta annettavaa. Se tekee juttujen tekemisestä miellyttävää ja nopeaa, mikä on tärkeää, koska teen yritystoimintaa kokoaikaisen työsuhteen ohella. Sivutöiden määrä pitää annostella oikein, koska on pidettävä huolta siitä, ettei sivutoita haali liikaa ja energiaa riittää uutistoimistotyöhön. (Toimittaja S)

Minulla oli useampia syitä toimia sivutoimisena yrittäjänä. Olin ollut jo 10 vuotta freelancer-toimittaja. En halunnut luopua asiakkaistani, jotta en työsuhteen mahdollisen päättymisen jälkeen jää niin sanotusti tyhjän päälle. Sivutoimet toivat lisäksi paikallislehden toimittajan työhön lisää sisältöä, koska työtehtävät olivat mielenkiintoisia ja mieluisia. Lisäksi halusin tienata lisää sivutoimisella yrittäjyydellä. (Toimittaja K)

Sain sivutoimiluvan sillä ehdolla, ettei blogin toiminta ole kaupallista. Työnantaja olisi halunnut, että perustan blogini yhtiön omaan blogiportaaliin, mutta **halusin tehdä omaa juttua** eli päättää itse esimerkiksi blogin ulkoasusta. (Toimittaja L)

Ammattilehti oli ollut ja on edelleen freelancer-toimintani runkotyötä. Tuotan esimerkiksi viranhaltijoiden ja luottamushenkilöiden henkilöhaastatteluihin liittyviä juttusarjoja, kirjoitan henkilövalintautisiin keskittyvää palstaa ja teen eräänlaista

uutispäivystystä verkkoon. Minun ei olisi ollut mitään järkeä katkaista erittäin hyvää, vakiintunutta sopimusta määräaikaisen työsuhteen takia. Olisin ollut hölmö, jos olisin siitä luopunut. (Toimittaja Y)

Kaikki viisi haastateltavaa kertovat, että työnantajan suhtautuminen sivutöihin ja erityisesti niiden kieltäminen on jossain vaiheessa uraa vaikuttanut työsuhteisiin. Kolmella haastateltavalla on sivutöihin liittyen negatiivisia kokemuksia, ja samat kolme haastateltavaa ovat siirtyneet kokonaan yrittäjiksi eivätkä pidä työsuhteeseen palaamista todennäköisenä. Kaksi haastateltavaa huomauttaa, että työsuhteen ja yrittäjyyden yhdistäminen on hyvä tilanne.

Jos paikallislehti olisi kieltänyt minulta sivutyöt, olisin ottanut yhteyttä Journalistiliiton juristiin ja yrittänyt sitä kautta selvittää asiaa. Periaatteessahan sivutöitäni ei olisi voinut kieltää, koska ne eivät ole kilpailevaa toimintaa. Jos sivutoimilupaa ei olisi silti tullut, olisin joko jättänyt sivutyöt, irtisanoutunut tai jatkanut sivutöitä ja varmaan joutunut heti riitelemään työnantajan kanssa. Onneksi ei tarvinnut. Työsuhteeni päättyi henkilökemioiden ristiriitoihin, mutta ne eivät liittyneet sivutöihini mitenkään. (Toimittaja K)

Perustin yritykseni, kun työskentelin vielä yritysviestinnän puolella. Kun palasin journalismin pariin loppuvuodesta 2017 ja menin töihin uutistoimistoon, hain sivutoimilupaa yritystoiminnalleni. Jos en olisi saanut nykyisessä työsuhteessani sivutoimilupaa, olisin todennäköisesti ottanut työn vastaan, mutta etsinyt jatkuvasti muita töitä. Nyt tilanne on sillä tavalla ihanteellinen, että voin yhdistää palkkatyön ja yrittäjyyden. (Toimittaja S)

Pian sivutoimiluvan hylkäämisen jälkeen irtisanoudun ja lähdin yrittäjäksi. En toki ollut kaikkeen muuhunkaan tyytyväinen työsuhteessani, mutta blogiin liittyvä erimielisyys oli ehdottomasti yksi kannustin irtisanoutua. En edelleenkään näe, että viihteeseen keskittyvä blogini olisi ollut kilpailevaa toimintaa journalismille. En lähtisi enää lyhytaikaiseen työsuhteeseen entiselle työnantajalleni, mutta kyllä tulevaisuudessa voi tulla joku tilanne, missä olisin taas kiinnostunut kokoaikaisesta, vakituisesta työsuhteesta. Tällä hetkellä se tuntuu kuitenkin hyvin kaukaiselta ja epätodennäköiseltä. (Toimittaja L)

Kun menin määräaikaiseen työsuhteeseen iltapäivälehteen, minulle ilmoitettiin välittömästi ja kysymättä, että muita toimittajan töitä ei saa tehdä. Asia muotoiltiin jotenkin niin, että kaikki oikeudet ovat työsuhteen ajan työnantajalla. Noudatin sääntöä enkä tehnyt työsuhteen aikana muita töitä. (Toimittaja M)

Iltaapäivälehdessä minulle on tarjottu 2000-luvun alussa kesätoimittajuuden jälkeen sopimusta, jossa oli muutamia työvuoroja toimituksessa ja mahdollisuus tehdä lehdelle juttuja freelancerina, mutta ehtona oli, että muille lehdille ei saa tehdä töitä ollenkaan. En ollut kiinnostunut. Maakuntalehdessä puolestaan tehtiin vuonna 2017 heti ensimmäisissä keskusteluissa selväksi, että työsuhteen aikana ei saa olla mitään sivutöitä. Sitäkään työsuhdetta en solminut. Jos (ammattilehden) sivutoimiluvan kanssa olisi tullut ongelmia, en olisi ottanut paikallislehden määräaikaista työsuhdetta vastaan. (Toimittaja Y)

Pidän työsuhteen ja sivutoimisen yrittäjyyden yhdistämistä hyvänä systeeminä, mutta sillä on tietenkin merkitystä, minkä tyyppisiä sivutöitä tekee ja millä asenteella. Jos oikein syvälle mennään, ristiriitaisuuksia löytyy aina, mutta osapuolten olisi hyvä miettiä kokonaisuutta. Tärkeintä on olla lojaali kaikkia osapuolia kohtaan. (Toimittaja K)

Haastateltavia yhdistää sekin, että kaikkien tiedossa on sanomalehdistön työnantajien nuiva suhtautuminen työsuhteisten toimittajien sivutöihin. Erityisesti kolme haastateltavaa, jotka ovat yhdistäneet toimittajan työsuhteen ja journalistiset sivutyöt, ihmettelevät työnantajien negatiivista asennetta. He pohtivat omaa jaksamistaan eivätkä näe, että sivutyöt vievät työtehoja palkkatyöltä. Yksi haastateltava huomauttaa, että sivutyöt voisivat olla tapa uudistaa sanomalehtien toimintaa, jos erikoisosaaminen otettaisiin käyttöön.

On vaikea ymmärtää, miksi sivutyöt ovat lehdistön työnantajille niin vaikea asia. Olen miettinyt, että olisikohan sivutyöt kielletty minultakin paikallislehdissä, jos päätoimittajat olisivat kysyneet asiaa esimiehiltään. Epäilen, ettei sivutoimiluvasta puhuttu eteenpäin, koska konsernitasolta olisi voinut tulla toisenlaisia ohjeita tai määräyksiä. On tiedossa, että siellä on tiukkapipoinen linja. Sivutyöt eivät vie työtehoja palkkatyöltä, joten siitäkään homma ei voi olla kiinni. Onko se sitten niin paha asia, että toimittaja katselee maailmaa laajemmin kuin oman lehden kautta? **Vai onkohan kyse ihan vain vallasta**, siitä, että halutaan pitää toimittajat omissa näpeissään? (Toimittaja Y)

Tiedän, että työnantajani on ollut ymmärtäväinen ja joutanut yritystoimintani suhteen eivätkä asiat ole kaikilla toimittajilla yhtä hyvin. Työnantajien negatiivisessa suhtautumisessa sivutöihin voi näkyä huoli toimittajan jaksamisesta eli siitä, että jääkö päätyö sivutöiden jalkoihin. Toisaalta työnantajilla voi olla pelkoa siitäkin, että sivutöitä tehdään työajalla. Journalismissa on erityispiirteenä se, että toimittajat voivat kuulua median brändiin ja sivutöissä on se vaara, että rajat ja roolit hämärtyvät yleisön silmissä. (Toimittaja S)

Työaikani paikallislehdessä oli 37,5 tuntia, mutta työaika vaihteli päivittäin ja

viikoittain, kuten paikallislehdessä yleensä. Koin, että minulle jäi todella hyvin aikaa myös sivutöihin. Joku on joskus arvostellut sivutöitäni sillä, että väsyn liikaa enkä jaksa antaa vakituiselle työnantajalleni tarpeeksi. **Se on täyttä potaskaa ja kertoo siitä, ettei arvostelija tunne alaa.** Aika riittää hyvin, kun on tehokas ja pätevä. Tulee mieleen, että sivutyöt kielletään kategorisesti kaikki, oli syytä tai ei, jottei tarvitse ajatella asiaa. Tai ehkä se on vallankäyttöä? Vai onkohan taustalla sellainen "Näin on ollut aina" -ajatus? (Toimittaja K)

Isojen lehtiyhtiöiden suhtautuminen sivutöihin on aika kankeaa. On vaikea ymmärtää, miksi yhtiöt eivät hyödynnä kaikkea erikoisosaamista, jota isosta talosta löytyy. Toimittajien ja muidenkin työntekijöiden erikoisosaaminen kannattaisi käyttää hyväkseen ja kehittää toimintaa, niin voisi vaikka löytyä uusia tulonlähteitäkin. **Monella toimittajalla, etenkin nuoremmalla sukupolvella, on omia kiinnostuksia, halua kehittää itseään** ja tehdä muutakin kuin aina samoja asioita. Jos uudistuminen ja itsensä kehittäminen kielletään, moni toimittaja lähtee tai leipääntyä ja molemmissa tapauksissa yhtiö menettää. (Toimittaja L)

Erityisen paljon haastateltavat kummastelevat työnantajien kielteistä suhtautumista epätyypillisissä työsuhteissa olevien sivutöihin. Lisäksi esiin nousee, että työnantajien näemykset eroavat toisistaan paljon. Yksi haastateltava kertoo, että töiden tekemistä muille tiedotusvälineille on yritetty rajoittaa myös kokoaikaisen yrittäjyyden aikana.

Nykyisin olen kokoaikainen yrittäjä, mutta sivutöihini on silti yritetty puuttua. Minulla on kiinteä sopimus urheilujuttujen tuottamisesta kaupalliselle verkkosivustolle, jonka esimies on kieltänyt samoista lajeista kirjoittamisen muualle. Olen silti tehnyt journalistisia urheilujuttuja uutistoimistolle ja maakuntalehtiin, myös samoista lajeista, koska mielestäni kaupallinen, pelkästään mainosrahoilla toimiva verkkosivusto ja maakuntalehti eivät ole kilpailijoita keskenään eli yritystoimintani ei voi kilpailevaa. Toisekseen olen yrittäjä eli minun pitää saada tehdä töitä kenelle haluan. Teen vakituisesti juttuja myös yhdelle paikallislehdelle, jonka päätoimittaja ei ole puuttunut muihin töihini. (Toimittaja M).

Erityisesti pätkätöläisten ja muiden osa-aikaisten työntekijöiden suhteen en ymmärrä työnantajien asennetta ollenkaan. Jos freelancerin pitää jättää esimerkiksi puolen vuoden määräaikaisen työpätkän takia kaikki sivutyönsä ja samalla menettää asiakkaansa, tilanne on ihan älyttömän epäreilu. Siinä jää aivan tyhjän päälle. Koko työpätkä menee miettiessä, että mitähän sitten puolen vuoden jälkeen tehdään. Siinä menettää työnantajakin, kun työntekijä ei voi keskittyä töihinsä. Olen menossa tulevaisuudelle kesäksi kahden kuukauden määräaikaiseen toimittajan työsuhteeseen ihan toiselle puolelle Suomea. Kysyin heti tulevalta työnantajalta, että saanko tehdä

sivutöitä. Ei ollut mitään ongelmia, ei käytännön eikä periaatteen kannalta.

(Toimittaja K)

En usko, että haluan enää mennä palkkatöihin toimitukseen, koska työsuhteen aikana ei saa tehdä sivutöitä tai ainakin niitä rajoitetaan liikaa. Ei ole järkeä ottaa vastaan määräaikaista työsuhdetta, jos sen ajaksi täytyy lopettaa kaikki muut toimittajan työt ja samalla menettää kaikki asiakkaat. Elän mieluummin yrittäjän epävarmuudessa ja toivon, että mielenkiintoisia toimittajan töitä urheilun parista löytyy. (Toimittaja M)

Se on kuitenkin väärin, että kaikki sivutyöt kielletään, erityisesti osa-aikaisilta tai määräaikaisilta toimittajilta. Jos työnantaja haluaa pitää median brändistä tietyn toimittajan suhteen kiinni, silloin täytyy maksaa siitä eli vähintään tarjota riittävästi töitä. Se yhtälö, että lehti tarjoaa toimittajalle liian vähän töitä ja silti kieltää kaikki muut alan työt, ei ole moraalisesti oikein eikä missään tapauksessa hyväksyttävää. (Toimittaja S)

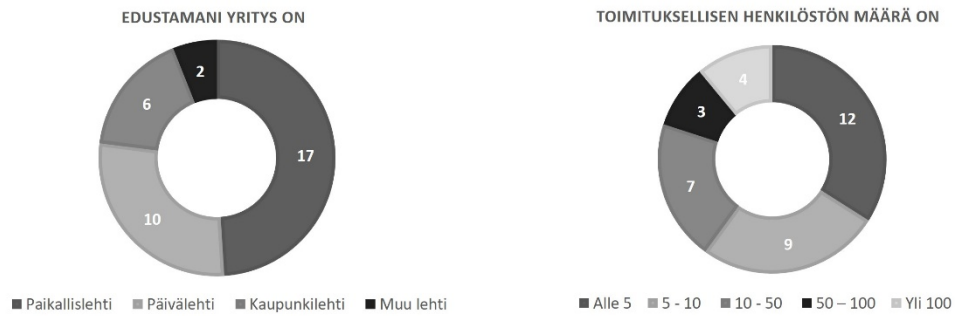
4.4 Kahden leirin työnantajia

Sanomalehdistön työnantajien näkemyksiä työsuhteisen toimittajan sivutoimisesta yrittäjyydestä selvitettiin kyselyllä ja tutkimushaastatteluilla. Sekä kyselyssä että haastatteluissa näkemykset jakaantuivat kahtia – osa työnantajien edustajista oli hyvin salliva oman alan sivutöille ja sivutoimiselle yrittäjyydelle, osa taas evää työsuhteisilta toimittajilta kaikki viestintään liittyvät sivutyöt.

4.4.1 Ei kilpailijoille tai yrityksille, kyllä valokuvaukselle

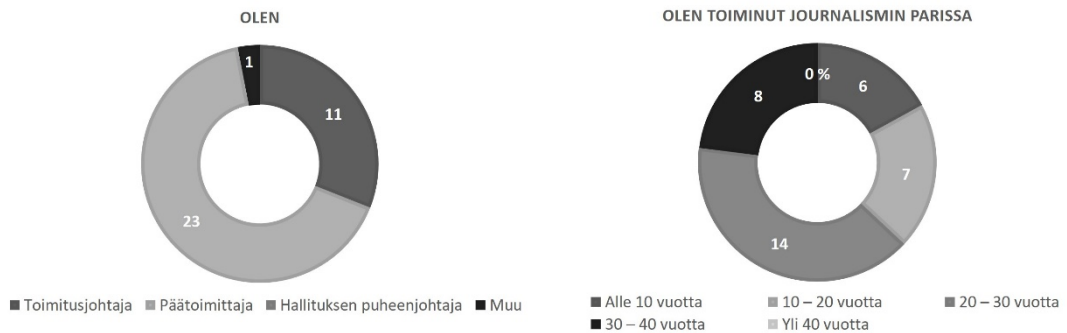
Sanomalehdistön työnantajien edustajille osoitettu kysely toteutettiin maaliskuussa 2020. Sadasta vastaanottajasta kyselyyn vastasi 35, joten vastausprosentiksi tuli 35. Vastaanottajien valinnassa korostettiin alueellista tasa-arvoa sekä Suomen eri lehtiketjujen ja eri lehtityyppien huomioimista.

Kyselyn vastaajista lähes puolet, 17 vastaajaa, on (Kuvio 1) paikallislehdistä, mutta myös kaikki muut kolme lehtityyppiä ovat edustettuina. Vastaajia on (Kuvio 2) tavoitteiden mukaan erikokoisista lehdistä ja vielä melko tasaisesti. Korkeintaan viiden journalistin lehtiä vastaajista edustaa reilu kolmannes eli 12 vastaajaa, ja neljä vastaajaa on töissä lehdissä, joilla on toimituksellista henkilöstöä yli sata.

Kuvio 1 ja kuvio 2. Kyselyn vastaajista suurin osa edusti alle viisi journalistia työllistäviä paikallislehtiä.

Kyselyn vastaajien selvä enemmistö, 23 vastaajaa, (Kuvio 3) on sanomalehtien päätoimittajia. Hallituksen puheenjohtajan titteliä sen sijaan ei valinnut yksikään vastaaja. Vastaajien kokemus journalismin parista (Kuvio 4) vaihteli tasaisesti alle 10 vuoden ja korkeintaan 40 vuoden välillä. Vastaajista 14 on toiminut alalla 20–30 vuotta, ja muiden kokemusryhmien edustajia oli kaikkia noin viidennes.

Kuvio 3 ja kuvio 4. Kyselyn vastaaja oli useimmiten päätoimittaja, joka on toiminut journalismin parissa 20–30 vuotta.

Kyselylomakkeessa (Liite 1) oli 11 varsinaista tutkimuskysymystä sekä viisi taustatietokysymystä. **Jo ensimmäisessä kysymyksessä näkyy, miten aihe jakaa lehtiyhtiöiden toimitusjohtajia ja sanomalehtien päätoimittajia** – 19 vastaajaa on sitä mieltä, että työsuhteinen toimittaja voi olla omalla alallaan sivutoiminen yrittäjä, kun taas 13 vastaajaa on eri mieltä. En osaa sanoa -vastauksen valitsi kolme vastaajaa.

Avoimen kysymyksen kommenttien perusteella vastaajat kiinnittivät tutkimustavoitteen mukaisesti huomiota nimenomaan toimittajan yritystoimintaan viestinnän alalla verrattuna muihin aloihin. Lisäksi esille tuli, että on erittäin tärkeää erottaa palkkatyö ja yrittäjyys toisistaan.

”Vielä ottaisin esille toimittajien oman yritystoiminnan aivan muulla alalla, johon olemme suhtautuneet lähtökohtaisesti myönteisesti.”

”Sivutoimisena yrittäjänä toimiminen ei ole mielestäni ongelmallista työnantajaa kohtaan, vaikka yritystoiminta olisi samalla alalla. Poikkeuksena se, että esimerkiksi journalistista tekstiä yrityksenä ei tuoteta palkkatyössä toteutetuista keikoista ja ansaita sillä. Tärkeää on, että yrityksen nimissä ei hyödynnetä palkkatyössä kerääntynyttä juttu- tai kuvamateriaalia, ei hyödynnetä palkkatyönantajan arkistoja eikä tehdä työaikana omalle sivutoiminimelle töitä samanaikaisesti. Sivutoimisen yrittäjän kannattaa noudattaa niin sanotusti hyvää hygieniää työasioissa.

Eri lehtityyppien vastaajien välillä ei ollut suuria eroja, mutta kaupunkilehtiä edustavat vastaajat olivat myönteisimpiä – neljä kuudesta vastaajasta katsoi, että sivutoiminen yrittäjyys on mahdollista työsuhteiselle toimittajalle. Suuria, yli 50 journalistia työllistäviä lehtiä edustavat vastaajat taas olivat kielteisempiä kuin kaikki vastaajat, sillä vastaajaryhmässä viisi seitsemästä vastasi ei.

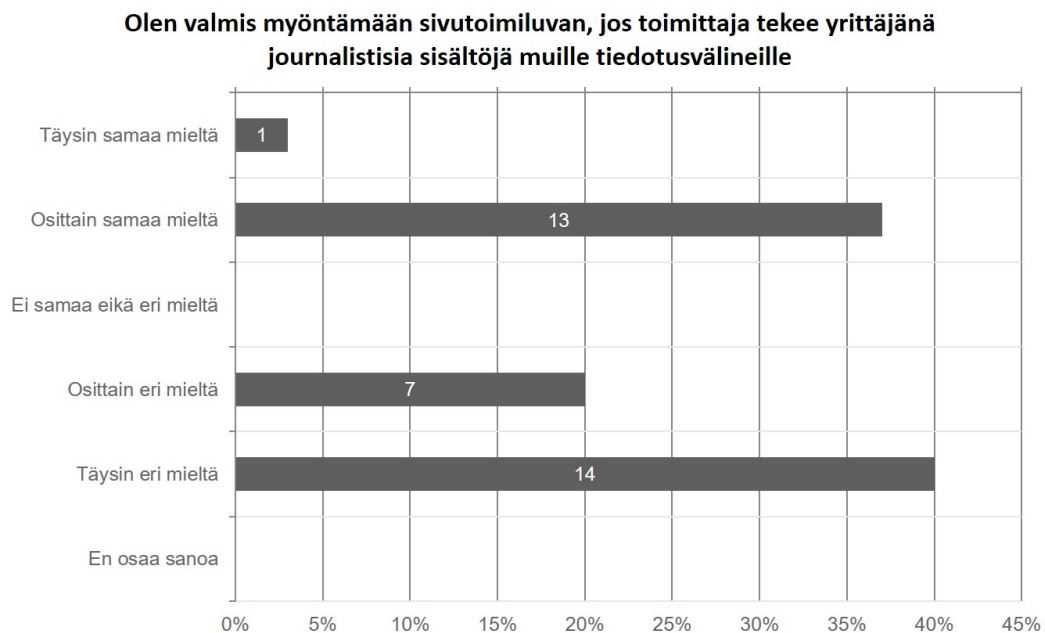
Pieniä lehtiä, joissa toimituksellisen henkilöstön määrä on korkeintaan 10, edustavat vastaajat suhtautuivat työsuhteisen toimittajan sivutoimiseen yrittäjyyteen hieman positiivisemmin kuin kaikki vastaajat. Avoimen kysymyksen kommentteissa kuitenkin näkyi, että työsuhteisen toimittajan sivutoiminen yrittäjyys omalla alalla on pienillä paikkakunnilla vaikeampaa kuin suurissa kaupungeissa.

”Pienillä paikkakunnilla on hankalampaa tehdä sivutoimisesti yrittäjänä viestintään liittyviä töitä ilman, että se vaikuttaa päätoimen tehtäviin ja siten työnantajan töihin. Roolien sekoittuminen on isompi vaara pienemmillä paikkakunnilla.”

Sivutoimilupia työsuhteisen toimittajan omaan yritystoimintaan oli kyselyn perusteella myönnetty hyvin vähän. Sivutoimiluvan myöntäneitä vastaajia oli vain yksi kolmannes eli kymmenen vastaajaa, jotka kaikki olivat myöntäneet viiden vuoden aikana korkeintaan viisi sivutoimilupaa.

Kyselyssä oli kuusi esimerkkitalanteisiin perustuvaa väittämää, joihin vastaajat saivat vastata viisiportaisella asteikolla. Tavoitteena oli kannustaa vastaajia miettimään, millainen oma suhtautuminen kyseisessä tilanteessa on tai voisi olla. Vastaajat suhtautuivat sivutoimilupaan kaikista kielteisimmin, mikäli toimittajan sivutoiminen yritystoiminta liittyy journalistisiin sisältöihin muille tiedotusvälineille tai kaupalliseen blogiin (21 vastaajaa oli osittain tai täysin eri mieltä), yritysisältöjen tuottamiseen (19 vastaajaa osittain tai täysin eri mieltä) ja viestintätoimiston palveluihin (18 vastaajaa osittain tai täysin eri mieltä).

Kyselyn perusteella se, että työsuhteinen toimittaja tuottaa yrittäjänä journalistisia sisältöjä muille tiedotusvälineille (Taulukko 1), oli vaikein asia vastaajille. **Ehdottomasti sivutoimiluvan journalistisiin sisältöihin kieltää 14 vastaajaa**, mikä on enemmän kuin minkään muun kysymyksen kohdalla. Vastaukset kuitenkin jakaantuvat, sillä 13 vastaajaa oli osittain sitä mieltä, että sivutoimiluvan voi myöntää journalistisiin sisältöihin, vaikka toki enemmistö on kielteisellä kannalla. Epävarmoja vastaajia sen sijaan ei ollut yhtäkään, sillä En osaa sanoa ja Ei samaa eikä eri mieltä -vaihtoehtoja ei valittu lainkaan.

Taulukko 1. Tasan 60 prosenttia eli 21 vastaajaa ei ole valmis myöntämään sivutoimilupaa siihen, että toimittaja tekee yrittäjänä journalistisia sisältöjä muille tiedotusvälineille.

Journalistisiin sisältöihin liittyvän väittämän kohdalla myös vastaajaryhmien välillä on kyselyn yleistä linjaa enemmän hajontaa – päivälehtiä edustavista vastaajista 70 prosenttia eli seitsemän kymmenestä vastaajasta oli osittain tai täysin eri mieltä siitä, että olisi valmis myöntämään sivutoimiluvan, kun taas paikallislehtiä ja kaupunkilehtiä edustavissa vastaajissa yhtä kielteisiä oli vain 57 prosenttia. Avoimen kysymysten kommentaareista tulee esiin, että journalistisiin sisältöihin liittyy huoli kilpailijalle kirjoittamisesta.

”Ongelmatilanne on, jos kirjoittaa lehteen, joka ”kilpailee” oman vakityönantajan kanssa.”

”Meillä saa vapaa-aikanaan tehdä mitä haluaa, mutta ei talon intressejä vastaan. Ei siis suoralle kilpailijalle.”

Kaupallisen blogin kirjoittaminen sivutoimisena yrittäjänä jakoi vielä enemmän vastaajia (Taulukko 2), vaikka suurempi osa vastaajista olikin kielteisellä kannalla. Yhteensä 12 vastaajaa oli osittain tai täysin samaa mieltä siitä, että sivutoimiluvan voi myöntää blogin kirjoittamiseen ja ehdottomasti eri mieltä oli kymmenen vastaajaa. Enemmistö, 11 vastaajaa, oli osittain sivutoimiluvan myöntämisen kannalla.

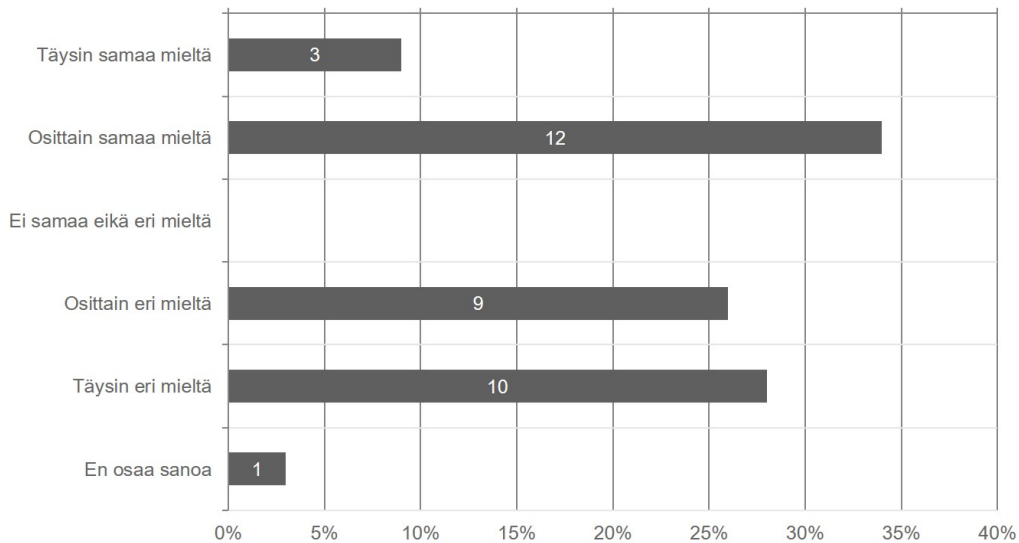
Taulukko 2. Vastaajista 21 suhtautuu kielteisesti sivutoimiluvan myöntämiseen, jos toimittaja kirjoittaa yrittäjänä kaupallista blogia.

Blogiin liittyen vastaajaryhmissä löytyi hajontaa, sillä kokeneet, vähintään 30 vuotta alalla työskennelleet vastaajat, olivat kaikkein kielteisempiä: **yksikään vastaaja ei myöntäisi sivutoimilupaa kaupallisen blogin kirjoittamiseen**. Yhtä kielteisiä olivat myös isojen, yli 50 journalistia työllistävien, lehtien edustajat, kun taas pienemmissä lehdissä, korkeintaan 10 journalistia työllistävissä, blogin kirjoittamiseen sivutyönä suhtaudutaan myönteisemmin – siitäkin huolimatta, että sekaannusten vaara on olemassa pienillä paikkakunnilla.

”Pienellä paikkakunnalla menevät vellit ja puurot sekaisin, jos kaikkien tuntema journalisti tekee välillä vaikkapa kaupallisia blogeja.”

Yrityssisältöjen tuottamisen suhteen vastaukset (Taulukko 3) niin ikään jakaantuivat. Vaikka 19 vastaajaa suhtautui sivutoimiluvan myöntämiseen kielteisesti eli oli osittain tai täysin eri mieltä, 15 vastaajaa oli vähintään osittain sitä mieltä, että yrityssisältöihin sivutoimiluvan voi myöntää.

Olen valmis myöntämään sivutoimiluvan, jos toimittaja tuottaa yrittäjänä julkisia sisältöjä, kuten tekstiä, kuvia ja videoita, yrityksille

Taulukko 3. Yrityssisältöjen tuottamisen sivutyönä jakoi kyselyn vastaajat kahteen, lähes yhtä suureen leiriin.

Yrityssisältöjen tuottaminen sivutyönä kirvoitti myös avoimeen kysymykseen kommentteja, joissa kannettiin huolta toimittajan uskottavuudesta.

”Kaupallisen materiaalin tai sisällön tuottaminen yrittäjänä, kun samaan aikaan on vakituisessa työsuhteessa journalistina, syö uskottavuuden objektiivisuudesta ja riippumattomuudesta.”

”Journalismin etiikan kannalta on selvää, että journalisti ei voi samaan aikaan toimia kaupallisten viestien tuottajana. Jos talon sisällä joku työntekijöistä siirtyisi tehtävä kierrossa kaupallisten sisältöjen tuottajasta journalistiksi, hänellä olisi kolmen kuukauden karenssi saman aihepiirin käsittelyssä journalismin puolella. Myös yleisön näkökulmasta on selvää, että ei voi toimia kahdella puolella yhtä aikaa. Median ainut kauppatavara on uskottavuus, ja se menee saman tien, kun journalisti kirjoittaa jostakin kiistakysymyksestä, ja samaan aikaan hänen nimensä näkyy kaupallisen viestin yhteydessä.”

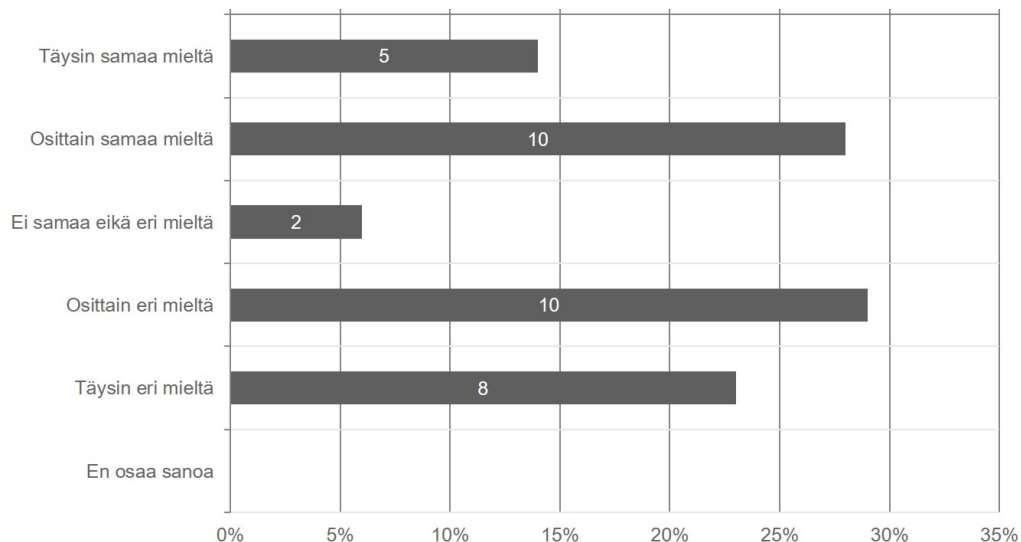
Väittämä yrityssisältöjen tuottamisesta tekee isot erot myös vastaajaryhmien välille. Kaupunkilehtiä edustaneista vastaajista viisi kuudesta eli 83 prosenttia myöntäisi toimittajalle sivutoimiluvan yrityssisältöjen tuottamiseen, kun taas päivälehtiä edustavista vastaajista kahdeksan kymmenestä (80 prosenttia) ei myöntäisi. Vielä kielteisempiä ovat kokeneet, yli 30 vuotta alalla olleet vastaajat, joista seitsemän kahdeksasta eli 88 prosenttia on kielteisellä kannalla sekä yli 50 journalistia työllistävää lehteä edustavat vastaajat, joista **yksi-kään ei myöntäisi sivutoimilupaa yrityssisältöjen tuottamiseen**. Avoimen kysymyksen kommentteissa muistutettiin, että roolit eivät saa sekoittua.

”Pidän tärkeänä, että toimittajan ja advertoriaaleihin liittyvien mainostekstien tuottaminen pysyy erillään. Se on tärkeää, jotta haastateltavat, joita mahdollisesti haastatellaan molempiin eri aikoina, erottavat journalistisen tekstin ja mainostekstin.”

”Omalla nimellä kirjoittava toimittaja on osa lehden brändiä. Siksi voi olla outoa, jos esimerkiksi omalla nimellä kirjoittelee vaikka johonkin kiinteistönvälitysfirman julkaisuun.”

Vastausten jakaantuminen kahtia jatkui, kun kysymyksenä oli sivutoimilupa viestintätoimiston palveluihin, kuten tiedotteiden kirjoittamiseen ja mainosten valmistamiseen (Taulukko 4). Vastaajista 15 on ehdottomasti tai osittain valmis sivutoimilupaan, ja 18 vastaajaa taas on osittain tai ehdottomasti eri mieltä.

Olen valmis myöntämään sivutoimiluvan, jos toimittaja tarjoaa yrittäjänä viestintätoimiston palveluita

Taulukko 4. Viestintätoimiston palveluiden tarjoaminen sivutyönä oli kuudelle prosentille vastaajista väittämä, johon ei löytynyt mielipidettä.

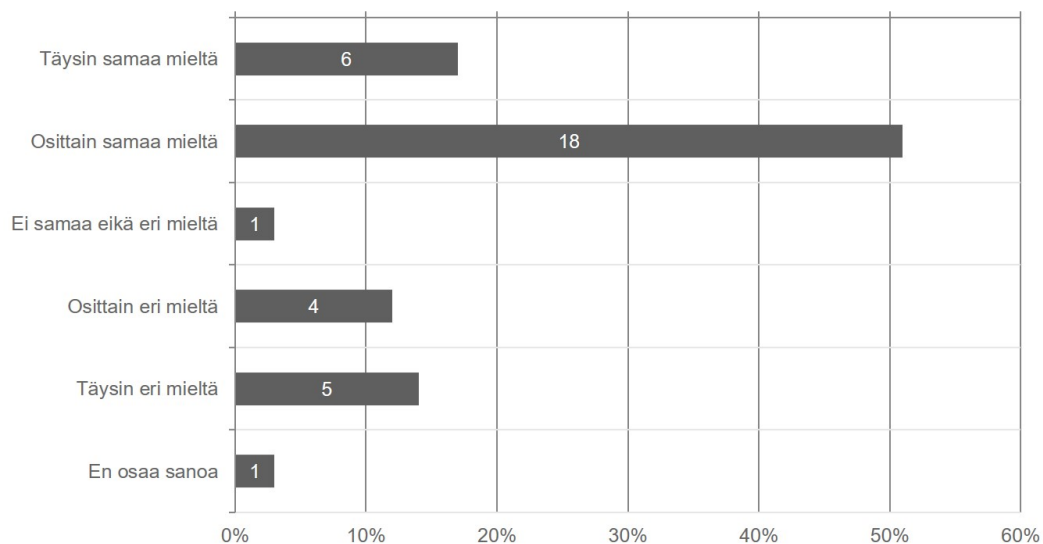
Sivutoimilupaa viestintätoimiston palveluihin karsastavat eniten kokeneet, vähintään 30 vuotta alalla olleet, joista kuusi kahdeksasta ei myöntäisi sivutoimilupaa sekä päivälehtiä edustavat vastaajat, joista sivutoimiluvan eväisi kahdeksan kymmenestä vastaajasta. Kaupunkilehtiä edustavista vastaajista puolestaan kukaan ei eväisi sivutoimilupaa ja viisi kuudesta vastaajasta eli 83 prosenttia on myönteisellä kannalla. Avoimen kysymyksen kommentteissa nousee jälleen esiin, että toimittajan yrittäjyydessä pienellä paikkakunnalla on omat hankaluuksensa.

”Jos toimittaja tekee yrityksille tiedottamista eri alueella, sitten se on sopivaa.

Samalla alueella yrittäjien on vaikea erottaa, milloin toimittaja työskentelee lehden edustajana ja milloin yrittäjänä. Erilaisten työnkuvien sekoittuminen lisää yrittäjien väärinkäsityksiä siitä, miten hän voi vaikuttaa perinteisessä mediassa julkaistavan jutun sisältöön.

Selvästi myöntäväisimpiä sivutoimiluvulle vastaajat olivat, mikäli toimittaja tekee sivutoimise-
 na yrittäjänä sisältöjä järjestöille ja yhdistyksille tai toimii valokuvaajana tilaisuuksissa ja
 tapahtumissa. Vastaajista 24 oli (Taulukko 5) täysin tai osittain sitä mieltä, että sivutoimilu-
 van voi myöntää yhdistysten sisältöjen tekemiseen, ja täysin tai osittain eri mieltä oli vain
 yhdeksän vastaajaa. Erot vastaajaryhmien välillä olivat pieniä, mutta isoja, vähintään 50
 journalistia työllistäviä lehtiä sekä päivälehtiä edustavat vastaajat olivat kielteisempiä kuin
 muut vastaajat. Päivälehtiä edustavista vastaajista neljä kymmenestä eli 40 prosenttia oli
 osittain tai täysin eri mieltä sivutoimiluvan myöntämisestä yhdistyssidistöihin.

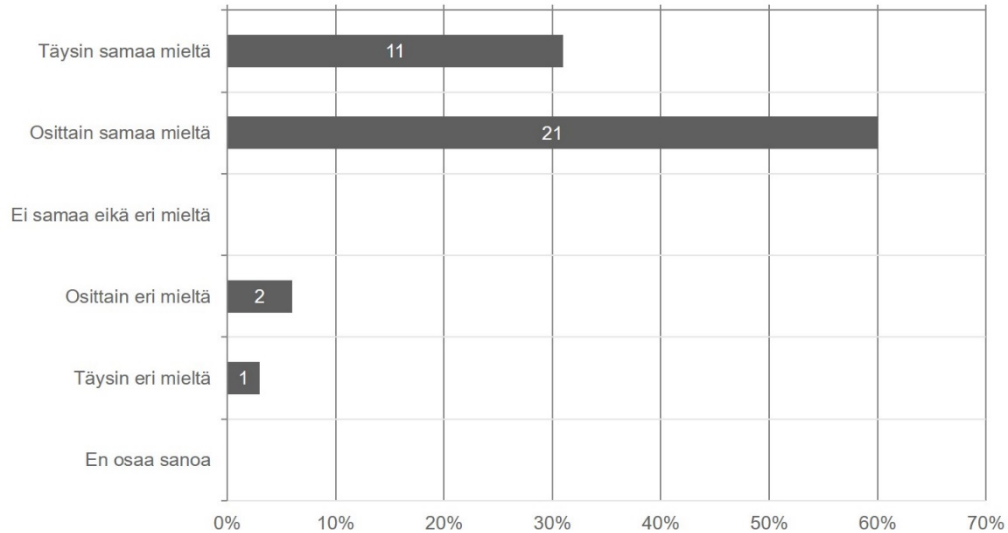
**Olen valmis myöntämään sivutoimiluvan, jos toimittaja tuottaa yrittäjänä
 julkisia sisältöjä, kuten tekstiä, kuvia ja videoita, yhdistyksille**

Taulukko 5. Sisältöjen tuottaminen järjestöille ja yhdistyksille on sivutyötä, johon selvä enemmistö vastaajista on valmis myöntämään sivutoimiluvan.

Kyselyn perusteella työsuhteinen toimittaja saa sivutoimiluvan yritystoimintaan todennä-
 köisemmin silloin, jos toimii valokuvaajana tilaisuuksissa ja tapahtumissa – Peräti 32 vas-
 taajaa eli 91 prosenttia suhtautuu asiaan myönteisesti eli on joko täysin tai samaa mieltä
 sivutoimiluvan myöntämisestä (Taulukko 6). Osittain tai täysin eri mieltä on vain kolme
 vastaajaa eikä yksikään vastaaja valinnut En osaa sanoa tai Ei samaa eikä eri mieltä -
 vaihtoehtoa.

Olen valmis myöntämään sivutoimiluvan, jos toimittaja toimii valokuvaajana tilaisuuksissa ja tapahtumissa

Taulukko 6. Lähes kaikki vastaajat myöntäisivät sivutoimiluvan valokuvaajana toimimiseen.

Väittämien jälkeen kyselyssä palattiin yleisemmälle tasolle ja kysyttiin, uskovatko vastaajat työsuhteisten toimittajien sivutoimien lisääntymiseen tulevaisuudessa. Hieman yli puolet, 19 vastaajaa, uskoi, että sivutoimilupia anotaan tulevaisuudessa enemmän, ja vastakkaista mieltä oli kuusi vastaajaa. Lähes kolmannes eli kymmenen vastaajaa kuitenkin valitsi En osaa sanoa -vaihtoehdon, mikä on enemmän kuin minkään muun kysymyksen kohdalla. Erot vastaajaryhmien välillä olivat vähäisiä, mutta kaikkia vastaajia enemmän sivutoimilupien kasvuun uskoivat kaupunkilehtiä edustavat vastaajat, joista neljä kuudesta vastasi kyllä.

Huomionarvoista kyselyn tuloksissa on, että samoin kuin peruskysymyksessä työsuhteisen toimittajan sivutoimisuudesta yrittäjyydestä, **useimmissa väittämissäkin vastaukset jakaantuvat lähes puoliksi**. Poikkeuksen tekee sivutyönä valokuvaajana toimiminen, mihin vastaajat suhtautuvat erittäin myötämielisesti.

Koska En samaa enkä eri mieltä ja En osaa sanoa -vastausten määrä on kautta kyselyn vähäinen, lähes puolet vastanneista olisi valmis myöntämään sivutoimiluvan esimerkiksi yritysisältöjen tuottamiseen, vaikka lähes yhtä moni vastaaja on päinvastaista mieltä.

4.4.2 Nyt mennään ääripäästä toiseen!

Sanomalehdistön työnantajien näkemyksiä työsuhteisen toimittajan sivutoimisesta yrittäjyydestä tutkittiin kuudella tutkimushaastattelulla. Haastateltavat edustavat eri kokoisia lehtiä kaikista kyselyn lehtityypeistä (päivälehti, paikallislehti, kaupunkilehti, muu lehti). Haastateltavien kokemus journalismista vaihtelee 20–30 vuoden ja yli 40 vuoden välillä.

Päätoimittajien lisäksi mukana on kaksi lehtiyhtiöiden toimitusjohtajaa ja yksi sisältöjohtaja. Kaikki kuusi ovat itse osoittaneet halukkuutensa haastatteluun kyselyn yhteydessä, ja saaneet kommentoida työsuhteisen toimittajan sivutoita ja sivutoimista yrittäjyyttä haluamallaan tavalla.

Kyselyn tavoin haastatteluissakin tulee esiin, että suhtautuminen työsuhteisen toimittajan sivutoimiseen yrittäjyyteen vaihtelee ääripäästä toiseen. **Yhdistäviä tekijöitä haastatteluissa ovat, että sivutyöt eivät saa olla kilpailevaa toimintaa eivätkä ne saa vaarantaa toimittajan objektiivisuutta ja uskottavuutta journalistina.** Eroja haastateltavien välille löytyi siitä, millaiset sivutyöt ovat kilpailevaa toimintaa ja missä tilanteissa objektiivisuus vaarantuu. Myös epätyypillisiin työsuhteisiin ja sivutoihin liittyvässä yhtälössä haastateltavien välillä on näkemuseroja – osa suhtautuu sallivammin esimerkiksi määräaikaisten kuin vakituisten työntekijöiden sivutoihin.

Peruskysymys siitä, voiko työsuhteinen toimittaja olla omalla alallaan sivutoiminen yrittäjä, antaa hyvän kuvan haastateltavien erilaisesta suhtautumisesta asiaan. Yksi haastateltava on yksiselitteisesti sitä mieltä, että yhtälö on mahdoton ja vastaa ytimekkäästi ei. Täysin toista mieltä oleva haastateltava taas vastaa kyllä, mutta korostaa, että toimittajan tulee antaa omalle työnantajalleen täysipainoinen työpanos.

"Kyllä omalla ajallaan saa tienata lisää ja tehdä mitä haluaa. Meillä on rajattu sivutoiden ulkopuolelle oikeastaan vain kilpailevat lehdet. Ja kaupunkilehdessä rajat ovat vielä vähän väljemmät kuin päivälehdessä. Itse en ole missään tilanteessa kokenut, että toimittajien sivutyöt olisivat lehdeltä pois." (Työnantaja S)

Muut neljä haastateltavaa asettuvat mielipiteissään keskikentälle ja suhtautuvat toimittajan yrittäjyyteen varauksellisesti. Yksi haastateltava linjaa, että sivutoimista yrittäjyyttä ei hyväksytä, mikäli se häiritsee toimittajan työtä lehden näkökulmasta ja karsastaa ajatusta erilaisten viestinnän töiden samanaikaisesta tekemisestä. Kaksi haastateltavaa korostaa työsopimuksen kilpailevan toiminnan kiellon yleissäännöksen merkitystä.

"On normaalia työelämää, että ihminen on ensin toimittaja, käy välillä muissa viestinnän töissä ja palaa sitten toimittajaksi, mutta ei erilaisia viestinnän töitä tehdä yhtä aikaa. (Työnantaja K)

"Tiukoin rajauksin voi olla (sivutoiminen yrittäjä). Tällöin nimenomaan sivutoiminen tekeminen ei voi kilpailla millään tavalla työnantajan kanssa." (Työnantaja L)

"Kyllä voi (olla sivutoiminen yrittäjä) riippuen kuitenkin siitä, mitkä tahot ovat hänen

asiakkaitaan. Kilpailijalle ei voi tehdä töitä.” (Työnantaja U)

Kilpaileva toiminta, käytännössä kilpailevat lehdet, nousevat haastatteluissa luonnollisesti esiin, mikäli työsuhteinen toimittaja anoo sivutoimilupaa journalististen sisältöjen tuottamiseen muille tiedotusvälineille. Kaksi haastateltavaa sanoo, ettei myönnä sivutoimilupaa journalististen sisältöjen tuottamiseen ollenkaan. Kolme haastateltavaa ovat sallivia, mutta **vetävät rajan nimenomaan siihen, että juttuja ei saa tehdä kilpailijoille**. Yksi haastateltava puolestaan voisi myöntää sivutoimiluvan yksittäiseen, journalistiseen juttuun, vaikka on lähtökohtaisesti kielteisellä kannalla.

”Meillä on esimerkiksi urheilutoimittaja, joka tekee koko ajan journalistisia urheilujuttuja muihinkin lehtiin, mutta ei suorille kilpailijoille.” (Työnantaja S)

”Se ei käy, että toimittaja tekee juttuja kilpailijalle. Olen myöntänyt sivutoimiluvan harrastelehteen, kuten urheiluseuran lehteen, mutta esimerkiksi järjestölehti alkaa olla jo liian iso media.” (Työnantaja K)

”(Sivutoimiluvan) ehtona oli, ettei tee lojaliteettisista juttuja kilpailijalle eli saman levikkialueen toiselle lehdelle.” (Työnantaja U)

”Yksittäiseen juttuun, joka ei ole menossa kilpailijalle, voisin antaa sivutoimiluvan, mutta jatkuvaan toimintaan suhtaudun kriittisesti.” (Työnantaja P).

Kaksi haastateltavaa kertoo miettivänsä toimittajien lojaliteettia, mikäli työnantaja myöntää luvan journalististen sisältöjen tuottamiseen muille tiedotusvälineille. Yksi haastateltava taas sanoo, ettei toimittajien sivutöiden suhteen ole ollut koskaan mitään ongelmia, vaikka ne on sallittu jo vuosikausia.

”Jos kokoaikainen toimittaja kirjoittaa juttuja muuallekin, vaikka lehti ei olisi edes suora kilpailija, tulee eteen lojaliteettiongelmia. Minua mietityttäisi, että menisivätkö parhaat ideat ja suurin motivaatio päivätyön sijaan sivutöihin eli muille lehdille.” (Haastateltava IP).

”Toimittajat ovat ammattilaisia, jotka kyllä tietävät rajat. Jos sivutyö menee lähellekin niin sanottua harmaata aluetta, niin toimittaja tulee aina kysymään, että mitä tehdään. Minä luotan työntekijöihini.” (Työnantaja S)

Kaupallisten sisältöjen, kuten blogin, yritys- ja yhdistyssidokumenttien sekä viestintätoimiston palveluiden, suhteen haastateltavien huoli kiinnittyy toimittajan uskottavuuteen journalis-

tina. Haastateltavat korostavat, että raja journalistisen ja kaupallisen sisällön välillä on oltava selkeä, ja kaikkien osapuolten on aina tiedettävä, missä roolissa toimittaja on. Lisäksi omalla levikkialueella tai päätoimeensa liittyvällä aihealueella toimittaja ei voi tehdä samoille asiakkaille sekä journalismia ja kaupallista sisältöä.

”Jos toimittaja seuraa työkseen esimerkiksi elinkeinoelämää, silloin hän ei voi tehdä alan yritykselle sisältöjä. Kyse on yritysten tasapuolisesta käsittelystä, mikä ei saa vaarantua.” (Työnantaja K)

”Jos tekee kriittistä journalismia esimerkiksi jostakin yhdistyksestä tai urheiluseurasta, ei voi kirjoittaa saman yhdistyksen tai urheiluseuran tiedotteita tai fanilehteä. Eikä voi kirjoitella härskejä markkinointitekstejä, jos tekee samalla alueella journalismia.” (Työnantaja S)

”Tilanne olisi ristiriitainen, jos toimittaja olisi itse tehnyt tiedotteen ja sitten toimituksessa laatisi samasta tiedotteesta uutisen. Lupa heldtiäisi neuvottelemalla ja riippuen siitä, mille taholle toimittaja tekee tiedotteita tai mainoksia.” (Työnantaja U)

”En pidä mahdollisena, että toimittaja kirjoittaa tänään työnantajan välineeseen jutun yrityksestä A. Huomenna hän tekee yritykselle A sivutoimenaan tiedotteen. Journalismin ja journalistisen brändin riippumattomuus ovat tärkeitä asioita, eikä niitä voi rapauttaa.” (Työnantaja L)

Haastateltavat huomauttavat, että **toimittajat ovat lehdille omalla nimellään ja kasvoillaan esiintyviä brändejä**, joten sivutöiden suhteen on väliä silläkin, miltä asiat näyttävät ulospäin. Yksi haastateltava pitää lehdelle kuuluvaa toimittajan brändiä niin olennaisena asiana, että eväisi työsuhteiselta toimittajalta sekä blogien että yritysisältöjen tuottamisen **omalla nimellä**, jottei sekaannuksia tule.

”En lämpene ajatukselle, että kokoaikaista työsuhdetta tekevä toimittaja kirjoittaa omalla nimellään ja kasvoillaan kaupallista blogia. Jos lehteen liitetty toimittaja eli henkilöbrändi, kirjoittaa vaikka Toyotasta kehuva markkinointitekstin ja seuraavana päivänä arvostelee journalistina kaupunginhallituksen rahankäyttöä, siinä syntyy uskottavuusongelma.” (Työnantaja P)

Kaupallisten sisältöjen suhteen haastateltavilla on kuitenkin isojakin näkemuseroja. Kolme haastateltavaa ei lämpene kaupallisten sisältöjen sivutoimiluvulle ja toiset kolme taas lämpenevät, vähintään osittain ja tietyissä tilanteissa. Erityisesti viestintätoimiston palveluiden tarjoamisessa sivutöinä haastateltavien näkemykset liikkuvat kahden ääripään välillä.

”Suhtaudun erittäin kriittisesti ajatukseen (viestintätoimiston palveluista). Mielestäni ihminen ei voi viestiä samaan aikaan toisella puolella ja olla toimittajana. Poikkeuksia voisivat olla esimerkiksi urheiluseuran yksittäiset tapahtumat, mutta jatkuvaa ja säännöllistä ei toiminta voi olla.” (Työnantaja K)

”Tiedotteiden ja mainoksien tuottaminen esimerkiksi omalla toiminimellä ei ole kilpailevaa toimintaa. Tässäkin tapauksessa on kuitenkin mietittävä, kuinka näkyvästi toimittajan nimi liitetään viestintätoimistoon. (Työnantaja P)

”Mainoksen graafinen valmistus ei aiheuta ristiriitaa ja sitä toimittaja voisi hyvin tehdä sivutyönä.” (Työnantaja U)

”Jos toimittaja haluaa kirjoittaa mainostekstejä yritykselle jonnekin toiselle puolelle Suomea niin antaa mennä vaan.” (Työnantaja S)

Määräaikaisten ja osa-aikaisten sekä tarvittaessa töihin tulevien työntekijöiden sivutyöt jatkavat haastateltavat kahteen leiriin. Kolme haastateltavaa kertoo suhtautumisen sivutyölu-piin olevan kaikille työntekijöille työsuhteen laadusta riippumatta sama – yksi haastateltava kertoo, että esimerkiksi kesätoimittaja saa jatkaa sivutyönä natiivimarkkinointia, kun vain tekee sitä työajan ulkopuolella. Myös neljäs haastateltava sanoo, että pelisäännöt sivutöiden suhteen ovat kaikille samat, mutta myöntää, että joustoa on löytynyt epätyypillisissä työsuhteissa oleville enemmän.

”Meillä toimittajat ovat aina sitoutuneet lehteen työsuhteen ajaksi, vaikka kyseessä olisi muutaman kuukauden pestikin. Mutta aina voi keskustella ja reilu peli on tärkeintä. Joskus olen myöntänyt määräaikaiselle valokuvaajalle sivutoimiluvan, jottei pitkä avustussuhde muualle katkea.” (Työnantaja K)

Kaksi haastateltavaa puolestaan myöntää avoimesti, että suhtautuminen sivutöihin muuttuu suopeammaksi, jos toimittajan työsuhde on määräaikainen, osa-aikainen tai niin sanottu nollasopimus. Haastateltavat perustelevat näkemyksiään sillä, että epätyypillisessä työsuhteessa sivutoimi voi olla tulevaisuuden kannalta välttämätön, ja toisaalta työsuhde lehteen voi olla vain yksi toimittajan tulonlähteistä. Toinen haastateltavista näkee myös, että sivutyöt kuuluvat ennen kaikkea epätyypillisissä työsuhteissa oleville.

” (Tarvittaessa töihin tulevalta työntekijältä) mielestäni työnantaja ei voi vaatia sitoutumista lehtitaloon. Nollasopimus ei anna minkäänlaista turvaa työntekijälle. Media-alalla työllistyminen on haastavaa. Jos toimittajalla on kokoaikatyö, olisi reilumpaa antaa sivutyöt niille, joilla ei ole kokoaikaista työtä.” (Työnantaja U)

5 Missä ollaan ja minne mennään?

Matka ääripäihin on päättynyt ja on aika lyödä yhteen tuloksia. Tässä luvussa kerrotaan, millaista on olla työsuhteinen journalisti ja sivutoiminen viestintäalan yrittäjä – ja mikä siinä on niin hankalaa. Kaikki näkemykset ja kokemukset, mitä asiantuntijat, toimittajat ja työnantajat ovat kertoneet, on muokattu luettavaan muotoon ja niiden perusteella tehty johtopäätöksiä nykytilanteesta. Lisäksi esitellään kaiken tutkimuksessa kerätyn aineiston pohjalta kootut toimintaohjeet työsuhteisen journalistin sivutoimiseen yrittäjyyteen. Lopuksi maalataan tulevaisuutta ja mietitään, ketä ovat tulevaisuudessa sanomalehtien työsuhteiset journalistit.

5.1 Työnantaja sallii sivutoimisen yrittäjyyden, jos haluaa

Työsuhteisen journalistin sivutoiminen yrittäjyys omalla alalla on vaikea aihe. Kun kerroin opinnäytetyöstäni kollegoilleni, toimittajille ja muille viestinnän ammattilaisille, kaikkien reaktio oli lähtökohtaisesti ihmettelevä – vanha sanonta ”älä sohi muurahaispesää” kuvaa monia tilanteita hyvin. Opinnäytetyöni otsikkona kulki pitkään ajatus siitä, että **toimittaja voi olla omalla alallaan sivutoiminen yrittäjä, jos pomo sallii**. Todellisuutta aineistoni perusteella on, että asia on juuri näin.

Journalistin ammatti ei ole suojattu eikä vaadi virallista pätevyyttä, mutta muihin asiantuntijoihin verrattuna **toimittajan työhön liittyy vähintään ideaalisessa mielessä** tiettyä mystisyyttä. Journalismiin liitetty määritelmä objektiivisuudesta ja puolueettomasta totuudesta vaikuttaa vahvasti siihen, miten toimittajiin suhtaudutaan, sekä oman alan sisällä että alan ulkopuolella. Kuten yksi työnantaja kommentoi: Myös sillä on väliä, miltä asiat näyttävät. Vaikka työsopimuslaki ei laita toimittajia erilaiseen asemaan esimerkiksi lääkäreihin verrattuna, **lehdistön työehtosopimuksen ikivanhoilla kirjauksilla** on vahvistettu – tai suojeltu – journalistin erikoisasemaa sivutöihin liittyen.

Koko aihe, työsuhteisen journalistin sivutoiminen yrittäjyys, on kuin tabu – **harvinainen, muttei mahdoton asia, mikä jakaa ihmisiä kahteen leiriin**. Vastaus ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni eli miten sanomalehdistö suhtautuu siihen, että työsuhteinen journalisti on viestintäalan yrittäjä, on yksinkertainen: vaihtelevasti.

Vaihteleva suhtautuminen tulee esiin sekä asiantuntijoiden, toimittajien että työnantajien näkemyksissä. Asiantuntijat ja toimittajat tunnistavat, että suhtautuminen sivutöihin on

käytännössä kiinni siitä, mitä työnantaja asiasta ajattelee. Journalistiliiton Tytti Oras tiivistää ajatukset hienosti: ”Toiset ovat iloisia, että omien journalistien työlle löytyy kysyntää muualtakin, mutta toiset ovat mustasukkaisempia”.

Työnantajilla vaihteleva suhtautuminen heittäytyy ääripäihin, sillä sekä kyselyssä että haastatteluissa neutraalit vastaukset olivat vähemmistössä. Suhtautumisero näkyy jo peruskysymyksessä, voiko työsuhteinen toimittaja olla omalla alallaan sivutoiminen yrittäjä, missä työnantajat jakaantuvat kahteen lähes yhtä suureen leiriin. Äärimmäisiä vastauksia ovat yksiselitteinen, perustelematon ei ja ”meillä saa omalla ajallaan tehdä mitä haluaa, koska toimittajan sivutyöt eivät ole lehdeltä pois”. Kielteinen ääripää herättää kysymyksen, onko asiaa edes ajateltu vai onko taustalla ”näin on ollut aina” -linja, johon yksi haastateltu toimittaja viittaa: ”Tulee mieleen, että sivutyöt kielletään kategorisesti kaikki, oli syytä tai ei, niin ei tarvitse ajatella asiaa.”

Valitettavasti on todettava, että työsopimuslaki ja lehdistön työehtosopimus antavat mahdollisuuksia työnantajien suhtautumiseroille. Laista ja sopimuksesta, missä molemmissa on tulkinnanvaraisia ja ristiriitaisia määräyksiä, löytyvät omaa ajatusta tukevat pykälät, mikäli työnantaja haluaa kieltää sivutyöt, olivat ne sisällöltään sitten mitä tahansa. Ja sama toimii toiseenkin suuntaan – lakia tai sopimusta voi soveltaa myös sivutoimiluvan kannalta myönteisesti, jos tahtoa on.

Sivutyölupien kannalta **hankalin työehtosopimuksen määräyksistä on toimittajan päätoimeen liittyvä kirjaus**, jonka mukaan sivutoimilupaa tarvitaan vain päätoimen ulkopuolella. Päätoimen määrittely ei ole suinkaan aina mahdollista eikä ainakaan helppoa. Journalistiliiton Hannu Hallamaa huomauttaakin, että monilla toimittajilla työsopimuksessa lukee vain yleistoimittaja, mihin vedoten työnantaja voisi periaatteessa kieltää kaikki sivutyöt. Hallamaa kutsuu tilannetta hulluksi.

Päätoimeen liittyvän kirjauksen tulkinnanvaraisuuteen liittyy myös sanomalehden toimittajan sivutyölupaan liittyvä kiista, joka eteni vuonna 2004 työtuomioistuimeen. Työtuomioistuimessa käsitelty tapaus kertoo sekin siitä, että aihe on alalle vaikea. Kyse oli nimenomaan taloustoimittajan päätoimen määrittelystä ja siitä, pitääkö toisen lehden avustamiseen olla lupa vai ei. Lopputulos, jonka mukaan taloustoimittajan olisi pitänyt pyytää sivutoimilupa sanomalehti Kalevan avustamiseen, mutta Länsi-Uusimaalla ei olisi ollut oikeutta kieltää sivutoimilupaa, on kaksijakoinen päätös. Sekä työnantaja että työntekijä saavat oikeutusta, mikä taas ilmentää journalistin sivutoihin liittyviä ristiriitaisuuksia.

Omaa tarinaansa journalistien sivutöihin liittyvistä ongelmista kertoo sekin, että työnantajien kyselyn perusteella sivutoimilupia on myönnetty hyvin vähän – vain kymmenen kyselyyn vastaajaa on myöntänyt sivutoimiluvan ja hekin korkeintaan viisi kappaletta viimeisen viiden vuoden aikana. Huomionarvoista on Hallamaan kommentti, jonka mukaan **joillekin toimittajille sivutoimilupa on myönnetty niin sanotusti ”pitkin hampain”**, kun työsopimuslaista tai työehtosopimuksesta ei ole löytynyt kieltoa oikeuttavaa pykälää. Lopputuloksena on ollut, että ”luvalliset” sivutyöt vaikuttavat toimittajan työtehtäviin työsuhteessa – vaikutukset toimituksen ilmapiiriin on helppo päätellä.

Työtuomioistuimeen on viimeisen 20 vuoden aikana päätyneet vain yksi journalistin sivutoimilupaan liittyvä kiista. Se kertoo väistämättä työsuhteisten journalistien sivutöiden harvinaisuudesta, mutta myös siitä, että kovin moni tuskin haluaa kiistellä työnantajansa kanssa sivutöistä. Kielteisen sivutyöluvan riittämättömän kynnys on ymmärrettävästi korkea, koska lopputuloksesta riippumatta työsuhteessa jatkaminen oikeuskäsittelyn jälkeen ei ole helppoa.

Työnantaja voi myös tehdä kantansa niin selväksi, ettei työntekijä halua ehdottaa sivutöiden tekemistä, vaikka kokee, että ne ovat työsopimuslain ja työehtosopimuksen mukaan sallittuja. Yksi haastattelemani toimittaja kertoo, että iltapäivälehdessä kerrottiin heti uuden työsuhteen alussa, kysymättä, että muita toimittajan töitä ei saa tehdä, koska ”oikeudet ovat työsuhteen ajan työnantajalla”. Vastaavia tilanteita oli tullut eteen muutaman kerran myös toiselle haastattelemalleni toimittajalle, joka on ollut alalla 30 vuotta.

Journalistien sivutyölupiin vaikuttaa myös **suomalaisen sanomalehtikentän keskittynyt rakenne**. Jos kaksi suurinta konsernia, Sanoma Oyj ja Keskisuomalainen Oyj, päättävät konsernitasolla, etteivät salli työsuhteisille journalisteilleen sivutöitä, vaikutukset kattavat 57 prosenttia kaikista Suomen sanomalehdistä. Vaikka näin radikaalia linjausta ei olisi-kaan tehty, on sivutöihin liittyvät asiat voitu keskittää konsernissa sanomalehtien päätoimittajia ylemmille esimiehille, jotta konsernissa sovittu linja säilyy eikä niin sanottuja paikallisia sopimisia tapahdu. Tähän viittaa myös yksi haastattelemistani toimittajista, joka kertoo, ettei päätoimittaja puhunut myöntämästään sivutyöluvasta esimiehilleen: ”Konsernitasolta olisi voinut tulla toisenlaisia ohjeita. On tiedossa, että siellä on tiukkapipoinen linja.”

Työelämän ja median murrosten vaikutukset, kuten epätyypillisten työsuhteiden yleistymisen journalismissakin, näkyvät suhtautumisessa sivutöihin – määräaikaisille ja osa-aikaisille journalisteille sivutoimilupa irtoaa neljältä haastateltavalta työnantajalta joustavammin

kuin vakituisille, kokoaikaisille toimittajille. Yksi työnantaja linjaa haastattelussa, että pelisäännöt ovat kaikille samat, mutta ”olen myöntänyt määräaikaiselle valokuvaajalle sivutoimiluvan, jottei pitkä avustussuhde muualle katkea”.

Toimittajat ja asiantuntijat tuovat esille, että osalle työnantajista työsuhteen muodolla ei ole merkitystä sivutoimilupiin suhtautumisessa eli linja on yhtä kielteinen kaikille, mikä koetaan työuran kannalta hyvin hankala yhtälönä. Toimittajat käyttivät haastatteluissa rajuakin sanavalintoja, ja kuvailevat tilannetta muun muassa **älyttömän epäreiluksi ja moraalisesti vääräksi**. Journalistiliiton Hallamaa kantaa eniten huolta nuorista journalisteista, jotka usein ovat epätyypillisissä työsuhteissa ja vasta hakevat paikkaansa alalla. Hallamaa toteaa, että ”heitä kohtaan työnantajien rajoitukset muista töistä ovat julmia”.

Toinen tutkimuskysymykseni oli, mikä rajoittaa työsuhteessa olevan journalistin sivutoimista yritystoimintaa. Vastaukseksi olisi helppo sanoa, että kaikki on kiinni työnantajan suhtautumisesta ja asenteesta, mutta toki työsopimuslain mukainen kilpailevan toiminnan kielto ja journalistin objektiivisuus eittämättä vaikuttavat. Toimittajien haastattelut osoittavat, että **työsuhteinen journalisti voi tehdä ilman ristiriitoja** viestinnän ja jopa journalistimin töitä sivutoimisena yrittäjänä. Kaikissa toimittajien haastatteluissa **ylivoimainen yksönsasia on, että sivutyö ei saa olla kilpailevaa toimintaa**. Asia on toimittajille päivänselvä.

Asiantuntijat korostavat työsopimuslain painavuutta ja sitä, että laki tulee aina ensin. Vaikeaselkoiseksi asia menee, **koska työnantajat näkevät hyvin eri asiat kilpailevana toimintana** ja erot ovat jälleen kerran valtavia. Toinen sanomalehden työnantaja sallii urheilutoimittajalleen urheilujuttujen kirjoittamisen toisiinkin sanomalehtiin, kun taas toinen pitää järjestölehteä valtakunnallisen sanomalehden kilpailijana.

Vaikka laki on selkeä – kilpailukieltosäännöksen mukaan työntekijä ei saa vahingoittaa sivutoimillaan työnantajaansa – yksiselitteistä määräystä siihen, **mikä on vahingoittavaa toimintaa**, ei ole olemassa. Lisäksi työnantajalla on työsuhteessa tulkintaetuoikeus. Mikäli työntekijä siis haluaa kyseenalaistaa sen, onko sivutyö todella ”vahingoittavaa toimintaa”, on asia vietävä eteenpäin. Ja kuten aiemmin totesin, hyvin harvalla on halua taistella työnantajansa kanssa sivutoista.

Kaikista eniten työsuhteisen journalistin sivutoimista yrittäjyyttä rajoittavat objektiivisuuden ja riippumattomuuteen liittyvät näkökulmat, joissa tosin niissäkin on ääripäihin ulottuvia eroja. Työnantajat lähtökohtaisesti karsastavat kaupallisiin sisältöihin liittyviä sivutoita, ja myös Journalistiliiton Hallamaa toteaa, että **markkinointiviestinnän ja journalismin**

sekoittumiseen suhtaudutaan alalla hyvin tosissaan. Työnantajia huolestuttaa nimen omaan journalismin ja kaupallisten sisältöjen sekoittuminen yleisön mielessä, mihin vastauksena on useilla kielletään kaikki -asenne.

Esiin nousee **huoli toimittajan nimen näkymisestä** samaan aikaan sanomalehden journalistina ja muiden viestintätekstien yhteydessä sekä erityisesti **alueellinen tunnettavuus** – työnantajat kokevat, että samalla alueella journalisti ei voi tuottaa kaupallisia sisältöjä ja journalismia ilman riippumattomuuden menettämistä. Erityisesti huoli objektiivisuuden vaarantumisesta keskittyy pienille paikkakunnille ja yksi työnantaja kuvaileekin, että ”pienellä paikkakunnalla menevät vellit ja puurot sekaisin, jos kaikkien tuntema journalisti tekee välillä vaikkapa kaupallisia blogeja.”

Viestintää sivutoinena tehneet toimittajat puolestaan eivät koe, että riippumattomuus tai objektiivisuus journalistina olisi vaarantunut. Yksi toimittaja huomauttaa, että ”on jäävänyt itsensä”, mikäli työsuhteen työtehtävissä on tullut vastaan yrityksiä, joille hän on tehnyt yrittäjänä töitä. Toinen toimittaja taas huomauttaa, että työsuhteen työnantaja on saanut sivutoista hyötyä, kun viestintätehtävistä on löytynyt juttuaiheita sanomalehteen.

Objektiivisuuden vaarantuminen on, etenkin pienillä paikkakunnilla, todellinen huoli sivutoimiseen yrittäjyyteen liittyen, mutta toisaalta vaara on olemassa ilman sitäkin. Journalisteilla on oma, henkilökohtainen siviilielämä, johon kuuluu sukulaissuhteita, ystävyksiä ja palveluiden käyttöä, mitkä aiheuttavat jäävyksiä journalistiseen työhön. Mikä on ero siinä, jääväkö itsensä siskon yrityksen suhteen vai sellaisen yrityksen suhteen, jolle on tehnyt sivutoimisena yrittäjänä sisältöjä? Jos ajatusta vie pidemmälle, voiko paikallismedian toimittaja uutisoida siihen kouluun liittyvistä asioista, missä hänen omat lapsensa opiskelevat tai päiväkodista, jossa hänen omia, tai lähisukulaistensa lapsia hoidetaan?

Laajemmassa mittakaavassa objektiivisuutta voi miettiä siltäkin kannalta, että **onko journalismi todella koskaan riippumatonta?** Jaakko Kilpeläinen (2020, 46) esimerkiksi huomauttaa, että journalismi ei käsittele rahoittajiaan tai omistajiaan samalla kriittisyydellä kuin muita instituutiota, ja järjestölehtien tai puoluelehtien näkee vielä harvemmin ”purevan ruokkivia käsiään”. Niin kauan, kuin journalismia tekevät sanomalehdissä ihmiset, on kaikilla omat kytköksensä ja suhteensa ympäröivään maailmaan. Ei ole harvinaista, että toimitusta johtaa jonkin puolueen eduskuntavaaliehdokas, politiikan toimittajan vaimo istuu maakuntaliiton johtotehtävissä tai taloustoimittajan käly omistaa paikkakunnan suurimman yrityksen. Ja niin edelleen.

Työnantajien kielteinen ja usein epäluuloinen suhtautuminen voidaan kokea myös journalistin ammattitaidon aliarvioimisena. Haastattelemi toimittajat tuovat erittäin vahvasti esiin lojaaliuden omaa, työsuhteista työnantajaansa kohtaan, ja korostavat, etteivät sivutyöt koskaan mene päätoimen ohi. Myös Julkisen sanan neuvoston entinen varapuheenjohtaja Pasi Kivioja on todennut, että ”ammattilainen pystyy tekemään journalismia ja sisältömarkkinointia, kunhan jutussa selkeästi kerrotaan, mistä materiaalista on kyse”.

Työsuhtaisen journalistin sivutoiminen yrittäjyys perustuu lähtökohtaisesti siihen, haluaako työnantaja hyväksyä sivutoitit vai ei. Tutkimukseni perusteella ongelmat, kuten kilpailevaan toimintaan tai riippumattomuuden vaarantumiseen liittyvät tilanteet, ovat ratkaistavissa työntekijän ja työnantajan kesken, jos halua on. Esimerkiksi yksi haastattelemi toimittaja kertoo, että luopui yrittäjyyteen kuuluvasta kolumnisopimuksesta, joka oli omalle työnantajalle kiusallinen.

Kolme toimittajaa tuo esiin, että **taustalla pitää olla vahvaa olla luottamusta sivutoitit tekevän** työntekijän ja sivutyöt sallivan työnantajan välillä. Samaa sanoo työnantaja, joka korostaa toimittajien ammattilaisuutta: ”Toimittajat kyllä tietävät rajat. Jos sivutyö menee lähellekin niin sanottua harmaata aluetta, niin toimittaja tulee aina kysymään, että mitä tehdään. Minä luotan työntekijöihini.”

5.2 Viisi yhteistä pelisääntöä

Työsuhtaisen journalistin sivutyöt ovat, kuten asiantuntijat Tytti Oras ja Elina Nissi huomauttavat, loppujen lopuksi yksilön ja yrityksen välisiä asioita, mihin vaikuttaa myös toimittajan asema organisaatiossa. Tutkimukseni lopputulokseksi olen koonnut alapuolella olevaan kuvaan 3 asiaa, jotka **jokaisen työsuhteen ja yrittäjyyden yhdistävän journalistin** on otettava huomioon.

Vaikka toimintaohje on tehty journalistin eli työntekijän näkökulmasta, siihen on yhdistetty kaikki tutkimuksessa kerätty tieto työsuhtaisen journalistin sivutoitit ja sivutoimisesta yrittäjyydestä: sanomalehdistön asiantuntijoiden, työnantajien ja toimittajien näkemykset, työtuomioistuimen linjaukset sekä asiaan keskeisesti vaikuttavat työsuhtesopimuslain ja lehdistön työehtosopimuksen pykälät.

Kuva 3. Viisi asiaa, jotka kaikkien työsuhteen ja yrittäjyyden yhdistävien journalistien täytyy muistaa.

Työsuhteisen toimittajan kannattaa ennen sivutöitä tai sivutoimista yrittäjyyttä tutustua pelisääntöihin eli lukea ensin, mitä työ sopimuksessa sanotaan päätoimesta. Päätoimi vaikuttaa lehdistön työehtosopimuksen mukaan ratkaisevasti sivutyöluvan tarpeeseen, sillä päätoimen ulkopuolella sivutyö lupaa ei periaatteessa tarvita. Lisäksi on kuitenkin, päätoimen kirjauksesta riippumatta, syytä vilkaista työ sopimuslakia ja erityisesti kilpailukieltosäännöstä sekä miettiä, vahingoittavatko sivutyöt työntajaa.

Tärkeää on keskustella asiasta avoimesti työntajan kanssa, vaikka sivutöihin ei työ sopimuslain tai työehtosopimuksen mukaan tarvita sivutyö lupaa. Myös työehtosopimuksessa kehoitetaan neuvotteluihin tulkinnanvaraisista kohdista. Yhtä tärkeää on solmia sivutyö lupa aina kirjallisesti. Se on kaikkien osapuolten etu, sillä kirjalliseen sopimukseen voi mahdollisissa kiistatilanteissa palata. Sekä journalistin että työntajan on hyvä muistaa, että kielteinen sivutyö lupa on aina perusteltava, ja perusteiden pätevyys voi arvioida Journalistiliiton kautta.

Työsuhteen ja yrittäjyyden yhdistäneiden journalistien vahva viesti siitä, että palkanmaksaja tulee aina ensin, on syytä ottaa vakavasti. Sivutyöt ovat aina sijalla kaksi ja toimittajan kannattaa olla lojaali ennen kaikkea omaa työntajansa kohtaan. Erityisesti journalistisessa mielessä työntajan on oltava aina etusijalla. Lisäksi tarvitaan hyvää hygieniää siinä, etteivät sivutyöt ja työsuhte sekoitu eikä työntajan resursseja käytetä sivutöihin.

Yksi perusedellytys sivutöiden tekemiselle on työntekijän ja työntajan keskinäinen luottamus, minkä merkitys on journalismin parissa vielä erityisen suuri. Sivutyö lupa on aina

työnantajalta luottamuksen osoitus, johon työntekijältä paras vastine on rehellinen ja avoin toimintatapa. Toimiva ajatustapa on välttää sivutoita, joissa on kilpailevan toiminnan elementtejä sekä jäävätä rohkeasti itsensä journalistina aina, kun siihen on syytä. Tärkeää on jälleen kerran avoin keskustelu – jos journalisti on epävarma sivutyön sopivuudesta, asia kannattaa varmistaa työnantajalta.

Yksikään viidestä toimintaohjeesta ei ole toista tärkeämpi eikä yksikään ohje ohita toista. Toimintaohjeet eivät ole yleispäteviä tai sovi kaikkiin tilanteisiin, koska erityisesti työnantajien suhtautuminen vaihtelee paljon, mutta ne voivat toimia ohjenuorana ja muistilistana, kun työsuhteisen journalistin sivutyöt tai sivutoiminen yrittäjyys tulevat esiin sanomalehden toimituksessa.

5.3 Jäävätkö sanomalehdet lopulta ilman parhaita toimittajia?

Kun miettii, miten syvissä vesissä sanomalehdet ovat lähivuosina uineet, on kummallista, että sivutoimiin tai sivutoimiseen yrittäjyyteen keskittyneelle tutkimukselle on tarvetta. Tulevaisuuden kannalta keskeisin kysymys onkin, mikä on viiden tai kymmenen vuoden päästä työsuhteisten journalistien määrä sanomalehdissä ja ketä ne journalistit ovat.

Jatkuvatko toimittajien irtisanomistalkoot samalla tahdilla kuin koko 2000-luvun? Toteutuvatko Medialiiton laskelmiin perustuneet Jukka Ukkolan laskelmat, joiden mukaan **viimeinen lehtitoimittaja sammuttaa toimituksen valot vuonna 2040?** Asiaan vaikuttaa ratkaisevasti se, nouseeko sanomalehtien kannattavuus nykyisestä, upottavasta suostaan, ja löydetäänkö keinoja, joilla sanomalehdet saavat digitaalisille sisällöilleen maksajia. On mielenkiintoista nähdä, toteutuvatko Harpin (2014, 3) ennustukset oravanpyörästä eli jatkavatko sanomalehdet samaa rataa. Haetaanko voittoa siitä, että jatkuvasti vain kutistetaan menoja toiminnan ja journalismin laadun kustannuksella?

Toinen merkittävä kysymys on, että haluavatko nykyiset, saati tulevat journalistit enää edes sitoutua sanomalehtien työsuhteisiin? Tutkimuksessani **kolme viidestä toimittajista oli kyllästynyt työsuhteiden sitovuuteen** ja sivutoiden kielteiseen asenteeseen, ja läheneet yrittäjiksi. Vapaus sekä mahdollisuus erikoistua ja keskittyä tiettyyn aihealueeseen painavat enemmän kuin kerran kuukaudessa tilille tuleva palkka.

Työelämän murros lisää edelleen epätyypillisten työsuhteiden määrää. Yhtä aikaa sanomalehdistöä kurittaa median murros, joka on näkynyt jatkuvina yhteistoimintaneuvotteiluina. Lisäksi journalistin työ, erityisesti sanomalehtien toimituksissa, on muuttunut kii-

reiseksi ja pinnalliseksi – tai kuten Laura Juntunen (2011) hienosti kuvaili: **liukuhihnamaiseksi**. Jos yhtälöön kuuluu vielä omaan mielenkiinnon kohteeseen liittyvät sivutyöt kieltävä ilmapiiri, onko työsuhde nuorille journalistille houkutteleva vaihtoehto?

Kiinnostaako kunnianhimoista journalistia työsuhde, missä työpäivinä on koko ajan kiire, ja lopulta työt voivat päättyä milloin tahansa yhteistoimintaneuvotteluissa? Laskevatko journalistit ”liukuhihnamaiseksi” tuottamiselle sanomalehden toimituksessa niin paljon arvoa, että ovat valmiita luopumaan kaikista muista sivutoistään, jos ja kun työnantaja näin vaatii?

Yksi haastateltavissa toimittajista toteaa, että sanomalehdet voisivat saada omista työntekijöistään enemmän irti, ja jopa niitä kipeästi kaivattuja uusia tuloja, kun kaikki erikoisosaaminen otettaisiin käyttöön. Toimittaja myös ennustaa, että moni toimittaja lähtee, jos ei uudistumiseen ja itsensä kehittämiseen anneta tilaa. Ennustuksessa on perää. Voi olla, että **parhaat journalistit lähtevät ja loput jäävät, mutta ehkä sanomalehdillä on murroksensa keskellä siihen varaa?**

Journalistiliiton ja Medialiiton asiantuntijat myöntävät, että työehtosopimuksen kirjauksissa on päivittämisen tarvetta. Monet aiemmin alalle tyypilliset tilanteet eivät ole enää nykypäivää, ja epätyypillisiin työsuhteisiin on erittäin hankala sovittaa työehtosopimuksen kirjauksia. Erityisesti journalistin päätoimi, mikä on ollut aiemmin ja tulee olemaan tulevaisuudessa vielä vaikeampaa määrittellä, tarvitsee päivitystä. Päätoimen aseman ja määrittelyn kautta on aiheellista miettiä, ovatko muut työehtosopimuksen kirjat sivutoista enää tätä päivää, saati tulevaisuutta. Erityisen tervetullut työehtosopimukseen olisi kaupallisten sisältöihin tekemiseen liittyvä kirjaus, koska media- ja viestintätyö pirstaloituu koko ajan enemmän.

Monimuotoinen ansiotyö, joka on Suomessa todellisuutta, haluttiin tai ei, koskettaa myös journalisteja ja sanomalehtiä. Journalistiliitto on mukana Tampereen yliopiston tutkimuksessa, koska haluaa aiheesta enemmän tietoa. Ja hyvä niin, koska se on nykyaikaa. Useimmat meistä tekevät työelämänsä aikana monia erilaisia töitä – osittain, limittäin ja samanaikaisesti. **Tärkeintä on asennemuutos**. Sitä me kaikki tarvitsemme, että olemme valmiita tulevaisuuden työelämään.

5.4 Vain hipaisu vaikeaan aiheeseen

Opinnäytetyöni roikkui elämässäni mukana yli kolme vuotta, jos aloitan laskutoimituksen alkuperäisen idean syntyhetkestä syksyltä 2017. Työ on alusta saakka ollut täysin minun

oma, henkilökohtainen urakkani, joten journalismin ihanteiden hengessä vakuutan, ettei työhön ole vaikuttanut mikään ulkopuolinen taho, saati rahoittaja.

Urakka seiso i puolivälissä matkaansa noin vuoden, minkä aikana perheeni täydentyi toisella lapsella. Koronavuoden 2020 olen vastoin käymisten keskellä pyöritellyt tutkimusta ajatuksissani, usein öisin, sekä koonnut aineistoa ja kirjoittanut tekstiä. Olen miettinyt monta kertaa, että sellainen aihe, josta olisi ollut edes vähän aiempaa tutkimusta, olisi ollut helpompi. Alusta saakka olen kuitenkin ollut varma, että tämä tutkimustyö pitää tehdä – muurahaispesää täytyy sohaista ja tabua taklata.

Omaehtoinen opinnäytetyö on yksinäinen urakka, erityisesti koronavuonna eli kokonaan etätyönä. En tavannut haastateltavia kasvokkain, mutta mielestäni onnistuin aineiston keräämisessä siitä huolimatta kelmollisesti. Haastateltavat toivat työhöni hyvällä asenteellaan valoa ja toivoa. Kiitos asiallisesta suhtautumisesta asiantuntijoille ja työnantajille sekä avoimuudesta kaikille viidelle toimittajalle. Kiitos jokaiselle kyselyyni osallistuneelle työnantajan edustajalle, kaikki 35 vastausta ovat arvokkaita.

Epätoivon hetkinä minua auttoivat kannustava opinnäytetyöohjaajani Merja Drake ja äitini, joka kiukuttelustani huolimatta tuuppasi minua eteenpäin, välillä kovaäänisesti. Erityinen kiitos ystävälleni Hannalle, joka on pohtinut työni aihetta ja työelämän hulluutta lukemattomissa puheluissa. Kiitos rakkaat lle, Ria ja Eero – lupaan, että nyt lopetan opiskelut. Toistaiseksi.

Opinnäytetyöni ei ole täydellinen, mutta urakka on nyt tehty. Lähes sata sivua ovat vain hipaisu vaikeaan aiheeseen, mutta toivon, että työni herättää ajatuksia journalismin kentällä. Ennen kaikkea toivon, että työni antaa rohkeutta nuorille journalisteille rakentaa uudenlaista työelämää – ehkä jopa uskallusta haastaa sanomalehdistön työnantajia ja sanoa, että työsuhte ja yrittäjyys on yhdistettävissä journalismissakin, jos on vain oikea asenne.

Pian on kuitenkin vuosi 2021.

Lähteet

Anttila, J., Eranti, V., Jousilahti, J., Koponen, J., Koskinen, M., Leppänen, J., Neuvonen, A., Dufva, M., Halonen, M., Myllyoja, J., Pulkka, V., Annala, M., Hiilamo, H., Honkatukia, J., Järvensivu, A., Kari, M., Kuosmanen, J., Malho, M. & Malkamäki, M. 2018. Pitkän aikavälin politiikalla läpi murroksen – tahtotiloja työn tulevaisuudesta. Valtioneuvoston kanslia. Saatavilla <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160723/34-2018-Tulevaisuusselonteon%20taustaselvitys%20Pitkan%20aikavalin%20politiikalla%20lapi%20muroksen%20taitettu%20270318.pdf>

Haapala, L. 2016. Joustava työ, epävarma elämä. Like Kustannus Oy. Helsinki.

Harpf, T. 2014. Median murros. Selvitysmiehen ehdotus toimenpiteiksi. Helsinki: Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisuja 2014. Saatavilla <file:///C:/Users/35840/Desktop/l%C3%A4hteit%C3%A4/median%20murros.pdf>

Herkman, J. 2009. Journalismi markkinoilla: konserni- ja mediajournalismia. Teoksessa Journalismi murroksessa, toimittanut Väliverronen, E. Gaudeamus. Helsinki.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2015. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Gaudeamus. Helsinki.

Härmälä, V. & Lamminkoski, H. & Salminen, V. & Halme, K. & Autio, E. 2017. Yrittäjyyden uudet suunnat – selvitys hallituksen toimenpiteistä yrittäjyyden vahvistamiseksi. Valtioneuvoston kanslia. 2017. Saatavilla <file:///C:/Users/35840/Desktop/l%C3%A4hteit%C3%A4/Yritt%C3%A4jyyden%20uudet%20suunnat.pdf>

Jaakkola, M. 2013. Hyvä journalismi: käytännön opas kirjoittajalle. Kansanvalistusseura. Vantaa.

Juholin, E. 2017. Communicare! Viestinnän tekijän käsikirja. Infor. Helsinki.

Julkisen sanan neuvosto. 2015. Lausuma medialle mainonnan merkitsemisestä 2015. Annettu 20.5.2015. Saatavilla <https://www.jsn.fi/lausumat/lausuma-medialle-mainonnan-merkitsemisesta-2015/>

Julkisen sanan neuvosto. 2020. Päätös, langettava 7200/SL/19. Ratkaistu 19.5.2020. Saatavilla <https://www.jsn.fi/sisalto/7200-sl-19/?year=2020&search=Kymen+sanomat>

Juntunen, L. 2011. Leikkaa–liimaa-journalismia, tutkimus uutismedian lähdekäytännöistä. Viestinnän tutkimuskeskus CRC. Unigrafia. Helsinki.

Järvensivu, A. & Haapakorpi, A. & Kauhanen, M. 2020. Ei yhden työn varassa – Ensimmäisiä havaintoja useista lähteistä ansaintaansa yhdistävistä. Tutkimusprojektin väliraportti 7.2.2020. Monimuotoinen ansiotyö - käytännöt ja yhteiskunnallinen kehys Tutkimusprojekti 2019–2022. Tampereen yliopisto.

Järvi, U. 2018. Rajalla – journalismin ja viestinnän uskottavuutta määritellään uudelleen. Viestijä.fi. 16.2.2018. Saatavilla <http://viestijat.fi/rajalla-journalismin-ja-viestinnan-uskottavuutta-maaritellaan-uudelleen/>

Kilpeläinen, J. 2020. Ansaittu julkisuus: Kaikki olennainen mediaviestinnästä. Alma Talent Oy. Helsinki.

Kokkonen, M. 2015. Näppituntumalla tulevaisuuteen. Päällikkötoimittajien näkökulma median murrokseen sanomalehdissä. Tampereen yliopisto. Saatavilla <http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201503161173>

Koramo, M. & Keinänen, J. & Oosi, O. & Wennberg, M. 2017. Itsensätyöllistäminen ja jakamistalous työelämän murroksessa. Työ- ja elinkeinoministeriö 2017. Saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-201-9>

Kunelius, R. 2003. Viestinnän vallassa. Johdatus joukkoviestinnän kysymyksiin. WSOY. Helsinki.

Kunelius, R. 2000. Journalismi nelijalkaisena otuksena: tutkimuksen näkökulmia, ongelmia ja haasteita. Tiedotustutkimus 23, 4–27.

Lehtonen, P. 2013. Itsensä markkinoijat: nuorten journalistien urapolut ja yksilöllistyvä työelämä. Tampere University Press. Tampere.

Länsi-Savo. 2018. Saimaa-stadiumi aukeaa alle kuukauden päästä — Tältä 18 miljoonaa maksaneessa areenassa näyttää nyt. Julkaistu 25.2.2018. Saatavilla <https://lansi-savo.fi/uutiset/lahella/80bf7eb7-a47e-4f62-b68f-9945f0f32c9a>

Löfgren, M. & Hellstén, H. 2016. Selvitys työttömyysturvajärjestelmän muutostarpeista palkkatyön ja perinteisen yrittäjyyden välimaastossa. Työ- ja elinkeinoministeriö. TEM raportteja 40/2016. Saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-157-9>

Medialiitto. 2020. Journalistiliitto ja Medialiitto yhtä mieltä: Palkkatuki paras tapa turvata kriisiajan tiedonvälitys. Uutiset. Julkaistu 20.5.2020. Saatavilla https://www.media-liitto.fi/ajankohtaista/uutiset/journalistiliitto_ja_medialiitto_yhta_mielta_palkkatuki_paras_tapa_turvata_kriisiajan_tiedonvalitys.11104.news

Niiniluoto, M. 2016. Mediaan sekaantuja – Pasi Kiviojan haastattelu. Julkaisija-lehti 6/2016. Saatavilla <https://www.julkaisija.fi/mediaan-sekaantuja-2/>

Nuutinen, V (toim). 2017. Uusi työväki – Työ ja yrittäjyys prekarisoituvan palkkatyön yhteiskunnassa. Into Kustannus. Jyväskylä.

Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2014. Kehittämistyön menetelmät – uudenlaista osaamista liiketoimintaan. 3. uudistettu painos. Sanoma Pro Oy. Helsinki.

Oras, Tytti. 2019. YT 2019. Suomen Journalistiliiton esitelmä. Julkaistu 19.12.2019.

Ruotsalainen, J. 2016. Intiimiä journalismia? Diginatiivit mediat ja journalismin mahdollinen tulevaisuus. Media & viestintä 39/2016: 4, 228–253. Saatavilla [file:///C:/Users/35840/Downloads/1019-1977-1-SM_intiimi%C3%A4%20journalis-mia%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/35840/Downloads/1019-1977-1-SM_intiimi%C3%A4%20journalis-mia%20(1).pdf)

Rämö, A. 2020. Minkälaisia tunteita artikkeli herättää? Suomen Kuvalehti 18/2020, 28–37.

Saloheimo, J. 2020. Tieteen termipankki 24.11.2020. Oikeustiede: epätyypillinen työsuhde. Saatavilla https://tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:ep%C3%A4tyypillinen_ty%C3%B6suhde

Sanomalehtien liitto. 2020. Televisio ja sanomalehdet tärkeimmät ja luotettavimmat tiedonlähteet koronauutisoinnissa. Julkaistu 7.4.2020. Saatavilla <https://www.sanomalehdet.fi/ajankohtaista/televisio-ja-sanomalehdet-tarkeimmat-ja-luotettavimmat-tiedonlahteet-koronauutisoinnissa/>

Suomen freelance-journalistit ry. 2019. SFJ:n jäsenmäärä kasvaa. Verkkouutinen 15.3.2019. Saatavissa <https://www.freet.fi/sfjn-jasenmaara-kasvaa/>.

Suomen Lehdistö. 2019. Data. Suomen Lehdistö 4/2019.

Suomen yrittäjät. 2019. Useat yhdistävät palkkatyön ja yrittäjyyden – Suomessa on yli 100 000 kevytyrittäjää. Uutiset. Luettu lokakuussa 2020. Saatavilla <https://www.yrittajat.fi/uutiset/612267-useat-yhdistavat-palkkatyon-ja-yrittajyyden-suomessa-yli-100-000-kevytyrittajaa#39a30163>

Suomen yrittäjät. 2020. Suomen Yrittäjät: Suomi on yritystensä summa 2.0. Suomen Yrittäjien aluekehitysohjelma 2020–2025. Julkaistu huhtikuussa 2020. Saatavilla https://www.yrittajat.fi/sites/default/files/aluekehitysohjelma_2020.pdf

Tilastokeskus. 1/2020. Käsitteet. Saatavilla <https://www.stat.fi/meta/kas/index.html>

Tilastokeskus. 2/2020. Työvoimatutkimus. Työllisyys ja työttömyys vuonna 2019. Helsinki. Päivitetty 7.5.2020. Saatavilla http://www.stat.fi/til/tyti/2019/13/tyti_2019_13_2020-05-07_kat_002_fi.html

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi. Jyväskylä.

Työehtosopimus. 2020. Lehdistön työehtosopimus 2020–2022 soveltamisohjeineen. Medialiitto ja Suomen Journalistiliitto.

Työsopimuslaki 26.1.2001/55.

Työsuojeluhallinto. 2020. Työsuhde. Työsuojeluhallinnon yhteinen verkkopalvelu. Saatavilla <https://www.tyosuojelu.fi/tyosuhde>

Uusyrityskeskus. 2015. Yrittäjäksi siinä sivussa – opas sivutoimiyrittäjälle. Saatavilla https://www.uusyrityskeskus.fi/wp-content/uploads/2017/02/sivutoimiyrittajan_opas_08092015.pdf

Uusyrityskeskus. 2020. Yrityksen perustaminen. Sivutoiminen yrittäjyys. Luettu lokakuussa 2020. Saatavilla <https://www.uusyrityskeskus.fi/yrityksen-perustaminen/sivutoiminen-yrittajyyd/>

Vainio, A. & Kyytsönen, J. 2019. Sanomalehtien levikit laskeneet 2010-luvun — MT pärjännyt kilpailjoita paremmin. Maaseudun Tulevaisuus. Saatavissa <https://www.maaseuduntulevaisuus.fi/talous/tilaajille-7.140698?ald=1.502884>

Viljamaa, A. & Varamäki, E. 2014. Akateeminen sivutoimiyrittäjyys Alussa, lopussa, välissä? Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Saatavilla <https://docplayer.fi/1689889-Akateemisen-sivutoimiyrittajyys-alussa-lopussa-valissa.html>

Valli, R. 2018. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalla tutkijalla. PS-Kustannus. Jyväskylä.

Väliverronen, E. 2009. Journalismi murroksessa. Gaudeamus. Helsinki.

Väisänen, O. 2017. Mikä erottaa natiivimainonnan ja sisältömarkkinoinnin? Harva Marketing Blogi 31.8.2017. Saatavilla <https://www.harvamarketing.fi/blog/natiivimainonta-vs-sisaltomarkkinointi>

Yle. 2020. Sanomalehtipaperin tuotanto loppuu Suomessa, Postin jakelu harventumassa: "Maailman helpoin bisnes on muuttunut maailman vaikeimmaksi", sanoo Keski-suomalaisen konsernijohtaja. Julkaistu 27.8.2020. Saatavilla <https://yle.fi/uutiset/3-11513766>.

Liitteet

Liite 1. Lehdistön työnantajille osoitettu kysely.

Työsuhteisen toimittajan sivutoiminen yrittäjyys

Kyselyn tavoitteena on selvittää, miten lehdistön työnantajat suhtautuvat työsuhteisen journalistin sivutoimiseen yritystoimintaan. Kyselyssä toimittajalla tarkoitetaan työsuhteessa olevaa journalistia, joka haluaa toimia sivutoimisena yrittäjänä vapaa-ajallaan.

1. Työsopimuslaki ei kiellä sivutoimiyrittäjyyttä, mutta kilpailevan toiminnan kieltöä koskevan yleissäännöksen mukaan toiminta ei saa vahingoittaa työnantajaa. Voiko työsuhteinen toimittaja mielestäsi olla omalla alallaan sivutoiminen yrittäjä?

kyllä

ei

en osaa sanoa

2. Lehdistön työehtosopimuksen mukaan toimittaja ei saa ilman kustantajan lupaa pitää ammattiinsa liittyvää sivutoimintaa päätoimeensa kuuluvilla aloilla. Päätoimen ulkopuolisilla aloilla lupaa ei tarvita, mikäli sivutoimi ei vahingoita yleistä lojaliteettivelvoitetta. Työnantajalla on mahdollisuus antaa lupa avustajana toimimiseen.

Oletko myöntänyt toimittajalle sivutoimilupia omaan yritystoimintaan?

kyllä

ei

3. Jos olet myöntänyt toimittajille sivutoimilupia yritystoimintaan, millaisista määristä on kyse viimeisen viiden vuoden ajalla?

1 – 5 kappaletta

6 – 10 kappaletta

10 – 50 kappaletta

Yli 50 kappaletta

Lehdistön työehtosopimuksen mukaan lupa avustajana toimimiseen voidaan antaa pysyväksi, määräajaksi, toistaiseksi tai yksittäistapausta koskevana. Lupa voi olla toimittajan päätoimeen tai vain osaan niistä. Lupaa voi myös rajoittaa tiedotusvälineiden mukaan. Kyselyssä toimittajan sivutoimista yrittäjyyttä lähestytään sivutoimilupaa vaativien esimerkkitilanteiden kautta. Valitse väittämiin vaihtoehto, joka on lähimpänä omaa mielipidettäsi.

4. Olen valmis myöntämään sivutoimiluvan, jos toimittaja kirjoittaa yrittäjänä kaupallista blogia

Täysin samaa mieltä

Osittain samaa mieltä

Ei samaa eikä eri mieltä

Osittain eri mieltä

Täysin eri mieltä

En osaa sanoa

5. Olen valmis myöntämään sivutoimiluvan, jos toimittaja tuottaa yrittäjänä julkisia sisältöjä, kuten tekstiä, kuvia ja videoita, yrityksille

Täysin samaa mieltä

Osittain samaa mieltä

Ei samaa eikä eri mieltä

Osittain eri mieltä

Täysin eri mieltä

En osaa sanoa

6. Olen valmis myöntämään sivutoimiluvan, jos toimittaja tuottaa yrittäjänä julkisia sisältöjä, kuten tekstiä, kuvia ja videoita, järjestöille ja yhdistyksille

Täysin samaa mieltä

Osittain samaa mieltä

Ei samaa eikä eri mieltä

Osittain eri mieltä

Täysin eri mieltä

En osaa sanoa

7. Olen valmis myöntämään sivutoimiluvan, jos toimittaja tekee yrittäjänä journalistisia sisältöjä muille tiedotusvälineille

Täysin samaa mieltä

Osittain samaa mieltä

Ei samaa eikä eri mieltä

Osittain eri mieltä

Täysin eri mieltä

En osaa sanoa

8. Olen valmis myöntämään sivutoimiluvan, jos toimittaja toimii valokuvaajana tilaisuuksissa ja tapahtumissa

Täysin samaa mieltä
Osittain samaa mieltä
Ei samaa eikä eri mieltä
Osittain eri mieltä
Täysin eri mieltä
En osaa sanoa

9. Olen valmis myöntämään sivutoimiluvan, jos toimittaja tarjoaa yrittäjänä viestintätoimiston palveluita, kuten tekee tiedotteita ja valmistaa mainoksia

Täysin samaa mieltä
Osittain samaa mieltä
Ei samaa eikä eri mieltä
Osittain eri mieltä
Täysin eri mieltä
En osaa sanoa

10. Sivutyöt ovat yleistyneet viime vuosina ja sivutoiminen yrittäjyys lisääntyy jatkuvasti. Uskotko, että työsuhteiset toimittajat anovat tulevaisuudessa enemmän sivutyöolupia omaan yritystoimintaan?

Kyllä
Ei
En osaa sanoa

11. Jos haluat kommentoida kyselyn aihetta mistä tahansa näkökulmasta, sana on vapaa. Kaikki kommentit ovat tärkeitä ja erittäin tervetulleita.

Lopuksi toivon, että vastaat vielä muutamaaan taustakysymykseen.

Olen
Toimitusjohtaja
Päätoimittaja
Hallituksen puheenjohtaja
Muu

Olen toiminut journalismin parissa

Alle 10 vuotta
10 – 20 vuotta
20 – 30 vuotta

30 – 40 vuotta

Yli 40 vuotta

Edustamani yritys on

Päivälehti

Kaupunkilehti

Paikallislehti

Muu lehti (Erikoislehti, iltapäivälehti, verkkojulkaisu)

Edustamassani yrityksessä toimituksellisen henkilöstön määrä on

Alle 5

5 - 10

10 - 50

50 – 100

Yli 100

Jos olet valmis kommentoimaan asiaa vielä lisää anonyymien haastattelun muodossa, jätä sähköpostiosoitteesi. Otan sinuun yhteyttä kevään 2020 aikana.

Liite 2. Haastattelurunko toimittajayrittäjille.

Työsuhteen ja yrittäjyyden yhdistäminen / Toimittajahaastattelun runko

- Tutkimuslupa? / Haastattelut käsitellään anonyymeina, haastateltavaa tai yrityksiä voi tunnistaa

1. Työnantaja /paikallislehti, päivälehti, erikoislehti, uutistoimisto?
2. Työsuhteen laatu / kokoaikainen, osa-aikainen, vakituinen, määräaikainen?
3. Työtehtävät / yleistoimittaja, erikoistoimittaja, toimituspäällikkö, päätoimittaja?
3. Sivutoimilupa / kirjallinen, suullinen, rajattu, vapaa, ei ollenkaan?
4. Yrittäjyyden muoto / Toiminimi, free-verokortti, kevytyrittäjä, muu?
5. Työt yrittäjänä / journalismia, viestintää, muuta?

- Miksi päädyit sivutoimiseen yrittäjyyteen?

- Miten työnantaja suhtautui?

- Onko toiminta kilpailevaa oman työnantajan kanssa?

- Onko ollut ristiriitatilanteita?

- Materiaalien käyttö (haastattelut, kuvat)

- Välineiden käyttö (kamera, koneet)